

 MAŁOPOLSKA

Ruch migracyjny w Małopolsce

Małopolskie Obserwatorium
Rozwoju Regionalnego

Departament
Polityki Regionalnej

RUCH MIGRACYJNY

w Małopolsce

KRAKÓW 2017

Autorzy   pracownicy Małopolskiego Obserwatorium Rozwoju Regionalnego
Katarzyna Antończak-Świder
Anna Łobodzińska
Agnieszka Nowak

Redakcja   pracownicy Małopolskiego Obserwatorium Rozwoju Regionalnego
Agnieszka Górniak
Renata Kusek

**Realizator wywiadów
jakościowych**   ASM Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o.

Wydawca   Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Departament Polityki Regionalnej
Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego
ul. Wielicka 72B, 30-552 Kraków
tel. (+48) 12 29 90 900, fax. (+48) 12 29 90 926

**Skład publikacji
Projekt okładki**   Oficyna Wydawnicza Pegaz | www.epegaz.pl

Druk publikacji   Kappadruk Drukarnia, www.kappadruk.pl

ISBN   978-83-65325-43-3

Egzemplarz bezpłatny   Przy publikowaniu danych z opracowania prosimy o podawanie źródła.

Publikacja dostępna jest także w wersji elektronicznej pod adresem:
www.obserwatorium.malopolska.pl

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020

Szanowni Państwo,

Europejczycy z roku na rok stają się coraz bardziej mobilni zawodowo oraz odważniejsi w podejmowaniu decyzji o zmianie miejsca pracy i zamieszkania. Od co najmniej dekady zjawisko migracji w mniejszym lub większym stopniu dotyka także mieszkańców Małopolski. Przemieszczamy się w poszukiwaniu lepszych warunków życia, pracy, stworzenia dla siebie i dla najbliższych nowych możliwości rozwoju. Jednak to, co dla nas jako gospodarzy regionu najważniejsze, i co cieszy nas najbardziej, to fakt, że Małopolanom żyje się w Małopolsce dobrze i nie chcą z regionu wyjeżdżać. Zdecydowanie wzrasta za to liczba osób, które wybierają nasze województwo jako miejsce do życia, pracy, rozwijania własnych firm czy wypoczynku. Są wśród nich zarówno mieszkańcy Polski, jak i cudzoziemcy pochodzący z sąsiadujących krajów oraz tych znajdujących się na innych kontynentach globu. Dzięki ich aktywności nasz region stale się rozwija, zyskuje także gospodarczo, społecznie i kulturowo.

Wzrastające tempo migracji odnotowywane systematycznie od 2012 roku skłoniło nas do pochylecia się nad tym zjawiskiem i szczegółowego zgłębienia tematu. W ten sposób zrodził się pomysł na badanie i publikację, którą oddajemy w Państwa ręce. Raport z badania weryfikuje informacje na temat przebiegu procesów migracyjnych mających miejsce na terenie Małopolski w latach 2004–2016, odnosząc się do zagadnień zarówno migracji wewnętrznych, jak i zewnętrznych.

Mam nadzieję, że publikacja zaspokoi Państwa ciekawość i natchnie do przemyśleń. Liczę, że dzięki pozyskanej wiedzy na temat nowych sąsiadów oraz motywów, które skłoniły ich do osiedlenia się w Małopolsce staną się oni Państwu jeszcze bliżsi.

Jacek Krupa

Marszałek

Województwa Małopolskiego

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	8
Czym są migracje?	10
Migracje zagraniczne	10
Część I. Emigracja i migracja powrotna	13
Małopole na emigracji	14
Strumienie i zasoby migracyjne	14
Kto wyjeżdża?	18
Strategie migracyjne Małopolan	21
Dlaczego wyjechali?	21
Ścieżki migracyjne Małopolan	24
Powroty z migracji	26
Dlaczego wrócili?	26
Przygotowania i obawy związane z powrotem	29
Trwałość powrotów	32
Ścieżki zawodowe Małopolan za granicą	35
Strategie poszukiwania pracy za granicą	35
Wyjazdy fachowców i specjalistów	38
Warunki pracy Małopolan na emigracji	44
Migrant powrotny na małopolskim rynku pracy	47
Konsekwencje emigracji i migracji powrotnych	54
Rynek pracy	54
Kapitał kulturowy małopolskich migrantów	55
Dochody z emigracji	58
Świadczenia społeczne	61
Bilans migracji – korzyści oraz koszty wyjazdów i powrotów	63
Co dalej? Perspektywy wyjazdów i powrotów	66
Plany migracyjne Małopolan	66
Zainteresowanie pracą za granicą – prognozy	66
Plany powrotu do Polski	67
Brexit a decyzje i plany migracyjne Małopolan	68
Wnioski	71
Część II. Imigranci	77
Napływ cudzoziemców do Małopolski	78
Zezwolenia na pracę	79
Skala napływu cudzoziemców do Małopolski	80
Obywatelstwo cudzoziemców podejmujących pracę w Małopolsce	81
Profil imigranta zarobkowego	87
Imigranci a płeć	87
Imigranci a wiek	88
Imigranci a zawód	89
Sytuacja w powiatach	93
Motywy przyjazdu do Małopolski	95

Warunki pracy w Małopolsce	99
Szara strefa	102
Skala zjawiska	103
Naruszenia przy zatrudnianiu cudzoziemców	104
Za i przeciw pracy w szarej strefie	106
Prognozy i plany	109
Wnioski	111
Część III. Migracje wewnętrzne	113
Migracje wewnętrzne na pobyt stały	114
Napływ ludności	114
Odptyw ludności	116
Uczestnicy migracji wewnętrznych	117
Kto traci, kto zyskuje? Saldo migracji wewnętrznych	119
Motywy zmiany miejsca zamieszkania	121
Sytuacja przed i po wyjeździe	122
Warunki pracy po zmianie miejsca zamieszkania	124
Migrujący absolwenci	124
Migranci z doświadczeniem	125
Zadowolenie z decyzji o migracji	126
Plany migracyjne	128
Wspieranie mobilności przestrzennej	130
Wnioski	132
Migracje a polityka regionalna	134
Proponowane działania w zakresie wspierania polityk publicznych	137
Bibliografia	142
Spis tabel	142
Spis map	143
Spis wykresów	144
Spis grafów	145
Spis załączników	145
Załączniki	146

WYKAZ SKRÓTÓW

BDL	Bank Danych Lokalnych
EOG	Europejski Obszar Gospodarczy (<i>European Economic Area</i>)
EURES	Europejskie Służby Zatrudnienia (<i>European Employment Services</i>)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	indywidualny wywiad pogłębiony (<i>individual in-depth interview</i>)
ITI	indywidualny wywiad telefoniczny (<i>individual telephone interview</i>)
KE	Komisja Europejska
KOM	Krakowski Obszar Metropolitalny
MUW	Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie
NBP	Narodowy Bank Polski
NSP	Narodowy Spis Powszechny
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
ONS	Office for National Statistics
PAZ	pracownik agencji zatrudnienia
PIT/ZG	Informacja o wysokości dochodów z zagranicy i zapłaconym podatku w roku podatkowym
p.p.	punkt procentowy
PU	pracownik uczelni
PUP	powiatowy urząd pracy
PS	przedsiębiorstwo społeczne
RPO WM	Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego

WSTĘP

Opracowanie stanowi **raport podsumowujący badanie *Ruch migracyjny w Małopolsce***. Celem projektu było dokonanie diagnozy zjawiska migracji zarobkowych występujących na terenie Małopolski, zarówno z perspektywy osób wyjeżdżających, jak i przyjeżdżających do pracy w województwie oraz migrantów powrotnych w latach 2004–2016.

Szczegółowe cele badania obejmują:

- ocenę skali migracji w województwie małopolskim oraz konsekwencji zjawiska dla sytuacji demograficznej, społecznej i rynku pracy,
- analizę głównych kierunków migracji wewnętrznych i zagranicznych,
- charakterystykę struktury społeczno-demograficznej strumieni i zasobów migracyjnych w województwie,
- poznanie czynników przyciągających/wypychających mieszkańców do/z województwa,
- rozpoznanie strategii migracyjnych i planów migrantów zarobkowych do/z województwa,
- diagnozę warunków pracy migrantów zarobkowych w/z Małopolski,
- analizę sytuacji migrantów powrotnych w kontekście reintegracji.

Raport opiera się na danych zastanych, pozyskanych z kilku źródeł oraz danych zebranych podczas badania jakościowego, przeprowadzonego na potrzeby niniejszego projektu. Badaniem jakościowym objęto zarówno uczestników migracji: emigrantów, imigrantów, migrantów powrotnych, a także napływowych i odpływowych mieszkańców, jak i pracodawców zatrudniających cudzoziemców. Ponadto swoją wiedzę na temat ruchu migracyjnego w Małopolsce podzielili się eksperci: pracownicy powiatowych urzędów pracy, agencji zatrudnienia i małopolskich uczelni wyższych. Analiza obejmuje lata 2004–2016.

W pierwszej części raportu podjęto próbę charakterystyki emigracji z Małopolski oraz powrotów z zagranicy do województwa. Wyjazdy i powroty potraktowano łącznie ze względu na kontinuum, które tworzą oraz wielość aspektów wspólnych dla tych dwóch zjawisk. Emigracje i migracje powrotne rozpatrywano pod kątem ich przyczyn, cech migrujących zarobkowo Małopolan, szans i wyzwań związanych z wyjazdami i powrotami, czy też strategii i dalszych planów migrantów.

W drugiej części opracowania skoncentrowano się na imigrantach i ich sytuacji na małopolskim rynku pracy. Przybliżono, bazując na dostępnych danych, skalę zjawiska, warunki pracy imigrantów, w tym zatrudnienie w szarej strefie oraz czynniki, które przyciągają cudzoziemców do Małopolski.

Trzecia część raportu dotyczy migracji wewnętrznych – napływu i odpływu mieszkańców w związku z podejmowaniem pracy. Bazując na danych ze statystyki publicznej, zaprezentowano

wano skalę napływu i odpływu ludności do/z Małopolski oraz główne kierunki migracji wewnętrznych. Z kolei na podstawie danych zebranych w badaniu jakościowym opisano sytuację kilkudziesięciu migrantów, w tym motywy, które zadecydowały o zmianie miejsca zamieszkania, warunki pracy po osiedleniu w nowym miejscu, zadowolenie z aktualnej sytuacji oraz plany zarówno dalszego rozwoju kariery zawodowej, jak i dalszych przemieszczeń.

Ostatnia część opracowania zawiera informacje na temat możliwości wykorzystania, w ramach prowadzonej przez władze województwa polityki regionalnej, środków unijnych w celu wsparcia migrantów przebywających na terenie Małopolski.

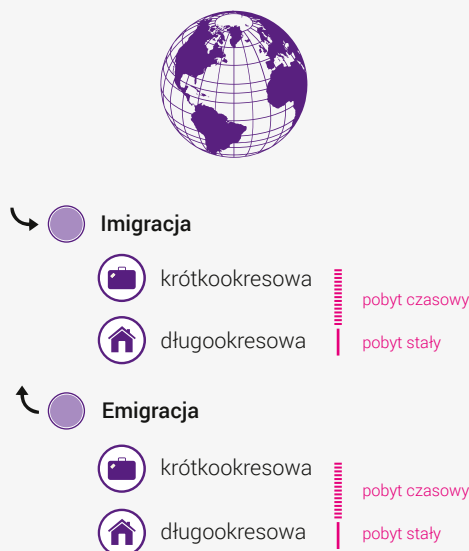
CZYM SĄ MIGRACJE?

Migracje zagraniczne

Główny Urząd Statystyczny (GUS) definiuje **migracje** jako przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego), wiążące się z **przekroczeniem granicy administracyjnej podstawowej jednostki terytorialnej** (gminy czy jej części miejskiej lub wiejskiej)¹. Migracje związane z przekroczeniem granicy kraju to **migracje zagraniczne**.

Graf 1. Migracje zagraniczne wg kierunku i czasu trwania

Źródło: opracowanie własne.

Emigracja to jeden z kierunków, w jakich odbywać się mogą migracje zagraniczne. Definiowana jest jako wyjazd za granicę w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy². Zgodnie z definicją zawartą w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego, pod pojęciem emigracji należy rozumieć *działanie, w ramach którego osoba, mająca uprzednio miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, zaprzestaje posiadania swojego zwyczajowego miejsca zamieszkania w tym państwie członkowskim na okres, który wynosi co najmniej 12 miesięcy lub co do którego przewiduje się, że będzie on tyle wynosić*³.

1 <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/845,pojecie.html>

2 <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/86,pojecie.html>

3 Rozporządzenie (WE) nr 862/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. w sprawie statystyk Wspólnoty z zakresu migracji i ochrony międzynarodowej oraz uchylające Rozporządzenie Rady (EWG) nr 311/76 w sprawie zestawienia statystyk dotyczących pracowników cudzoziemców, OJ L 199, 31/07/2007, s. 23-29.

Jednym z dodatkowych kryteriów wyróżniania typów migracji jest czas ich trwania. W polskiej statystyce publicznej za **migracje na pobyt stały** uznaje się przemieszczenia związane ze zmianą stałego miejsca pobytu oraz dokonaniem zameldowania lub wymeldowania w biurze ewidencji ludności. **Migracje na pobyt czasowy** to przemieszczenia związane z tymczasową zmianą miejsca pobytu na czas dłuższy niż 3 miesiące. Migracje trwające od 3 do 12 miesięcy określa się jako **krótkookresowe**, natomiast te związane z wyjazdem trwającym dłużej niż rok to migracje **długookresowe**. Migracje na pobyt stały zalicza się właśnie do tej ostatniej kategorii. Zmiana liczby mieszkańców w danej jednostce administracyjnej lub kraju, która powstała w wyniku migracji, to **saldo migracji** (w bieżącej statystyce oznacza to różnicę między liczbą osób, które zameldowały się w danej jednostce i które się z niej wymeldowały).

Sumaryczna liczba migracji w danej kategorii (np. emigracja za granicę, zameldowania ze wsi do miast) w określonej jednostce czasu (np. w roku kalendarzowym) to **strumień migracyjny** (*migration stream*)⁴. Mianem **zasobu migracyjnego** (inaczej: stanu migrantów, *immigration stock*) określa się natomiast liczbę osób, które w danym momencie (np. w momencie badania) zamieszkują w określonej jednostce terytorialnej, ale nie urodziły się w tej jednostce lub które napłynęły do tej jednostki terytorialnej w danej jednostce czasu⁵.

Uczestniczący w badaniu jakościowym emigranci oraz imigranci musieli równocześnie spełniać następujące kryteria:

- przebywać i pracować za granicą lub w Małopolsce od co najmniej 3 miesięcy;
- wyjechać z województwa lub przyjechać do niego po 2004 roku;
- celem wyjazdu za granicę lub przyjazdu do Małopolski było podjęcie pracy zarobkowej;
- emigranci bezpośrednio przed wyjazdem musieli mieć stałe lub czasowe zameldowanie w Małopolsce.

Migracje powrotne

W badaniu migracji powrotnych problemy pojawiają się już w fazie określania badanej populacji. Powracający z zagranicy są bowiem definiowani według różnych kryteriów i za pomocą różnych pojęć, spośród których najczęstsze to: **migrant powrotny**, **remigrant** lub **reemigrant**.

Najogólniejsza definicja **migranta powrotnego** opisuje go jako osobę, która po pewnym okresie spędzonym za granicą wraca do kraju⁶. Według OECD⁷ migrantem powrotnym jest osoba, która wraca do kraju pochodzenia po okresie migracji międzynarodowej (krótko- lub długookresowej) z zamiarem pozostania co najmniej rok. Z kolei definicja migranta powrotnego przyjęta

4 M. Okólski, *Demografia. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2005.

5 *Ibidem*.

6 S. Castles, *International migration at the beginning of the 21st century. Global Trends and Issues*, UNESCO, 2000.

7 <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2349>

na potrzeby Narodowego Spisu Powszechnego 2011 (NSP 2011) objęła osoby powracające do Polski po pobycie za granicą, trwającym co najmniej rok. Mianem reemigranta określa się czasem osobę, która po powrocie do Polski zdecydowała się na ponowną emigrację⁸. A. White (2015) nazwała taki typ migracji *podwójną migracją powrotną*.

W trudnościach ze zdefiniowaniem migranta powrotnego niebagatelną rolę odgrywa również „płynność” migracji, decyzji migracyjnych i decyzji o powrotach, a także niejednokrotnie ich cyrkulacyjny lub sezonowy charakter. Na potrzeby wyboru respondentów do badania jakościowego zrealizowanego w ramach projektu, przyjęto, że **migrantem powrotnym** jest osoba, która spełnia łącznie następujące warunki:

- wyjechała w celach zarobkowych;
- przebywała za granicą co najmniej 3 miesiące;
- wróciła do Małopolski;
- powrót nastąpił w latach 2004–2016.

Migracje wewnętrzne

W polskiej statystyce za **migrację wewnętrzną** uznaje się zmianę stałego lub czasowego miejsca zamieszkania. Zmiana ta musi się wiązać z przekroczeniem granicy administracyjnej gminy. W obrębie gminy miejsko-wiejskiej migrację wewnętrzną stanowi także zmiana miejsca zamieszkania, związana z przekroczeniem granicy między miastem a obszarem wiejskim. Za migrację uznawane jest również przemeldowanie się z pobytu czasowego na stały, jeśli poprzednie stałe miejsce zameldowania znajdowało się w innej gminie.

Wykorzystane w niniejszym opracowaniu dane z baz BDL GUS oraz Demografia, dotyczące **zameldowań i wymeldowań na pobyt stały**, umożliwiają prześledzenie strumieni migracyjnych. Obejmują one pełną ewidencję migrujących, którą prowadzą gminy.

Dane z opisanego powyżej źródła mają istotne ograniczenia. Dotyczą bowiem jedynie tych osób, które wraz z przeprowadzką dopełniły wszystkich formalności meldunkowych. Rejestrowane migracje stanowią prawdopodobnie niewielki wycinek mobilności wewnętrznej. To oznacza, że zebrane dane uniemożliwiają ocenę faktycznej skali zjawiska, dają jednak pogląd na tendencje oraz jego cechy (np. strukturę wieku czy miejsce pochodzenia migrujących). Należy także pamiętać, że nawet jeśli osoba migrująca dopełni formalności meldunkowych, może to zrobić znacznie później niż miało miejsce samo zdarzenie migracji.

---

8 A. Fihel, J. Tyrowicz, P. Kaczmarczyk, *Migracje powrotne Polaków*, FISE, Warszawa 2008.

CZĘŚĆ I
EMIGRACJA I MIGRACJA POWROTNA

MAŁOPOLANIE NA EMIGRACJI

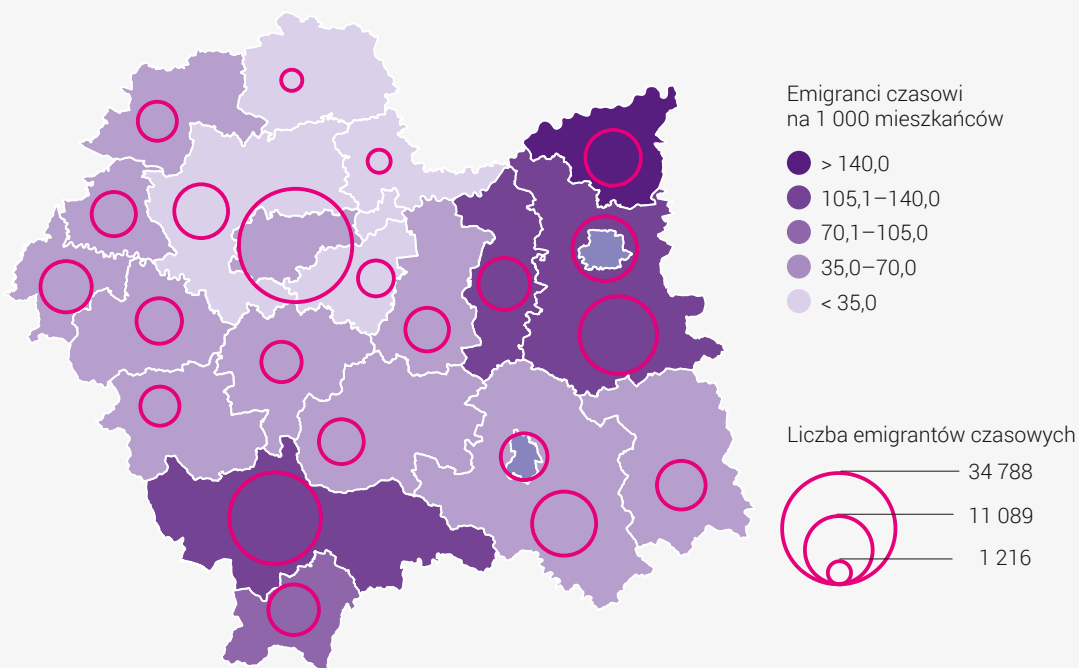
Strumienie i zasoby migracyjne

Skala wyjazdów

Według szacunków sporządzonych na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku, w trakcie prowadzenia badania, poza granicami Polski przebywały czasowo, czyli dłużej niż 3 miesiące, ponad 2 miliony Polaków. **Emigranci pochodzący z Małopolski stanowili 9,3% tej grupy, czyli około 187,5 tys.** Wśród nich przeważali migranci długookresowi, czyli osoby pozostające poza granicami kraju powyżej 12 miesięcy (ponad 78,0%). Zdecydowana większość małopolskich długookresowych migrantów czasowych to uczestnicy migracji poakcesyjnych, którzy wyjechali po 2004 roku – około 73,0%⁹.

Mapa 1. Emigranci przebywający czasowo za granicą w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NSP 2011.

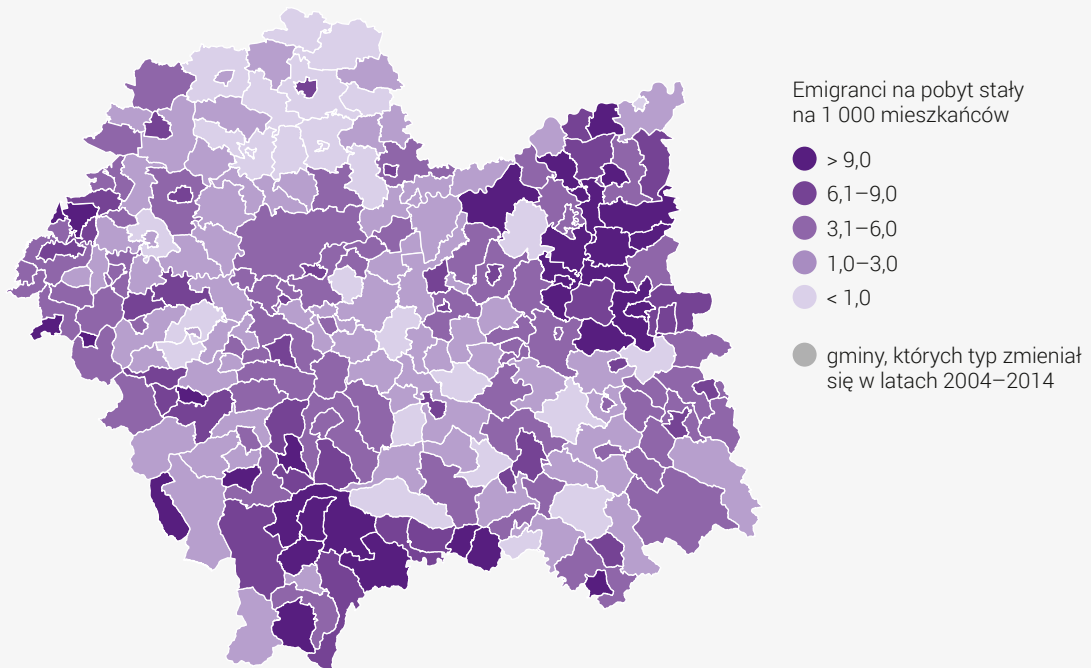
⁹ Interpretując wyniki należy mieć na uwadze, że rok wyjazdu ustalono w trakcie spisu zaledwie dla 18,6% migrantów przebywających za granicą czasowo, powyżej 12 miesięcy.

Ponad połowę wszystkich emigrantów czasowych stanowią osoby pochodzące z miast (ok. 97,4 tys. w porównaniu z 90,1 tys. emigrantów z obszarów wiejskich)¹⁰. **Najwięcej emigrantów czasowych przebywających za granicą w 2011 roku pochodziło z Krakowa (18,5%) oraz z powiatu nowotarskiego (ponad 12%)**. Zdecydowanie najmniejszy udział w zasobie emigrantów czasowych mieli wyjeżdżający z powiatów miechowskiego i proszowickiego. O istotnej cenie informuje współczynnik emigracji stanowiący liczbę przebywających czasowo za granicą na 1 000 mieszkańców powiatu. Wskaźnik ten daje pogląd na znaczenie, jakie dla potencjału ludnościowego powiatu mogą mieć migracje zagraniczne, a tym samym na rozmiary konsekwencji emigracji. Najwyższą wartość wskaźnika zaobserwowano w powiecie dąbrowskim (142‰), a także w powiecie nowotarskim (122‰). Wysokim natężeniem zjawiska cechowały się także powiaty tatrzański, tarnowski i brzeski oraz miasta Tarnów i Nowy Sącz.

Mapa 2. Współczynnik emigracji* z miast i obszarów wiejskich województwa małopolskiego na 1 000 mieszkańców

* Sumę wyjazdów na pobyt stały w latach 2004–2014 odniesiono do liczby mieszkańców w połowie tego okresu. Pominięto wartości współczynników dla jednostek, których typ zmienił się w latach 2004–2014 (które status gminy miejsko-wiejskiej uzyskały po 2005 roku).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS.

W latach 2004–2014 z województwa **wyemigrowało na stałe (wymeldowało się na pobyt stały) ponad 20,5 tys. mieszkańców**, z czego około 13,8 tys. z miast, a 6,7 tys. ze wsi. Największy strumień emigracji na pobyt stały zaobserwowano, podobnie jak w przypadku całego kraju,

10 Od 2004, wraz z akcesją państwa UE stopniowo zaczęły otwierać swoje rynki pracy dla pracowników z Polski. Irlandia, Szwecja oraz Wielka Brytania dokonały tego jeszcze w 2004 roku. Inne kraje wprowadziły okresy przejściowe w dostępie do rynków pracy: Finlandia, Grecja, Hiszpania, Portugalia i Włochy do 2006 roku, Holandia i Luksemburg do 2007 roku, Francja do 2008 roku, Belgia i Dania do 2009 roku, a Austria i Niemcy – do 2011 roku.

w 2006 roku. Z Małopolski wyjechało wówczas 2,5-krotnie więcej mieszkańców niż w roku poprzednim (niemal 3,2 tys.). W 2013 roku po raz kolejny odnotowano wyraźnie silniejsze natężenie wyjazdów, które w następnym roku uległo zmniejszeniu i wyniosło 2,1 tys.

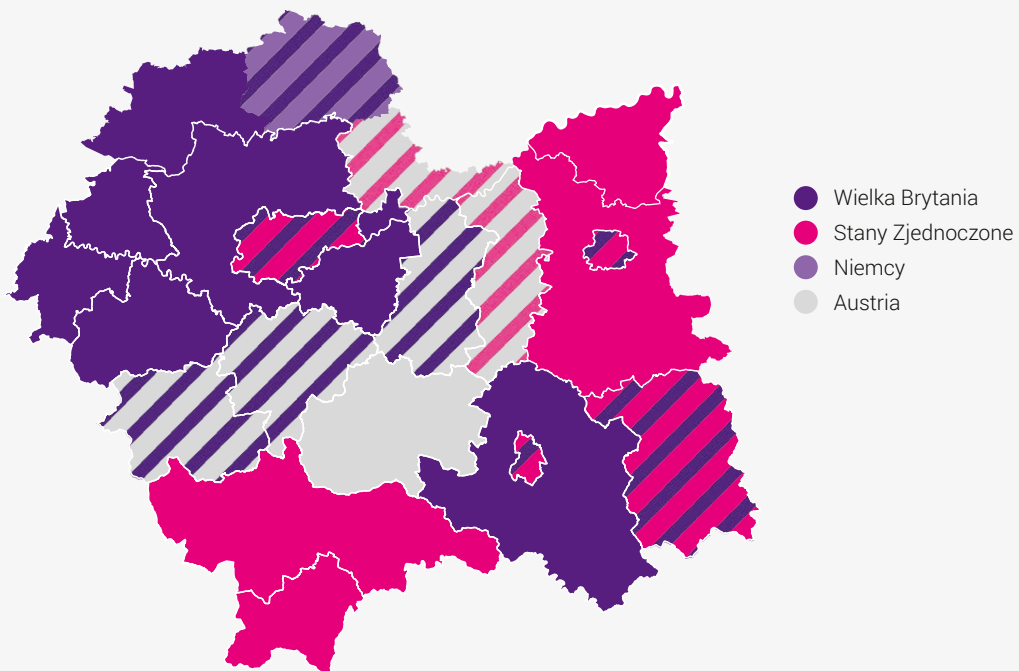
W migracjach na pobyt stały w latach 2004–2014 szczególnie wyróżniały się: północno-wschodnia (obejmująca gminy powiatów dąbrowskiego i tarnowskiego oraz miasto Tarnów) oraz południowa (powiat nowotarski i tatrzański, przede wszystkim miasto Zakopane) część województwa, a także część gmin położonych w zachodniej części Małopolski. Natężenie wyjazdów z miast było przeważnie wyższe niż z położonych w ich sąsiedztwie gmin i obszarów wiejskich, za wyjątkiem powiatów tarnowskiego i nowotarskiego, gdzie intensywny odpływ zanotowano także w gminach sąsiadujących z Tarnowem i Nowym Targiem. Wyjątkowo wysokie wskaźniki zanotowano również w gminach wiejskich i na obszarach wiejskich (z najwyższą wartością dla gminy Wierzchosławice – 37,9‰).

„Stare” i „nowe” kierunki emigracji

Spośród niemal 187,5 tys. mieszkańców województwa przebywających czasowo za granicą w 2011 roku, najwięcej mieszkało w Wielkiej Brytanii (26,4%) i Stanach Zjednoczonych (24,7%). Kolejnymi destynacjami Małopolan, choć o znacznie mniejszej liczbie emigrantów, były Niemcy, Irlandia, Włochy i Austria.

Mapa 3. Dominujące kierunki wyjazdów na pobyt stały z powiatów województwa małopolskiego w latach 2004–2014

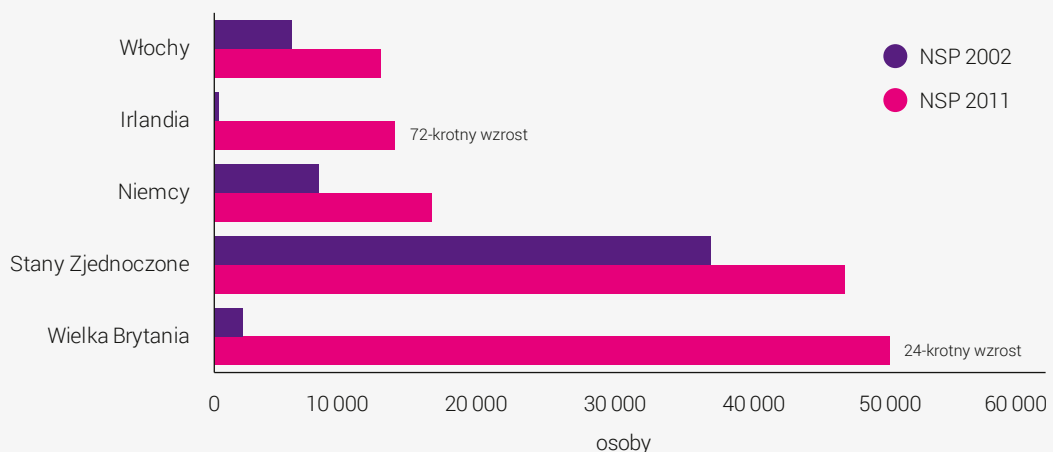

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Demografia GUS.

Austria i Stany Zjednoczone to tradycyjne kierunki w odpływie migracyjnym z Małopolski. **Emigranci pochodzący z województwa stanowili niemal 40,0% wszystkich Polaków czasowo przebywających w Austrii oraz ponad 20,0% mieszkających w Stanach Zjednoczonych.** Wielka Brytania i Irlandia to kierunki nowe, poakcesyjne, w których dynamika wyjazdów znacznie wzrosła po 2004 roku. Dominujące kierunki wyjazdów na pobyt stały wykazują zróżnicowanie w skali powiatów. Migracje do Stanów Zjednoczonych szczególnie dużą rolę odgrywają w odpływie z powiatów dąbrowskiego, nowotarskiego i tarnowskiego, miasta Tarnowa i powiatu tatrzańskiego, do Austrii – z powiatów proszowickiego, myślenickiego i bocheńskiego, natomiast powiat miechowski, jako jedyny w Małopolsce, odznacza się istotnym udziałem wyjazdów na pobyt stały do Niemiec. Powiaty położone w zachodniej i środkowej Małopolsce, a także miasta Tarnów, Nowy Sącz, powiaty nowosądecki i gorlicki charakteryzuje ponad 20-procentowy udział emigrantów, którzy w latach 2004–2014 wymeldowali się do Wielkiej Brytanii.

Wykres 1. Liczba emigrantów z województwa małopolskiego czasowo przebywających za granicą* wg NSP 2002 i NSP 2011

* Kategoria migranta przebywającego czasowo za granicą w NSP 2002 obejmowała pobyty powyżej 2 miesięcy, natomiast w NSP 2011 – powyżej 3 miesięcy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NSP 2002 i NSP 2011.

Analiza porównawcza wyników uzyskanych w ramach przeprowadzonych w latach 2002 i 2011 spisów powszechnych wskazuje na istnienie utrwalonych oraz zupełnie nowych, poakcesyjnych kierunków migracji z Małopolski. W 2002 roku największa grupa emigrantów na pobyt czasowy z województwa mieszkała w Stanach Zjednoczonych. Emigranci przebywający wówczas w krajach, które stały się popularne po wejściu Polski do Unii Europejskiej – w Wielkiej Brytanii i Irlandii – stanowili niewielką część zasobu migrantów czasowych. W 2002 roku ważnymi, choć nie na taką skalę, jak Stany Zjednoczone, kierunkami emigracji czasowej z Małopolski były również Niemcy i Włochy. Do 2011 roku liczba Małopolan przebywających czasowo we wszystkich wymienionych powyżej destynacjach wzrosła, jednakże najbardziej spektakularny wzrost

odnotowały Wielka Brytania i Irlandia – odpowiednio 24-krotny i 72-krotny. Mimo to, cechą charakterystyczną dla wzorca emigracji z Małopolski nadal pozostał istotny udział wyjazdów do Stanów Zjednoczonych.

Dominujące kierunki emigracji (ich wskazanie wynika z analizy danych zaczerpniętych ze statystyki publicznej) potwierdzają obserwacje ekspertów z powiatowych urzędów pracy (PUP). Wśród najbardziej popularnych destynacji pojawiają się Wielka Brytania, choć jeden z ekspertów utrzymuje, że obecnie skala emigracji do tego kraju jest mniejsza niż kilka lat temu, Niemcy, Austria, a także Włochy i Holandia. Ekspertcy wskazują także na zróżnicowanie strategii migracyjnych w zależności od kraju, a także na większą skłonność Małopolan do migracji o charakterze czasowym, cyrkulacyjnym lub sezonowym do takich krajów, jak Austria, Niemcy czy kraje skandynawskie oraz o charakterze osiedleńczym do Wielkiej Brytanii.

Austria, Niemcy, natomiast powiedziałabym, że te dwa kraje to są głównie Polacy, którzy jadą na zarobek i wracają do nas. Natomiast te tereny jak Anglia to są osoby, które często się decydują, żeby tam zostać [PUP_3].

Pomimo wciąż znaczącej, na tle kraju i innych regionów, emigracji do Stanów Zjednoczonych, żaden z ekspertów z powiatowych urzędów pracy nie wskazał tego kierunku jako wybijającego się na tle innych.

Kto wyjeżdża?

Wśród wymeldowujących się z województwa na stałe w latach 2004–2008 dominowali mężczyźni. Od 2009 roku w wyjazdach na pobyt stały uczestniczyło więcej kobiet niż mężczyzn, poza rokiem 2014, kiedy wyjazdy mężczyzn znów nieznacznie przeważały nad wyjazdami kobiet. Według szacunków sporządzonych na podstawie NSP 2011 wśród emigrantów wyjeżdżających z Małopolski na pobyt czasowy, niewielką przewagę osiągnęły kobiety – stanowiły około 51,0% i przeważały zarówno wśród osób opuszczających miasta, jak i obszary wiejskie województwa¹¹.

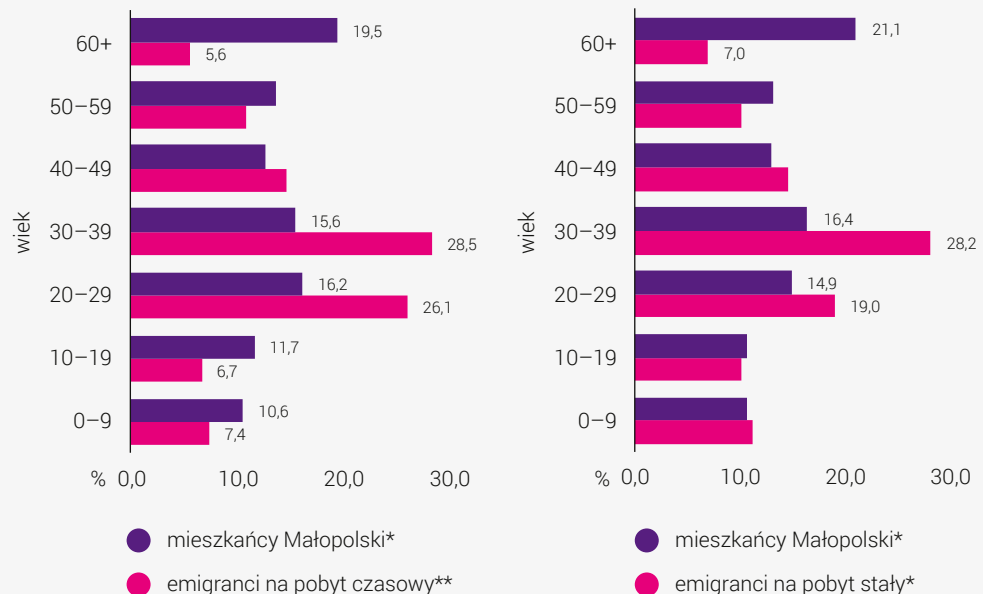
Struktura wieku emigrantów pochodzących z Małopolski wyraźnie różni się od struktury wieku populacji województwa. Wśród osób przebywających za granicą czasowo w statystyce NSP 2011 zaznacza się wyższy, niż dla mieszkańców województwa, udział osób w wieku 20–29, 30–39 i 40–49 lat. Świadczy to o **selektywności wyjazdów ze względu na wiek**. Wśród emigrantów na pobyt stały, którzy wyjechali z Małopolski w 2014 roku, selektywność pod względem wieku najwyraźniej zaznacza się w grupie 30–39 lat, a w zdecydowanie mniejszym stopniu – w grupach wieku 20–29 lat oraz 40–49 lat. Co ciekawe, dla grup wieku 0–9 i 10–19 lat

¹¹ *Migracje zagraniczne i wewnętrzne ludności województwa małopolskiego. NSP 2011*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2014.

udziały są porównywalne do tych dla mieszkańców Małopolski (z niewielką nadreprezentacją emigrantów do 9. roku życia) i wyższe niż dla emigrantów czasowych. Można zatem wnioskować, że w migracjach na pobyt stały częściej uczestniczą rodziny z dziećmi oraz odwrotnie, że migracje całych rodzin cechuje większy stopień trwałości.

Wykres 2. Struktura wieku migrantów czasowych (2011 rok) oraz migrantów na pobyt stały (2014 rok) na tle struktury wieku mieszkańców województwa małopolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: * – BDL GUS, ** – NSP 2011.

Z Małopolski **emigrują** zatem osoby:

- **w wieku produkcyjnym**, stanowiące lokalne zasoby pracy. Wśród migrantów czasowych przebywających za granicą w 2011 roku ponad połowę stanowiły osoby w wieku produkcyjnym mobilnym (18–45 lat);
- **w wieku rozrodczym**, których decyzje prokreacyjne (i miejsce ich realizacji) oraz dalsze plany migracyjne będą miały znaczenie dla sytuacji demograficznej województwa;
- w wieku, w którym z jednej strony mogą mieć **niesamodzielne dzieci**, a z drugiej **wymagających opieki rodziców** – co ma znaczenie w kontekście zapewnienia tym osobom opieki.

Obserwacje ekspertów z powiatowych urzędów pracy potwierdzają, że wyjeżdżają przede wszystkim osoby młode, w wieku produkcyjnym, między 25. a 50. rokiem życia, **wykształcone – legitymujące się średnim lub wyższym wykształceniem oraz fachowcy dobrze przygotowani pod względem kompetencji zawodowych**. Uwarunkowania wynikające z charakterystyki i chłonności lokalnego rynku pracy to czynnik sprzyjający mobilności, także zagranicznej, i brakowi powrotów z wcześniejszych wyjazdów w celach edukacyjnych.

(...) Na pewno są to młodzi ludzie, którzy nie pracowali tutaj, tylko podjęli studia no w różnych miastach i wiedzą, że z takim zawodem nie ma tutaj po co wracać. (...) ja takich statystyk nie prowadzę i ja mogę powiedzieć, co się dzieje wśród znajomych, (...) których dzieci nie wracają. To są marginalne powroty. Marginalne. (...) I wszyscy wiemy o tym, bo nawet pracując w tym urzędzie – każdy, większość ma dzieci studiujące i te dzieci nie wracają. Chyba że, mówię, już podjęły pracę, później się doksztalcały – owszem, to jest inny kierunek. Natomiast patrząc na, tutaj, zarobki (...) Ale na pewno ten trend się utrzymuje, że raczej zostawiają tutaj rodziny i wyjeżdżają mężczyźni, czy też kobiety w celach zarobkowych [PUP_2].

Z kolei pracownicy agencji zatrudnienia spotykają się z bardzo różnymi profilami emigrantów. Z ich obserwacji wynika, że na wyjazdy za granicę decydują się osoby:

- które nie mogą znaleźć pracy lub dostępna dla nich praca jest niskopłatna:

Najczęściej jest to etap wczesnego rozwoju kariery zawodowej – wtedy, kiedy nastąpiło rozczarowanie pracą i możliwością rozwoju na rynku polskim [PAZ_5];

- po szkole średniej, czasem po gimnazjum,
- będące po studiach, ale jeszcze przed etapem założenia rodziny,
- starsze, które już odchowwały swoje dzieci.

Okolo 95% pracowników kierowanych przez jedną z agencji zatrudnienia do Niemiec to kobiety przeważnie po 45. roku życia. Z kolei wiek osób wysyłanych do Francji jest bardzo zróżnicowany. Do pracy w sektorze budowlanym nierzadko wyjeżdżają ojcowie z synami.

STRATEGIE MIGRACYJNE MAŁOPOLAN

Dlaczego wyjechali?

Respondentów uczestniczących w badaniu jakościowym zapytano o powody emigracji z Małopolski i, w szerszym kontekście, z Polski – zarówno te indywidualne, które kierowały nimi w momencie podejmowania decyzji o wyjeździe, jak i ogólne, które ich zdaniem skłaniają Polaków do emigracji. Najczęściej podawane przyczyny pokrywały się na wszystkich trzech poziomach odniesienia – ogólnokrajowym, regionalnym i indywidualnym, co świadczy o tym, że Małopolska (i pochodzący z niej emigranci) jest podatna na te same zjawiska i procesy będące czynnikami wypychającymi, co reszta kraju.

Graf 2. Motywy emigracji Małopolan

Czynniki „wypychające” z Małopolski:

- motywy ekonomiczne,
- brak samodzielności mieszkaniowej i finansowej,
- brak (stabilnej) pracy.

Czynniki sprzyjające migracjom:

- otrzymanie propozycji pracy,
- otwartość i ciekawość,
- wykształcenie, znajomość języków obcych i mobilność.

Czynniki „przyciągające” do innych krajów:

- wyższe zarobki i poczucie stabilizacji,
- chłonne rynki pracy,
- możliwości rozwoju, podniesienia kompetencji i kwalifikacji,
- sieci migracyjne,
- bliskość geograficzna i mentalna.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania jakościowego.

Brak pracy i sytuacja finansowa motywują do wyjazdu

Jednym z najczęściej podawanych motywów migracji jest **brak pracy** – utrata dotychczasowego zatrudnienia i niemożność znalezienia nowego, problemy ze znalezieniem satysfakcjonującej pracy lub pracy w zawodzie, czy wreszcie **niestabilność zatrudnienia** związana z podejmowaniem pracy w ramach umów cywilnoprawnych bądź wymuszanej przez pracodawcę formule samozatrudnienia. Brak perspektyw na lokalnym rynku pracy szczególnie dotkliwy okazuje się dla osób młodych, których doświadczenie zawodowe jest niewielkie bądź żadne, a także dla osób starszych. Zdaniem ekspertów lokalne rynki pracy nie zawsze są w stanie zaoferować wystarczającą ilość pracy zarówno dla osób, które skończyły studia, jak i dla specjalistów.

Po ukończeniu studiów wróciłam do miejscowości, w której się urodziłam, do Wysowej i tam niestety nie znalazłam żadnej interesującej mnie pracy, więc zdecydowałam się na wyjazd za granicę [powr_17].

No jeżeli chodzi o realia, człowiek był zmuszany do samozatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej. Tak naprawdę to nie miało nic wspólnego z działalnością i prowadzeniem własnego biznesu, ale jeżeli chce się pracować w Polsce, młodzi ludzie są stawiani przed ścianą i tak naprawdę nie mają wyjścia (...) [emigr_5].

Przyczyny wyjazdów definiowane są również przez czynniki ekonomiczne: brak środków na życie, niskie wynagrodzenie, które uniemożliwia zaspokojenie wszystkich potrzeb, niemożność spłaty zadłużeń i kredytów.

(...) dorabiałam sobie tam w sklepie, tam na tej wiosce, na której mieszkam. No, ale niestety i tam straciłam tę pracę, a było mi już ciężko spłacać kredyty, które zaciągnęliśmy z mężem, nawet jak pracowałam. A już jak rozwiązano ze mną umowę, to nie miałam innego wyjścia. Musiałam szukać ratunku, żeby się uchronić przed komornikiem [powr_6].

Młodzi ludzie wyjeżdżają, bo chcą się usamodzielnic

Cel zarobkowy przyświeca zarówno wyjazdom osób znajdujących się w trudnej sytuacji ekonomicznej, jak i tym, którzy dążą do **usamodzielnienia się i osiągnięcia niezależności (finansowej lub mieszkaniowej)** oraz wyższych (niż w kraju) wynagrodzeń. Również większość ekspertów z powiatowych urzędów pracy i agencji zatrudnienia uznała kwestie finansowe za najważniejszy czynnik wyjazdów. Niestabilność zatrudnienia to bariera na drodze do uzyskania samodzielności i niezależności ekonomicznej i mieszkaniowej.

Najczęściej to finanse. Jeśli ktoś może tutaj pracować za 2 tysiące, a w przeliczeniu na inne, gdzie tam będzie miał 6 tysięcy. Albo tutaj nie ma pracodawcy, a tam ma pracodawcę sezonowego, do którego rok w rok jeździ sobie na wakacje [PUP_4].

W narracjach emigrantów motyw ekonomiczny pojawia się znacznie częściej niż w przypadku migrantów powrotnych i definiowany jest przez nich jako jedyna i najważniejsza przyczyna wyjazdu. W przypadku migrantów decyzje o wyjeździe wiązały się również z innymi czynnikami, takimi jak ciekawość, chęć podszkolenia języka czy zdobycie doświadczenia zawodowego. Dla części respondentów wyjazd za granicę oznaczał szansę na podjęcie zatrudnienia w zawodzie, a jednocześnie na zdobycie doświadczenia, które miałyby ułatwić znalezienie pracy w Polsce, po powrocie.

Jest jeden czynnik, czynnik finansowy, nie ma żadnego innego czynnika. (...) Gdyby mieli [młodzi ludzie – przyp. autora] tutaj pracę i pracę za uczciwe pieniądze, to na pewno by tutaj zostali. Zamiast pracować za najniższą krajową, wolą wyjechać i pracować tam i mieć na wszystko. (...) Uważam, że niskie wypłaty, brak perspektyw skłaniają do wyjazdu [emigr_10].

W celu zarobienia jakiejś dodatkowej gotówki. (...) No i też podszlifowanie języka. (...) A takie spędzanie czasu w celach zarobkowych i tam z obyciem się z językiem, jest (...) praktyczniejsze i lepiej wpływa na rozwój osobisty [powr_7].

Otwarci, ciekawi świata, mobilni...

Wśród czynników sprzyjających decyzjom o wyjeździe, ważną rolę pełni **znalezienie lub otrzymanie oferty pracy za granicą** – najczęściej od kogoś z rodziny czy znajomych. W takim wypadku na migrację patrzy się w kategorii doświadczenia, rozwoju osobistego, czy po prostu wypróbowania nowego sposobu na życie. Skłonność do podejmowania decyzji o wyjeździe wynika również z takich sprzyjających okoliczności jak wiek i brak zobowiązań w Polsce, a tym samym potencjalnie większa swoboda i łatwość podejmowania decyzji o wyjeździe, czy **otwartość i ciekawość**, z której wynika potrzeba zdobywania nowych doświadczeń. Wyjazdom młodych ludzi sprzyjają, zdaniem respondentów, ich cechy osobowe i umiejętności – wykształcenie, znajomość języków, **mobilność**.

Emigracja kusi warunkami pracy i zarobkami

Jednym z najważniejszych czynników wpływających na podejmowaną przez Polaków decyzję o wyjeździe do innego kraju są **wyższe zarobki**. Dostrzegana przez Małopolan różnica między pensjami uzyskiwanymi w Polsce i za granicą oraz poczucie nieadekwatności wynagrodzeń w kraju w stosunku do wymaganego nakładu pracy to skuteczne czynniki wypychające. Wśród czynników wskazywanych przez emigrantów jako przyciągające do danego kraju docelowego znalazły się **popyt na siłę roboczą** w konkretnych branżach, w tym na dyktowane postępującym starzeniem się społeczeństw zapotrzebowanie na opiekunów dla osób starszych. Ponadto, praca za granicą daje **możliwości rozwoju i podnoszenia kwalifikacji i kompetencji** oraz **poczucie bezpieczeństwa** – finansowego, stabilizacji, możliwości zapewnienia sobie i rodzinie bytu na przyzwoitym poziomie.

W wyborze kraju, do którego wyjechali respondenci, najistotniejsze wydają się jednak **sieci migracyjne**. Jeśli się ma w kraju docelowym rodzinę lub znajomych, którzy ułatwiają „start”, to są to elementy zapewniające pewne bezpieczeństwo i stabilizację, a także źródło wiedzy o lokalnym rynku pracy. Sieci migracyjne zmniejszają ryzyko związane z wyjazdem, a tym samym redukują koszty psychiczne i emocjonalne, które wiążą się ze zmianą kraju i środowiska. Wśród innych wskazywanych przez emigrantów czynników przyciągających pojawiają się takie, jak bliskość geograficzna lub postrzegana bliskość mentalna kraju (Austria).

Ścieżki migracyjne Małopolan

Zdecydowana większość emigrantów oraz migrantów powrotnych wyjeżdżała z kraju, mając **zapewnione zakwaterowanie w miejscu docelowym** – przeważnie było to lokum zaoferowane przez znajomych lub rodzinę, gwarantowane przez agencję zatrudnienia lub przy rodzinie, dla której emigrant miał pracować. Małopolscy emigranci, w pierwszej fazie pobytu za granicą, w dużej mierze polegali na sieciach swoich znajomych, a następnie w większości podejmowali próby jak najszybszego uniezależnienia się – podjęcia pracy, redukcji kosztów opłat za wynajmowany lokal mieszkalny, wynajęcia samodzielnego pokoju. Dalsze strategie poszukiwania miejsca zamieszkania były zróżnicowane. Przyjazd rodziny z Polski czy polepszenie się sytuacji finansowej to bodźce, które skłaniały niektórych emigrantów do wynajęcia samodzielnego, niezależnego mieszkania. Część osób, które nie miały zakwaterowania zapewnionego przez pracodawcę, nadal mieszkała w mieszkaniach lub domach dzielonych z innymi współlokatorami. Wynika to prawdopodobnie z ich sytuacji finansowej, w tym z kontynuacji oszczędnego życia i ograniczania wydatków ponoszonych za granicą. Wśród badanych emigrantów znalazły się także osoby, które zdecydowały się na wynajem samodzielnego mieszkania.

Tak, jak wspominałam, pojechałam do koleżanki, więc mieszkaliśmy razem z nią, tak jak większość Polaków i ludzi, którzy przyjeżdżają do Anglii, w takich domkach podzielonych na pokoje, każdy posiada swój pokój. Ja z koleżanką na początku mieszkaliśmy razem, ponieważ nie miałam środków na to, żeby wynajmować sama. Natomiast później, kiedy już dotoczył do mnie mąż, wynajęliśmy sobie swoje mieszkanie i mieszkaliśmy już samodzielnie [powr_11].

Większość emigrantów i migrantów powrotnych wyjechała za granicę, mając w miejscu docelowym już **zagwarantowaną pracę**. Najczęściej zdobywali ją przy wsparciu rodziny, znajomych, agencji zatrudnienia, ewentualnie znajdowali sami i jeszcze przed wyjazdem ustalali wszystkie szczegóły. Biorąc pod uwagę rolę sieci migracyjnych oraz wcześniej zagwarantowane zakwaterowanie i zatrudnienie, można uznać te wyjazdy za zorganizowane oraz cechujące się niskim poziomem ryzyka.

Na etapie wyjazdu z kraju, małopolskich emigrantów cechuje niski poziom posiadanego **kapitału finansowego**. Deklarują oni, że wyjeżdżając nie mieli żadnych oszczędności lub że posiadane środki finansowe wystarczyłyby maksymalnie na kilka miesięcy życia za granicą, gdyby nie udało im się znaleźć pracy.

Strategie migracyjne Małopolan mających rodziny są zdominowane przez wzorzec wyjazdu tylko **jednego członka gospodarstwa domowego**. Część z nich, jeżeli to możliwe, stara się po jakimś czasie sprowadzić rodzinę.

Migracje Małopolan nie dają się zamknąć w jednym schemacie, a historie migracyjne wskazują na istnienie wielości strategii. Eksperci z powiatowych urzędów pracy oraz agencji zatrudnienia obserwują z kolei, że wśród Małopolan popularne są **migracje krótkookresowe**. Strategia

takiego kilkumiesięcznego wyjazdu (lub kilku wyjazdów w ciągu roku) jest ukierunkowana na maksymalny zarobek, który zapewni komfort życia przez resztę roku w Polsce.

Powracając, przywożą tutaj, prawda, pieniądze, no i w jakiś sposób funkcjonują. (...) no tak duży zastrzyk pieniędzy, że wystarczy 3 miesiące pracy – no słynne wyjazdy do Holandii na zbiory. (...) Holandia tutaj dominuje i Niemcy. Szwecja może mniej, no to jest trzymiesięczny zastrzyk pieniędzy, tak jakby tutaj pracował przez cały rok. Trzymiesięczny zastrzyk pieniędzy, praca nielegalnie gdzieś w ośrodkach tutaj wczasowych u nas i właściwie można funkcjonować. Plus małe gospodarstwo [PUP_2].

Jeszcze inną strategię migracyjną podejmują osoby wyjeżdżające za granicę jako opiekunowie osób starszych (przede wszystkim do Niemiec). Wyjazdy takie mają charakter regularnych **cyrkulacji**, odbywających się w systemie zmianowym (np. wyjazd na 3 miesiące i trzymiesięczna przerwa w kraju). Tego typu mobilność charakteryzuje się najmniejszym stopniem „zakorzenienia” w kraju imigracji i postrzeganiem migracji bardziej w charakterze „dojazdów” do pracy niż zmiany ośrodka życia.

W moim przypadku jest to tak, że ja wyjeżdżam... nie jeżdżę do Polski, tylko ja wyjeżdżam do Niemiec. Bo ja wyjeżdżam z Polski do Niemiec do pracy. I generalnie jestem około 3 miesięcy w Niemczech w pracy, 2 miesiące w domu, i potem jestem 2 miesiące w pracy, 3 miesiące w domu [emigr_1].

Część emigrantów, którzy przyjmują obecnie raczej strategię **migracji długookresowych**, ma za sobą epizody krótkookresowych, sezonowych wyjazdów za granicę. Decyzje o takich wyjazdach podejmowali często jeszcze na etapie kształcenia, w trakcie letnich wakacji, mogły się one również wiązać z otrzymaniem konkretnej oferty pracy. Należy się zatem spodziewać, że obserwowane przez ekspertów migracje krótkookresowe z czasem przeradzają się w pobyty długookresowe lub stałe.

(...) 4 lata temu zaczęła się moja przygoda z emigracją. (...) średnio 2 razy w roku [zmieniam miejsce zamieszkania – przyp. autora], bo pracuję, prawda, w Norwegii, potem wracam do kraju na kilka miesięcy, no i z powrotem, ale docelowo już coraz bardziej zbliżam się do całkowitej emigracji, że nie widzę sensu powrotu tutaj, układam sobie życie powoli [w – przyp. autora] Norwegii [emigr_5].

POWROTY Z MIGRACJI

Dlaczego wrócili?

W badaniach poświęconych migrantom powrotnym niejednokrotnie podejmowano próby systematyzowania, porządkowania i tworzenia typologii powrotów i ich przyczyn. B. Ghosh¹² podzielił **przyczyny powrotów** na: **społeczne, rodzinne i związane z cyklem życia, ekonomiczne i polityczne**. Przyczyny powrotów, które wskazywali uczestniczący w badaniu migranci powrotni, częściowo wpisują się w tę typologię. W narracjach respondentów pojawiły się również motywy, które ciężko umiejscowić w którejś z zaproponowanych przez autora kategorii. Podobnie jak w przypadku czynników wypychających, tak i indywidualne przyczyny powrotów do Małopolski, wskazywane przez osoby uczestniczące w badaniu jakościowym, niewiele się różnią od przyczyn wskazywanych przez respondentów dla Polaków ogółem.

1. Motywy społeczne

Tęsknota i poczucie „bycia u siebie”. Jedną z najczęściej wskazywanych przyczyn powrotu było poczucie, że tylko w Polsce (Małopolsce) migranci powrotni są „u siebie”. Podkreślają oni, że czują się tu lepiej niż za granicą, a podczas wyjazdu tęsknili za bliskimi, którzy zostali w kraju, i za Polską. Jednocześnie takiej postawie towarzyszy brak aklimatyzacji w wielokulturowym środowisku czy w środowisku polskich imigrantów. Migranci wskazujący tę przyczynę powrotu często nawet nie biorą pod uwagę emigracji na stałe, z założenia jest ona dla nich doświadczeniem tymczasowym. Również eksperci z PUP zauważają, że motywy rodzinne pojawiają się często wśród przyczyn powrotów do Małopolski.

(...) będąc rok z dala od rodziny bardzo tęskniłam, jestem patriotką i mimo że miałam kontakt z Polakami, to jednak tej rodziny brakowało mi najbardziej (...) i był potrzebny ten okres czasu za granicą, żeby się przekonać, że jednak nie chcę mieszkać za granicą, że jednak chcę wrócić do Polski, że tutaj też można coś zrealizować (...) [powr_10].

Rodzinny kraj, może gdzieś tam jest lepiej, ale jestem Polką, chciałam tylko zdobyć jakieś doświadczenie, nie chciałam wyjeżdżać tam na stałe, tutaj jest mój dom, tu była moja rodzina, więc pojechałam tam nabrać doświadczenia, troszkę zarobić, wrócić i tu mieszkać, tutaj żyć [powr_22].

---

12 B. Ghosh (red.), *Return migration. Journey of hope or despair?*, IOM, UN, Genewa 2000, [za:] *Powroty z migracji zagranicznych do Małopolski – skala zjawiska, charakterystyka oraz potencjał powracających*, CDS, Kraków 2010, s. 16.

2. Motywy rodzinne / związane z cyklem życia

Wybór: podobnie jak decyzja o emigracji, tak i decyzja o powrocie często jest podejmowana przez całą rodzinę. Jednym z motywów powrotów Małopolan jest świadomy wybór kraju, w którym chce się żyć, pracować i wychowywać dzieci.

(...) w momencie, kiedy się okazało, że zaszłam w ciążę, chcieliśmy bardzo, aby nasze dziecko urodziło się w Polsce, nie chcieliśmy mieszkać na wygnaniu i jakoś tak daleko od bliskich i podjęliśmy decyzję, że... to była decyzja taka spontaniczna, dosyć szybka, że no trzeba wrócić do siebie, do kraju, żeby jednak nasze dziecko (...) się urodziło u nas. (...) Jeśli chodzi o mnie, to wróciliśmy, bo chcieliśmy tutaj żyć, chcieliśmy tutaj mieszkać, wychować swoje dziecko [powr_21].

Zdrowie: powroty z zagranicy mogą wynikać z konieczności związanej z problemami zdrowotnymi migranta lub członka jego rodziny, a wreszcie również z poczucia powinności względem starzejących się członków rodziny.

No u mnie to jest proste akurat, zmusiła sytuacja rodzinna, zachorowali rodzice, jedno, później drugie i nie miał się kto nimi opiekować, także nie miałam wyjścia, musiałam wrócić [powr_15].

Nasi rodzice są coraz bardziej posunięci wiekowo, w związku z czym trzeba było pomyśleć o tym, że za kilka lat być może trzeba będzie się nimi zająć [powr_11].

Ale są też powroty na stałe, bo zdrowie już tak siadło, że nie da rady więcej pracować [PUP_5].

3. Motywy ekonomiczne

Zakończenie przyczyny wyjazdu: bezpośrednim motywem powrotu może być ustanie przyczyny wyjazdu, na przykład wygaśnięcie kontraktu czy zakończenie działalności przez pracodawcę. Migranci nastawieni na wyjazd w konkretne miejsce, na z góry przewidziany czas i do wcześniej zabezpieczonej pracy nie szukają kolejnych pracodawców za granicą.

W momencie, kiedy ona [pracodawca – przyp. autora] postanowiła sprzedać [firmę – przyp. autora], myśmy się pożegnali. Dla nas to był piękny okres, wystarczyło [powr_5].

Cele i efekty wyjazdu: respondenci zauważają, że powroty mogą mieć charakter **powrotów porażki** (migrantowi nie ułożyło się za granicą) lub **sukcesu** (migrant osiąga za granicą postawione sobie cele, wraca z zarobionymi pieniędzmi i na przykład otwiera działalność gospodarczą w kraju). Przyczyną powrotu może być kalkulacja ekonomicznych zysków i kosztów wyjazdu.

Dlaczego nasi rodacy wracają, trudno stwierdzić. Każdy ma swoje założenie, po co wyjeżdża. Jedni wyjeżdżają po to, żeby zarobić pieniądze i tutaj wystartować i tak uczyniliśmy my. Jedni wyjeżdżają z myślą, żeby nie wrócić, a jednak wracają, bo na przykład nie mają pracy, nie mają warunków, żeby zostać na dłużej [powr_11].

Wróciłam do Małopolski z tego względu, że, tak jak wspomniałam wcześniej, nie satysfakcjonowało mnie finansowo bycie za granicą. Nie zarabiałam tyle pieniędzy, żebym mogła sobie tam pozwolić zostać. I po prostu z dala od rodziny, co bardzo było dla mnie jednak ważne w życiu [powr_9].

Kariera zawodowa: zdaniem jednego z ekspertów, powrót do Polski może być również poddyktowany chęcią realizacji swoich ambicji zawodowych. W kategorii migrantów powrotnych obserwuje się zarówno osoby, które za granicą zdobyły pewne doświadczenie, te z wykształceniem wyższym, jak i fachowców, którzy wykonywali tam prace proste, niezgodne z kwalifikacjami.

Myślę, że dlatego, że też mogą tu realizować swoje ambicje zawodowe. Jest dużo osób, które zdobyły doświadczenie, ale wyjechały też osoby, które miały ukończone studia wyższe, a tam wykonywały prace proste. I w pewnym momencie ten czynnik finansowy tam osiągnęły, natomiast wracają tutaj, żeby zrealizować się zawodowo, bo nie wszyscy fachowcy, którzy wyjeżdżają za granicę, nie wszystkie osoby z wysokimi kwalifikacjami podejmują tam pracę na właściwych dla swoich kwalifikacji stanowiskach [PUP_3].

4. Polityczne / wynikające z uwarunkowań w kraju pochodzenia

Zmiany w kraju: część migrantów powrotnych zauważa pozytywne zmiany, jakie w trakcie ostatnich kilku lat nastąpiły w Polsce i szerzej, w regionie. Stoją oni na stanowisku, że sytuacja ulega poprawie, co z kolei w przyszłości może zachęcać do powrotu z zagranicy. Eksperti wskazują, że czynnik skłaniający do powrotu może stanowić kształtujące się obecnie zjawisko rynku pracownika. Taki model rynku pracy stawia pracownika w pozycji uprzywilejowanej względem pracodawcy i umożliwia wynegocjowanie lepszych warunków zatrudnienia, na przykład egzekwowanie wyższych stawek wynagrodzeń, co jest szczególnie istotne w kontekście migrantów powrotnych i ich wyższych oczekiwań finansowych. Zdaniem ekspertów, w przypadku przyciągania migrantów powrotnych oraz ograniczenia emigracji, możliwość podejmowania pracy za satysfakcjonujące wynagrodzenie ma istotne znaczenie.

Jeśli będzie możliwość podjęcia dobrze płatnej pracy [w Małopolsce – przyp. autora], to myślę, że wszystkie inne bariery gdzieś tam znikną. (...) no powinien się poprawiać rynek pracy, no staramy się teraz uregulować te kwestie tych umów (...) [PUP_1].

Sytuacja w Polsce jest, jaka jest, nawet jak jest łatwiej z zatrudnieniem, to jednak różnica zarobków jest bardzo duża i proponowanie komuś [pracy – przyp. autora] w Polsce zamiast tam raczej jest mało przekonujące [PUP_3].

5. Plany i założenia dotyczące migracji

Powrót do kraju może być również motywowany aktualną sytuacją życiową oraz wcześniejszymi założeniami czy oczekiwaniami wobec wyjazdu. Respondenci, którzy wyjechali w trakcie studiów (głównie na okres wakacji), wracają, aby kontynuować naukę. Dla osób, które wyjazd postrzegały w kategoriach osiągnięcia określonych celów (zdobycie doświadczenia zawodowego, zarobienie określonej sumy pieniędzy) wyjazd jest z założenia tymczasowy.

No bo proszę pani ja tam tylko byłam z konieczności. Tyle, ile musiałam. Wylczyłam to sobie. I ani pół dnia dłużej. (...) Bo prócz pracy, to mnie nic z tym miejscem tam nie wiąże. Ani sympatia, ani no, nie wiem, nic, kompletnie nic [powr_6].

Przygotowania i obawy związane z powrotem

Źródła informacji

Informacje na temat tego, jaki rodzaj czynności prawnych oraz dokumentów należy zgromadzić przed powrotem z emigracji, Małopolanie najczęściej zdobywali korzystając z wiedzy i doświadczenia **członków rodziny i znajomych**, którzy mieli za sobą doświadczenie powrotu. Innymi, wykorzystywanymi w tym zakresie źródłami informacji, były **Internet i portale społecznościowe**. Zdecydowanie mniejszą popularnością cieszył się portal **powroty.gov.pl**, choć osoby, które miały okazję z niego korzystać, pozytywnie oceniły jego funkcjonalność oraz dostępność zawartych w nim informacji. **Żaden z respondentów nie miał styczności z portalem EURES**, powołanej przez Komisję Europejską sieci publicznych służb zatrudnienia i ich partnerów na rynku pracy, która z założenia ma wspierać międzynarodową mobilność zawodową między krajami Unii Europejskiej, Islandią, Norwegią, Liechtensteinem i Szwajcarią.

(...) dowiedziałam się od znajomych i właściwie wszystkie informacje, które uzyskałam na ten temat, to były informacje od osób, które były tam za granicą i również wcześniej załatwiałam takie formalne sprawy. (...) tylko i wyłącznie poprzez znajomych [powr_14].

Na stronach internetowych są wszystkie informacje najnowsze publikowane, więc po prostu z Internetu. I tak było głównie właśnie. Jest taki portal internetowy powroty.gov.pl i stamtąd właśnie, właśnie tam wymieniane są różne doświadczenia, tam można wszystko wyczytać i tam tak, jak po sznureczku udało mi się wszystko znaleźć [powr_20].

Przygotowania do powrotu

Duża część respondentów, zarówno tych, którzy wyjechali na krótko, jak i na dłuższy czas, zadeklarowała, że w ogóle **nie przygotowywała się do powrotu**, nie widziała potrzeby ani celu takich przygotowań. Osobom tym towarzyszyło przekonanie, że wracają do siebie, do kraju, w którym nic im nie grozi i którego język znają.

Nie, no po prostu wiem, że wracam do domu, nie jadę do obcych. W każdym miejscu w Polsce czuję się jak w domu [powr_4].

Część migrantów powrotnych, w ramach przygotowań do powrotu, ograniczyła się do zabezpieczenia sobie **środków finansowych** na czas poszukiwania pracy w kraju, zgromadzenia pieniędzy „na start” w Polsce. Większość respondentów odłożyła **poszukiwanie pracy** w Polsce na moment „**po powrocie**”. Odkładanie w czasie poszukiwania pracy w Polsce nierzadko wynika z poczucia pewności posiadanego **zabezpieczenia finansowego i stabilizacji**, jaką zapewniają reemigrantowi **oszczędności** zgromadzone za granicą.

Nie, nie szukałam pracy, ponieważ miałam pewien plan do wykonania i jego się trzymałam. (...) Ponieważ doszliśmy do wniosku, że nie będziemy robić niczego na odległość. Zobaczymy, jak się sprawy ułożą na miejscu [powr_11].

Po przyjeździe dałam sobie kilka miesięcy na odpoczynek, mogłam sobie na to pozwolić, bo miałam pieniądze [powr_19].

Dla niektórych respondentów powrót do kraju wiązał się także z pewnymi **przygotowaniami psychicznymi** – związanymi ze świadomością problemów, jakie mogą czekać na migrantów po powrocie, jak i z długim wyczekiwaniem tego wydarzenia.

Przygotowywałam się chyba najbardziej psychicznie, ponieważ wiedziałam, że moja pensja, jeśli będzie, to będzie dużo, dużo mniejsza, nawet obawiałam się tego, że stracę motywację do pracy (...) To chyba był taki główny motywator, obawa, jeśli chodzi o powrót do Polski. Ale na pewno cieszyłam się, że wracam do Polski, rodziny, do dzieci, przyjaciół [powr_10].

Niewiele osób, podejmując decyzję o powrocie do Małopolski, zastanawiało się długofalowo i szczegółowo nad sposobem ponownego ułożenia sobie przyszłości, czyli szukało mieszkania przez Internet, orientowało się w ofertach pracy, gromadziło informacje o formalnościach niezbędnych do założenia własnej działalności gospodarczej.

Obawy związane z powrotem

Zapytani o obawy związane z powrotem, migranci uczestniczący w badaniu wskazywali przede wszystkim na niepokój o:

- **sytuację zawodową i finansową** po przyjeździe – o to, czy uda im się znaleźć pracę i czy będzie to praca, która da im możliwość samorealizacji, a także o zarobki – dużo niższe niż te, które osiągnęli za granicą. Obawy wiązały również z własnym doświadczeniem zawodowym – tym, czy będzie ono wystarczające dla polskich pracodawców.

Były obawy. Były obawy odnośnie wynagrodzenia, bo jednak w Polsce wynagrodzenie dość różni się od wynagrodzenia w Wielkiej Brytanii, więc to były głównie kwestie finansowe (...) Tak, miałam spore obawy odnośnie powrotu i właściwie to nie zdołałam wcześniej pracować w Polsce w zawodzie, więc tak naprawdę jedyne doświadczenie jakie zawodowe nabrałam, to w Anglii, więc no obawy tutaj były uzasadnione [powr_14].

- ponowne **odnalezienie się w polskiej rzeczywistości**. Życie i praca za granicą postrzegane są jako zupełnie inne, a przede wszystkim łatwiejsze niż w Polsce. Obawa o problemy adaptacyjne pojawiła się także w odniesieniu do **dzieci** powracających z zagranicy.

Oczywiście, jak każdy chyba, który zmienia po raz kolejny miejsce zamieszkania, obawiałam się tego, co będzie. Czy znajdę pracę, czy mój plan na działalność powiedzie się, czy moje dzieci odnajdą się w nowej sytuacji, bo jednak kolejna przeprowadzka to dla nich również dosyć duży stres, czy mąż znajdzie pracę? Tych obaw było całe mnóstwo, ale kto nie ryzykuje, ten nie ma [powr_11].

Ponadto, powrót po kilkuletnim pobycie za granicą staje się w pewnym sensie sytuacją analogiczną do tej, jaka ma miejsce w momencie emigracji – **zostawia się swoje życie, „nowych” znajomych, a nierzadko również członków rodziny**, którzy nie decydują się na powrót.

Zawsze mam obawy, bo jeśli człowiek zmienia nie tylko miejsce zamieszkania, jeśli chodzi w danym kraju, ale człowiek wyjeżdża gdzieś całkiem daleko od rodziny, od swojego kraju – to jest jakaś obawa. I potem, jak już człowiek się zaaklimatyzuje, jak się już zaaklimatyzujemy w danym miejscu, już czujemy się u siebie i powrót... Też zawsze zostaje jakaś obawa, że... czy to będzie teraz, a czy sobie poradzę [powr_21].

Z drugiej strony duża część respondentów nie odczuwała **żadnych obaw** związanych z powrotem. Towarzyszyły im radość z powrotu „do siebie”, do rodziny oraz poczucie pewnej stabilizacji, które przez jakiś czas gwarantują pieniądze zarobione za granicą. Migranci powrotni wylistowali niewiele **problemów**, z którymi zetknęli się po przyjeździe do Polski. Wśród wymienianych znalazły się: bezrobocie (tym bardziej dojmujące, że następujące po aktywnym zawodowo życiu za granicą), różnice w mentalności ludzi oraz panująca w Polsce biurokracja.

Trwałość powrotów

Początkowe plany a etap powrotu

Początkowe plany dotyczące wyjazdu za granicę z biegiem czasu niejednokrotnie ulegają zmianom. Niespełna połowa uczestniczących w badaniu migrantów powrotnych zadeklarowała, że **wróciła do Polski dokładnie po takim czasie, jaki założyła sobie na początku wyjazdu**, przy czym i te założenia nie zawsze były do końca sprecyzowane. Nierzadko czynniki determinujące moment powrotu były niezależne od samego migranta – wiązały się z wygasającym kontraktem czy rozpoczynającym się rokiem akademickim. W tej grupie migrantów powrotnych przyczyną powrotu jest również zrealizowanie celów wyjazdu. Wśród powracających Małopolan byli i tacy, którzy **skrócili zakładany na początku czas emigracji**. Przyczynami wcześniejszych powrotów były: szybsza realizacja założonych celów, tęsknota za rodziną czy choroba członka rodziny. Życie na emigracji może również weryfikować w przeciwnym kierunku plany dotyczące czasu pobytu. **Wydłużeniu czasu pobytu** za granicą względem planów początkowych sprzyjają między innymi zadowolenie z sytuacji życiowej, możliwość połączenia rodziny (przyjazdu małżonka i dzieci) czy zdobycia większego doświadczenia.

Czy wracają na dobre?

Z punktu widzenia regionu, ważny aspekt powrotów stanowi ich trwałość, której wyznacznikiem są między innymi dalsze plany migracyjne osób, które wróciły do Małopolski. Obraz trwałości decyzji o powrocie, jaki wyłania się z rozmów z samymi migrantami, jak i ekspertami, jest zróżnicowany. Wywiady pozwoliły na uchwycenie kilku strategii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania jakościowego.

- **Powrót (w założeniu) na stałe** jest charakterystyczny dla respondentów, którzy nie myślą o kolejnym wyjeździe, chcą zostać w Polsce. Kolejna emigracja byłaby dla nich ostatecznością, a decyzję o wyjeździe podjęliby tylko wówczas, gdyby zmusiły ich do tego warunki życia czy okoliczności.

Raczej... raczej bym chciał zostać w Polsce. Chyba, że się tam jakoś sytuacja strasznie zmieni i trzeba będzie uciekać. Ale... tu mamy fajnie. Nie jest źle [powr_19].

- **Powrót „otwarty”** charakteryzuje tych migrantów powrotnych, którzy wrócili z emigracji z własnej woli, często po takim czasie, jaki z góry zakładali. Chcą ułożyć sobie życie w Polsce, ale nie wykluczają kolejnego wyjazdu, gdyby nadarzyła się taka okazja. Emigracja taka miałaby jednak charakter wyjazdu czysto zarobkowego, nie osiedleńczego, czyli ostatecznie migrant chciałby wrócić do Polski. Ten typ reprezentowała znaczna część respondentów, a znalazły się wśród nich osoby w różnym wieku i na różnym etapie życia. Postawa taka wynika z jakiejś niepewności co do sytuacji życiowej w przyszłości, jak również ze zmieniających się okoliczności (np. dorastające dzieci przestają być czynnikiem potencjalnie zatrzymującym w kraju).

Na razie nie mam żadnych planów wyjazdu za granicę, ale mówię, że otwarta jestem na wszystko. Jeśli byłaby propozycja wyjazdu do jakiegokolwiek kraju niemieckojęzycznego po to, żeby poprawić sobie emeryturę, po to, żeby popracować za dobre pieniądze, zrobiłabym to bez wahania. (...) Ja bym tylko wyjechała na jakiś czas. Nie wiem, na jaki, nawet nie potrafię powiedzieć. Na pewno już nie 5 lat, to już z pewnością nie, ale powiedzmy na 2 lata, 3 lata [powr_5].

Tak, myślałam o tym właśnie, żeby jeszcze raz wyjechać. Możliwe, że wtedy już by było z dzieckiem i mężem. Mielibyśmy większą możliwość zarobku. Jednak chcielibyśmy tutaj powrócić [powr_20].

- **Powrót z założeniem kolejnego wyjazdu** to strategia, która cechuje uczestników migracji sezonowych i cyrkulacyjnych, którzy często już w momencie powrotu do Polski planują kolejny wyjazd.
- **Powrót podwójny** (*double return migration*)¹³, wynikający z rozczarowania rzeczywistością w Polsce, trudnościami z ponowną adaptacją, w tym z odnalezieniem się na rynku pracy, tak zwanym odwróconym szokiem kulturowym. W konsekwencji migrant powrotny decyduje się na ponowny wyjazd (tam, skąd wrócił, bądź do innego kraju). Badania podwójnych powrotów wśród Polaków w Wielkiej Brytanii dowodzą, że osoby z takim doświadczeniem często decydują się na osiedlenie za granicą¹⁴. Ten typ powrotów wśród Małopolan zaobserwowali głównie eksperci.

13 A. White, *Double Return Migration: Failed Returns to Poland Leading to Settlement Abroad and New Transnational Strategies*, „International Migration”, vol. 52 (6), s. 72-84, 2013.

14 *Ibidem*.

(...) jak bym obstawiała, że to są jednak te powroty już takie... Próba przeniesienia się na stałe. Nieudana. Nieudana i powrót za granicę [PUP_1].

Bo jeśli ktoś pracował pięć lat w Irlandii, wiadomo, że tam są inne realia, zarobki i przyjeżdżają tutaj z nadzieją, że coś się zmieniło, że będzie lepiej. I znam takie osoby, które po roku stwierdziły, że nie ma sensu tutaj być, za takie pieniądze nie da się żyć i jadą z powrotem tam, raczej to miałam na myśli, że wracają w jakiejś części tam i tam decydują się na życie [PUP_4].

Zdecydowana większość uczestniczących w badaniu jest zadowolona ze swojej aktualnej sytuacji życiowej i z życia w Małopolsce. Składowe pozytywnej oceny sytuacji życiowej to zadowolenie migrantów powrotnych z miejsca, w którym żyją oraz z aktualnej sytuacji zawodowej. Większość pracujących migrantów powrotnych nie zamierza w ciągu najbliższych 2 lat szukać nowej pracy – ta, którą wykonują obecnie, jest dla nich satysfakcjonująca. Wyraźnie negatywna opinia pojawia się w narracji tylko jednego respondenta, który – nie widząc perspektyw na życie i pracę w Małopolsce – planuje kolejny wyjazd.

ŚCIEŻKI ZAWODOWE MAŁOPOLAN ZA GRANICĄ

Strategie poszukiwania pracy za granicą

Oferty pracy za granicą

Próba scharakteryzowania internetowej rekrutacji do pracy za granicą została podjęta na podstawie dwóch źródeł: danych EURES-u oraz ofert pracy opublikowanych na portalu *careerjet*. Prowadzony w Małopolsce monitoring internetowych ofert pracy **nie obejmuje ofert**, które są skierowane wprost do osób poszukujących pracy za granicą¹⁵. Niemniej jednak, wśród ogłoszeń kierowanych do osób poszukujących zatrudnienia w Małopolsce, pojawiają się także oferty pracy za granicą i to właśnie one stanowią przedmiot dalszej analizy.

W 2015 roku ponad 30% ofert pracy za granicą pojawiło się w I kwartale, a 28% – w IV. W II i III kwartale liczba opublikowanych ofert była niższa niż na początku i pod koniec roku. Zagraniczni pracodawcy poszukiwali przede wszystkim robotników przemysłowych i rzemieślników – ponad 1/3 ofert pracy. Uwzględnienie ofert skierowanych do pracowników wykonujących prace proste, operatorów i monterów, rolników i ogrodników wskazuje, że poszukiwane były przede wszystkim osoby do pracy fizycznej (ponad połowa ofert). Niemniej jednak, co 5 oferta dotyczyła rekrutacji specjalistów i kadry zarządzającej.

Graf 4. Najczęstsze zawody pojawiające się w ofertach pracy za granicą

Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy:

elektrycy, spawacze, hydraulicy i monterzy rurociągów.

Specjaliści:

specjaliści ds. sprzedaży, programiści aplikacji, pielęgniarki, specjaliści ds. rekrutacji.

Technicy i średni personel:

przedstawiciele handlowi, średni personel ds. zdrowia, księgowi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z monitoringu ofert pracy.

Ponad połowa ofert pracy za granicą dotyczyła Niemiec, kolejnych 14,5% Francji, a co 10 dotyczyła zatrudnienia w Wielkiej Brytanii.

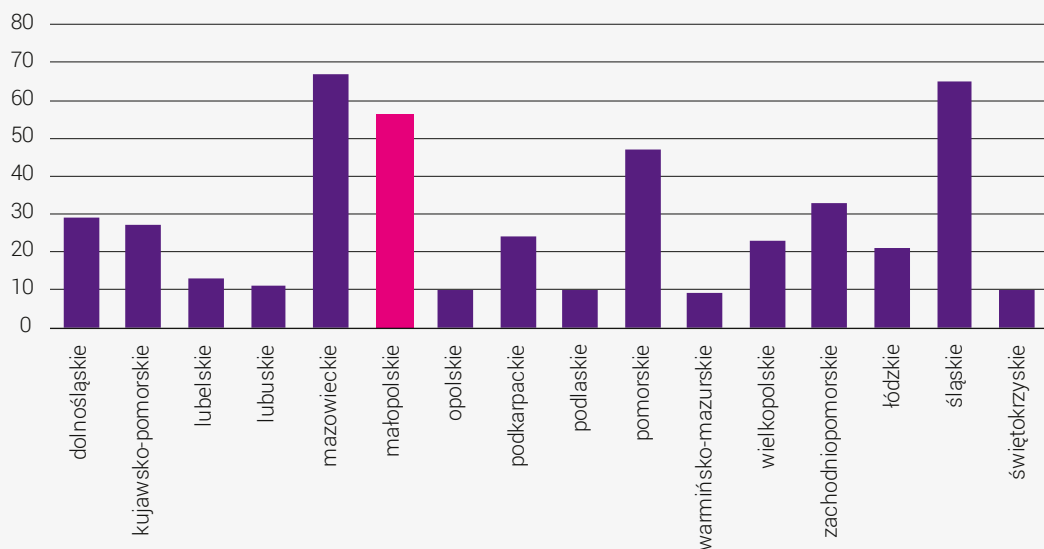
15 Szczegółowa analiza ofert pracy w Małopolsce dostępna jest w serwisie Małopolskiego Obserwatorium Rozwoju Regionalnego.

EURES

Powołana przez KE sieć EURES ma w zamyśle wspierać międzynarodową mobilność zawodową. W czerwcu 2016 roku w bazie EURES znajdowało się 56 aktywnych CV z województwa małopolskiego i 455 z całej Polski¹⁶. Tym samym Małopolska znalazła się na trzecim miejscu, po województwach mazowieckim i zachodniopomorskim.

Wykres 3. Liczba aktywnych CV zarejestrowanych w bazie EURES na początku czerwca 2016 roku, wg województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez sieć EURES.

Wśród osób, których CV było aktywne w bazie na początku czerwca 2016 roku, przeważali **mężczyźni**, osoby **w wieku produkcyjnym mobilnym** (około 76% było między 20. a 40. rokiem życia) oraz **dobrze wykształcone** (niemal 1/3 miała wykształcenie wyższe magisterskie, co czwarta – wyższe licencjackie, a niemal co piąta – zawodowe). Połowę tych osób stanowili specjaliści, zawód co dziesiątej zakwalifikowano do grupy techników i innego średniego personelu, a niespełna 9% – do pracowników usług i sprzedawców.

Na podstawie wywiadów z emigrantami można stwierdzić, że wiedza o portalu EURES jest stosunkowo niewielka. Kilku respondentów przyznało, że słyszało o nim wcześniej, jednak nie zdecydowało się na skorzystanie z jego usług – już wcześniej miało pracę znalezionej w inny sposób, poszukiwało zatrudnienia przez polskie serwisy internetowe, bądź wskazywało na brak znajomości języka obcego jako barierę.

¹⁶ Analizując dane z portalu EURES należy mieć na uwadze ich ograniczenia interpretacyjne, w tym przede wszystkim to, że (1) sam fakt rejestracji CV w portalu EURES niekoniecznie musi iść w parze z wyjazdem za granicę (lub nawet z planem takiego wyjazdu, jeśli portal traktowany jest jako edytor CV); (2) rejestracja CV w portalu nie musi być związana z planem wyjazdu o charakterze zarobkowym.

Nie. Niestety nie. Dlatego ja mam również tę świadomość, że ja po prostu nie znam języków. Tak jakby podstawą, w zasadzie, jest znajomość tych języków obcych, żeby znaleźć dobrą pracę. Ale nawet te takie proste prace wymagają również komunikatywnego języka, a ja nie znam żadnego [emigr_18].

Rola sieci migracyjnych jest najważniejsza

Historie uczestniczących w badaniu emigrantów i migrantów powrotnych dowodzą, że w poszukiwaniu zatrudnienia za granicą najważniejszą rolę odgrywają sieci nieformalnych kontaktów – rodzina, znajomi i inni Polacy. **Sieci migracyjne dają poczucie bezpieczeństwa w kontekście poszukiwania pierwszej pracy osobom, które nie korzystają z usług agencji zatrudnienia.** Na etapie podejmowania decyzji o emigracji już sama deklaracja wsparcia ze strony znajomych czy możliwość oswojenia się z emigracją przez obserwację ich doświadczeń okazuje się ważnym czynnikiem wyjazdu. Część emigrantów uważa, że nieformalne kontakty **ułatwiają (a nawet są do tego niezbędne) znalezienie lepszej pracy.** Oprócz podkreślania roli sieci migracyjnych, w wypowiedziach emigrantów pojawiają się negatywne opinie odnoszące się do zaobserwowanego zjawiska rywalizacji, a co za tym idzie, również braku wzajemnie świadczonego wsparcia między Polakami.

Podzielone opinie na temat agencji zatrudnienia

Nieformalne kontakty, dzięki którym zdobywa się pracę za granicą, wydają się mieć mniejsze znaczenie w przypadku branż, w których popyt na pracowników jest duży (np. opieka nad osobami starszymi) i w których dominuje rekrutacja pracowników przez agencje zatrudnienia, choć i w tym wypadku ważne może się okazać „polecenie”.

Zdania na temat wsparcia, jakie poszukującym zatrudnienia za granicą oferują agencje zatrudnienia są podzielone. Niemniej jednak, w opinii emigrantów korzystających z ich usług, są one **pomocne, dają pewność zatrudnienia i ułatwiają start za granicą.** Negatywne opinie na temat jakości pracy oferowanej przez agencje, wysokości zarobków i pobieranych prowizji wygłaszają przede wszystkim osoby, które nigdy nie korzystały z ich usług.

Same agencje uczestniczące w badaniu odnotowują wzrost liczby rekrutowanych pracowników, w tym Małopolan. Tylko jedna z nich wskazuje, że Małopolanie coraz częściej migrują sami – są w stanie zorganizować sobie wyjazd bez ich pomocy. Agencje zatrudnienia, które wzięły udział w badaniu, rekrutują głównie na następujące stanowiska:

- proste prace magazynowe,
- linie produkcyjne,
- branża garmażeryjna,
- turystyka i gastronomia,

- opieka nad osobami starszymi,
- branża budowlana,
- prace sezonowe rolno-leśne,
- stanowiska specjalistyczne.

My po prostu coraz bardziej mamy w ostatnich latach rozwijaną tę gałąź, gałąź usług polskich. Tym samym więcej mamy takich ofert i tym samym więcej pracowników w całym kraju, czyli również w Małopolsce rekrutujemy [PAZ_4].

Mniej pozytywnych doświadczeń z urzędami pracy

W porównaniu z rolą, jaką przy poszukiwaniu pracy pełnią kontakty nieformalne czy pomoc agencji zatrudnienia, korzystanie ze wsparcia instytucji, w tym urzędów pracy, cieszy się zdecydowanie mniejszą popularnością. Spora grupa emigrantów nie miała styczności ani z polskimi, ani z zagranicznymi urzędami pracy. **Doświadczenia osób, które korzystały z usług polskich urzędów pracy są natomiast negatywne.** Urzędy kojarzone są z niskimi zasiłkami, brakiem pomocy, niedopasowanymi i niskopłatnymi ofertami pracy, niewystarczającym wsparciem w poszukiwaniu zatrudnienia.

Nieco inne opinie wyrażają emigranci, którzy mają jakąś wiedzę o zagranicznych urzędach pracy. Zdaniem jednego z respondentów, brytyjskie urzędy pracy mogą się okazać dobrym wsparciem w poszukiwaniu zatrudnienia przez osoby wykwalifikowane, fachowców w swoich dziedzinach. Osoby bez konkretnego zawodu i doświadczenia powinny jednak liczyć przede wszystkim na sieci kontaktów nieformalnych. Inny respondent wskazuje na duże wsparcie oferowane przez niemieckie urzędy pracy – kursy, pomoc w poszukiwaniu pracy czy mieszkania.

Wyjazdy fachowców i specjalistów

Absolwenci szkół zawodowych

Pomimo poprawy sytuacji na rynku pracy w Polsce, w tym także w Małopolsce, odsetek absolwentów szkół zawodowych osiedlających się za granicą wzrasta¹⁷. Wśród absolwentów z roku 2014 wyniósł on 4,8%. Migracje absolwentów mają zarobkowy charakter. Wśród osób z rocznika 2014, które po roku od ukończenia szkoły przebywały za granicą, niemal wszyscy mieli zatrudnienie (92%). Młodzi fachowcy wyjeżdżają głównie do Wielkiej Brytanii i do Niemiec. Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych byli bardziej skłonni do emigracji niż absolwenci szkół policealnych (odpowiednio 5,6% i 3,6%).

17 Badanie losów absolwentów zrealizowane w 2015 roku. Przeprowadzono je na próbie n = 4 968 absolwentów.

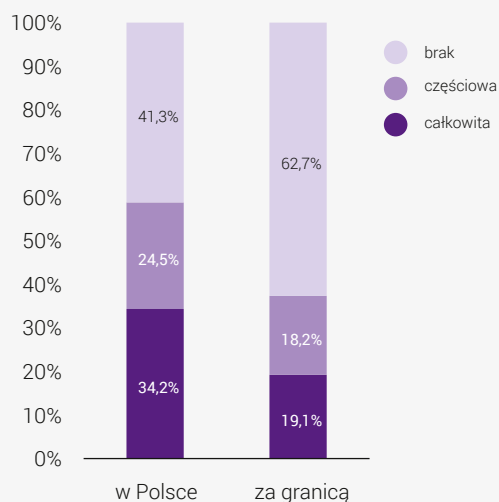
Z badania losów absolwentów wynika, że **absolwenci, którzy zdecydowali się wyjechać, rzadziej niż ci, którzy rozwijają swoją karierę zawodową w Polsce:**

- **kontynuują naukę:** migranci tylko sporadycznie decydują się podnosić swoje kwalifikacje (wśród absolwentów z 2014 roku, po roku od zdobycia zawodu kształcił się zaledwie co 10);
- **mierzą się z biernością zawodową i bezrobociem:** migranci zazwyczaj już na etapie podjęcia decyzji o wyjeździe mają zagwarantowaną pracę, tak więc bezrobocie i bierność zawodowa dotyczą ich za granicą w dużo mniejszym stopniu. Biorąc pod uwagę rocznik 2014, osoby, które nie pracowały i nie uczyły się, stanowiły wśród migrantów 6,8%, a wśród zamieszkałych w Polsce – 12,3%.

Absolwenci pozostający w Polsce różnią się od tych, którzy zdecydowali się na podjęcie pracy za granicą również w zakresie bieżącego wykorzystywania umiejętności zawodowych nabytych w szkole. Decydując się na emigrację, większość absolwentów **traci kontakt z wyuczonym zawodem**. Z kolei ci, którzy podejmują pracę w kraju, w większym stopniu rozwijają zdobyte kwalifikacje. Wśród pracujących absolwentów z rocznika 2014, po roku od ukończenia szkoły, w swoim zawodzie (lub po części w zawodzie) pracowało 27,3% migrantów oraz 58,7% zamieszkałych w kraju. Wykonywanie za granicą pracy niezgodnej z wykształceniem grozi dezaktualizacją uzyskanej wiedzy, umiejętności i kwalifikacji (tzw. *deskilling*), a co za tym idzie – trudnościami w odnalezieniu się na zagranicznym bądź polskim rynku pracy w sytuacji, w której taka osoba chciałaby podjąć pracę w zawodzie.

Wykres 4. Wykorzystanie umiejętności zawodowych w aktualnie wykonywanej pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania losów absolwentów zrealizowanego w 2015 roku.

Absolwenci i studenci szkół wyższych

Analiza losów absolwentów szkół wyższych przebywających na emigracji jest utrudniona ze względu na brak jednego, porównywalnego źródła danych. Większość uczelni prowadzi badania wśród swoich absolwentów. Niestety, ze względu na różnice w założeniach metodologicznych **wyniki z poszczególnych szkół nie mogą być ze sobą łączone i porównywane**. Niemniej jednak, z prowadzonych badań wynika, że zdecydowana większość absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ), Akademii Górniczo-Hutniczej (AGH) i Politechniki Krakowskiej (PK) podejmuje pracę w Polsce. Wśród pracujących absolwentów UJ z roku 2014, około 6% pracowało za granicą¹⁸. W 2015 roku udział pracujących migrantów w ogóle pracujących absolwentów AGH wyniósł 4,1%. Absolwenci AGH, wybierając pracę za granicą, kierowali się głównie rozwojem zawodowym, a następnie zarobkami¹⁹. Studenci PK już w trakcie studiów zdobywają doświadczenie zawodowe za granicą. Z rocznika 2014, w trakcie studiów pracowało 58,7% absolwentów, a 3,3% – za granicą. Po roku od ukończenia studiów w innym kraju (najczęściej w Niemczech) mieszkało i pracowało 6% absolwentów, a aż 71,2% zadeklarowało chęć wyjazdu z Polski, gdyby praca była zgodna z uzyskanym wykształceniem²⁰. Bezpośrednio po skończeniu studiów zainteresowanie migracjami wśród absolwentów Uniwersytetu Ekonomicznego (UEK) jest niewielkie. Autorzy raportu dotyczącego absolwentów tej uczelni zauważają, że tylko 8,7% osób rozważa możliwość podjęcia pracy za granicą²¹. W raportach udostępnianych przez Uniwersytet Pedagogiczny (UP) pojawiają się jedynie informacje dotyczące zamiaru podjęcia pracy za granicą, a nie faktycznych wyjazdów. I tak po roku od ukończenia szkoły największe zainteresowanie emigracją wykazują absolwenci Wydziału Sztuki (wśród absolwentów z 2014 roku plany wyjazdu zarobkowego deklarowało 31% absolwentów tego wydziału), filologicznego oraz geograficzno-biologicznego (po 28%). Najmniej skłonni do migracji są natomiast absolwenci Wydziału Pedagogicznego i Humanistycznego (po 21%)²².

Zdaniem pracowników uczelni, ciężar zainteresowania studentów różnymi rodzajami wyjazdów przenosi się z wymian studenckich na **staże** (np. krótkie, dwumiesięczne wyjazdy w ramach programu Erasmus+ Praktyki). Część z nich podkreśla, że studenci częściej zwracają uwagę

18 Badaniem objęto absolwentów studiów II stopnia stacjonarnych i niestacjonarnych, po pół roku od obrony pracy magisterskiej. Zob. więcej: *Monitorowanie losów absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, studia magisterskie, rocznik 2013/2014*, <http://www.jakosc.uj.edu.pl/documents/1609422/aee22318-7e02-42d2-8f64-774cc8f8cef7>, [11.10.2016].

19 Badaniem objęto absolwentów studiów stacjonarnych II stopnia po pół roku od ukończenia szkoły. Zob. więcej: *Rynek pracy dla absolwentów AGH*, <http://www.agh.edu.pl/absolwenci/absolwenci-agh-a-rynek-pracy/>, [11.10.2016].

20 Badaniem objęto absolwentów studiów II stopnia stacjonarnych i niestacjonarnych po roku od ich ukończenia. Zob.: *Badanie losów zawodowych absolwentów PK z rocznika 2014. Badania po roku od ukończenia studiów II stopnia*, <http://www.kariery.pk.edu.pl/badania/wyniki-badan-losow-absolwentow>, [13.10.2016].

21 Badaniem objęto absolwentów bezpośrednio po zakończeniu studiów oraz po 12–18 miesiącach od momentu ukończenia studiów. Zob.: *Raport z badania losów absolwentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie realizowanego w latach 2010–2013*, https://www.kariery.uek.krakow.pl/pliki/raporty-ack/raport_badanie_losow_absolwentow_UEK.pdf, [13.10.2016].

22 Badaniem objęto wszystkich absolwentów Uniwersytetu Pedagogicznego, studiów stacjonarnych i niestacjonarnych, rocznik 2013/2014, którzy złożyli egzamin licencjacki lub magisterski do końca 2014 roku (losy zawodowe absolwentów 12 miesięcy po obronie pracy). Zob.: *Losy zawodowe absolwentów Uniwersytetu Pedagogicznego, Absolwenci rocznika 2013/2014, Raport z badania*, https://bks.up.krakow.pl/htmlarea/uploaded/absolwenci_ogolem_wydzialy_-_Raport_z_badan_losow_zawodowych_absolwentow.pdf, [13.10.2016].

na renomę pracodawcy, wymagania oraz to, co jest w stanie zaoferować, niż na sam fakt, czy staż odbędzie się w kraju, czy za granicą. Staże traktowane są jako **możliwość zdobycia doświadczenia** oraz **atrakcyjny, w oczach przyszłego pracodawcy, element CV**.

Tak myślę, że są zainteresowani [stażami – przyp. autora], tak. Staż na pewno daje duże możliwości do zdobycia doświadczenia. Zawsze dobrze wygląda taki staż w CV, gdzie się prezentuje (...) pracodawcy. Tutaj myślę, że jak najbardziej, a mniejsze jest zainteresowanie samymi ofertami pracy [PU_5].

Eksperci z jednej strony obserwują, że studenci przedłużają czas trwania praktyk, a pracodawcy decydują się na ich dalsze zatrudnienie, z drugiej zaś strony część ekspertów zauważa, że studenci mają świadomość przewagi, jaką na polskim rynku pracy daje im odbycie praktyki za granicą. Staż otwiera drogę do lepszych stanowisk w Polsce, przez co podjęcie pracy za granicą nie jest już tak atrakcyjne.

W opinii większości ekspertów studenci i absolwenci ich uczelni wypadają pozytywnie na tle ofert pracy od zagranicznych pracodawców. Wśród **mocnych stron** wymieniają między innymi ich determinację do wyjazdu i nastawienie na realizację planów i zadań, wiedzę, przygotowanie merytoryczne, ale również kompetencje miękkie właściwe dla poszczególnych zawodów (np. podejście do pacjenta w przypadku zawodów medycznych). **Słabą stroną** jest natomiast znajomość języków obcych – jedynie bierna znajomość języka bądź brak znajomości większej liczby języków obcych niż język kraju docelowego. W przypadku zawodów medycznych pojawia się również kwestia opóźnienia technologicznego – jakości placówek w Polsce, sprzętu, na którym szkolą się polscy studenci – względem liderów rynku medycznego Unii Europejskiej.

Zainteresowanie specjalistów pracą w UE

O nastawieniu małopolskich specjalistów do migracji w granicach UE można wnioskować między innymi na podstawie liczby zaświadczeń o kwalifikacjach wydawanych przez poszczególne izby zawodowe z Małopolski²³. Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że **otrzymanie zaświadczenia nie oznacza, że specjalista rzeczywiście wyjechał z kraju**. Złożenie wniosku o potwierdzenie kwalifikacji do izby wskazuje jedynie, że poważnie rozważał podjęcie pracy za granicą.

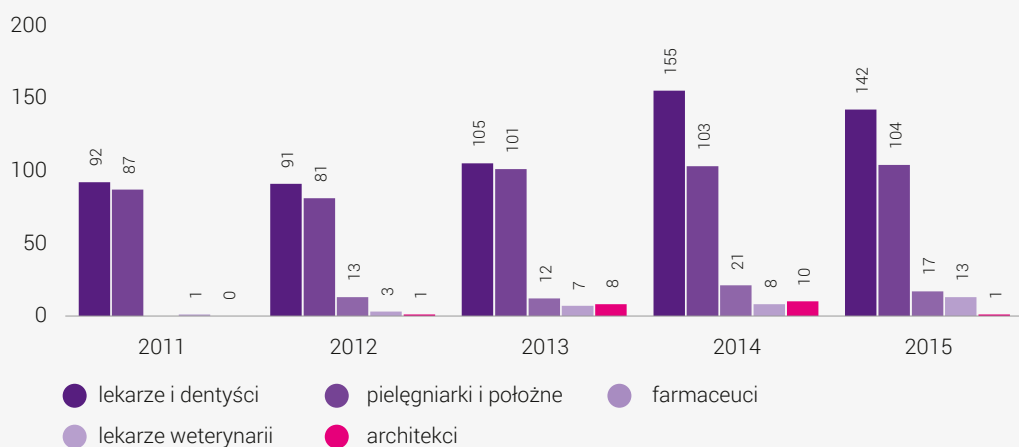
23 Dane o liczbie zaświadczeń o kwalifikacjach wydanych przez izby zawodowe w Małopolsce. Przekazane przez izby dane dotyczą tylko zarejestrowanych członków. Członkostwo w izbie jest niezbędne do uzyskania prawa do wykonywania zawodu. W raporcie przyjęto założenie, że większość przedstawicieli zawodów sektorowych przynależy do izby. Mówiąc o ogóle specjalistów w danym zawodzie, rozumie się ogół osób zrzeszonych w danej izbie/izbach.

Lekarze i lekarze dentyści

W 2015 roku **142** lekarzy i lekarzy dentyistów otrzymało zaświadczenia umożliwiające podjęcie pracy w krajach UE²⁴. W porównaniu do lat 2011–2014, kiedy to liczba zaświadczeń miała wyraźną tendencję wzrostową, w 2015 roku liczba wydanych zaświadczeń była niższa (w stosunku do roku poprzedniego). Specjaliści, którzy wystąpili o zaświadczenie, stanowili zaledwie **0,8% wszystkich** lekarzy i lekarzy dentyistów z prawem do wykonywania zawodu, ale już **15,2%** osób, które uzyskały prawo do wykonywania zawodu w 2015 roku.

Wykres 5. Liczba wydanych zaświadczeń potwierdzających kwalifikacje specjalistów w UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z izb lekarskich.

Pielęgniarki i położne

W przypadku pielęgniarek i położnych, od 2012 roku liczba zainteresowanych wyjazdem do krajów UE cały czas się zwiększała²⁵. Największy wzrost przypadł na lata 2012–2013, kiedy to liczba wydanych zaświadczeń wzrosła o 20%. W samym 2015 roku wydano **104** zaświadczenia potwierdzające kwalifikacje pielęgniarek i położnych. W latach 2013–2015 osoby zainteresowane podjęciem pracy w krajach UE, stanowiły **0,5%** ogółu. Osoby, które w 2015 roku wystąpiły o zaświadczenie, stanowiły aż **28,4%** „napływu pielęgniarek i położnych” (czyli liczby osób, które uzyskały prawo do wykonywania zawodu w 2015 roku). Zagraniczni pracodawcy, zwłaszcza z krajów borykających się z niedoborem kadr w służbie zdrowia i sektorze usług

24 Obliczenia zostały wykonane na podstawie danych pozyskanych z trzech izb lekarskich, obejmujących zasięgiem województwo małopolskie, tj.: Okręgowej Izby Lekarskiej w Krakowie, Okręgowej Izby Lekarskiej w Tarnowie oraz Beskidzkiej Izby Lekarskiej. Na potrzeby analizy dane z trzech izb zostały zsumowane. Dane dotyczą tylko lekarzy i lekarzy dentyistów z Małopolski.

25 Obliczenia wykonane na podstawie danych udostępnionych przez Małopolską Okręgową Izbę Pielęgniarek i Położnych.

opiekuńczych, coraz częściej rekrutują pracowników w innych krajach, w tym w Polsce. Zagraniczne oferty pracy, które trafiają do uczestniczącej w badaniu jakościowym uczelni kształcącej na kierunkach medycznych skierowane są przede wszystkim do pielęgniarek. Zdaniem eksperta z tej uczelni, czynnik finansowy jest w tym wypadku głównym motywem wyjazdów.

Z tego, co obserwuję, to głównie są to oferty pracy dla personelu pielęgniarskiego, to są głównie oferty pracy w Niemczech tak naprawdę i Wielkiej Brytanii, a te oferty są skierowane przede wszystkim do placówek opieki społecznej, do opieki nad ludźmi starszymi i częściowo też do szpitali [PU_5].

Farmaceuci

W 2015 roku **17 farmaceutów** z Małopolski wykazało zainteresowanie wyjazdem do krajów UE i wystąpiło do izby aptekarskiej z wnioskiem o potwierdzenie kwalifikacji. Udział farmaceutów zainteresowanych migracjami w 2015 roku wyniósł **0,5%**²⁶. Osoby te stanowiły **13,7%** „napływu farmaceutów”, a więc osób, które w danym roku uzyskały prawo wykonywania zawodu.

Lekarze weterynarii

W przypadku lekarzy weterynarii dostrzega się wzrost zainteresowania migracjami. Jeszcze w 2011 roku o zaświadczenie umożliwiające podjęcie pracy w krajach UE wystąpiła zaledwie 1 osoba²⁷. W 2015 takich osób było już **13**. Skala zjawiska wciąż nie wydaje się duża, niemniej jednak warto mieć na uwadze zaobserwowaną tendencję wzrostową. W 2015 roku potencjalni migranci stanowili **1,4%** ogółu i aż **68,4%** „napływu weterynarzy” a więc osób, które w 2015 roku uzyskały prawo wykonywania zawodu.

Architekci

W środowisku małopolskich architektów nie widać szczególnego zainteresowania migracjami. Co prawda w latach 2011–2014 zaobserwowano tendencję wzrostową w zakresie składanych próśb o wystawienie zaświadczeń, umożliwiających podjęcie pracy w UE, ale w 2015 roku takie zaświadczenie wydano tylko 1 osobie²⁸.

26 Obliczenia na podstawie danych udostępnionych przez Naczelną Izbę Aptekarską oraz Okręgową Izbę Aptekarską w Krakowie.

27 Obliczenia przygotowane na podstawie danych udostępnionych przez Małopolską Izbę Lekarsko-Weterynaryjną.

28 Obliczenia przygotowane na podstawie danych udostępnionych przez Małopolską Okręgową Izbę Architektów RP.

Warunki pracy Małopolan na emigracji

Zdaniem ekspertów, wśród zagranicznych pracodawców polscy pracownicy cieszą się **dobrą opinią**. Jako ich mocne strony wymienia się **przygotowanie i kompetencje zawodowe**, a także **elastyczność i gotowość do zmiany miejsca pracy**. Gorzej oceniane są **kompetencje językowe** (zobacz więcej w rozdziale *Kapitał kulturowy małopolskich migrantów*). W poszukiwaniu pierwszej pracy za granicą korzystają przede wszystkim z **kontaktów nieformalnych**. Bezpośrednio po przyjeździe wykonywali głównie prace uznawane za proste. W świadomości emigrantów nadal zdaje się tkwić przeświadczenie, że zatrudnienie, jakie mogą uzyskać za granicą, dotyczy przede wszystkim wykonywania prac prostych.

(...) praca, prawda, jest (...), ale głównie jest to praca skierowana do ludzi o wiele młodszych, że tak powiem, w sile wieku i jest to praca polegająca na najprostszyc (...), czynnościach, jakies sprzątanie, ten przysłowiowy zmywak, że ludzie z wyższym wykształceniem, niemający znajomych, no zaczynają, zaczynają od tych (...) prostych, ale są oczywiście wyjątki. Trudno mi to powiedzieć, jaki to jest (...) procent, że zaczynają od tego przysłowiowego zmywaka, a w końcu lądują (...) w szefostwie, w radzie nadzorczej dużej firmy [emigr_21].

Szara strefa – praca w zasięgu ręki

Spośród uczestniczących w badaniu emigrantów i migrantów powrotnych, 11 osób wskazało na epizod pracy za granicą w tak zwanej szarej strefie. Nierzadko pierwsza praca podejmowana przez emigranta za granicą to właśnie praca w sektorze nieformalnym. Dla imigranta, który przyjeżdża do danego kraju bez wcześniej zagwarantowanej pracy, kwestią priorytetową jest jej jak najszybsze znalezienie, a to z kolei wydaje się prostsze w szarej strefie. Bywa również, że zgoda na pracę w sektorze nieformalnym to dla emigranta **konieczność**:

Po prostu był taki moment, że trzeba było podjąć decyzję: albo na czarno, albo jechać do domu. (...) Tak, bo to był długi okres oczekiwania na pracę i moja decyzja była taka, że zostałem [emigr_3].

No właśnie niestety nie. Pierwsza praca to była praca bez umowy. Po prostu to było na takiej zasadzie, że kończyły się zapasy finansowe – mieszkania w Londynie są dość drogie. Chciałam jak najszybciej podjąć jakąś pracę, dlatego zdecydowałam się, po prostu, na pierwszą lepszą pracę. Niestety nie zaoferowano mi wtedy umowy o pracę, więc pracowałam – jak to się w potocznym języku mówi – na czarno [powr_14].

Dla części respondentów, podejmowanie nieformalnego zatrudnienia przez Polaków w kraju imigracji wydaje się czymś oczywistym, nawet jeśli osobiście tego nie doświadczyli. Jedną z poważniejszych przyczyn znalezienia się w szarej strefie, uniemożliwiającą – a przynajmniej

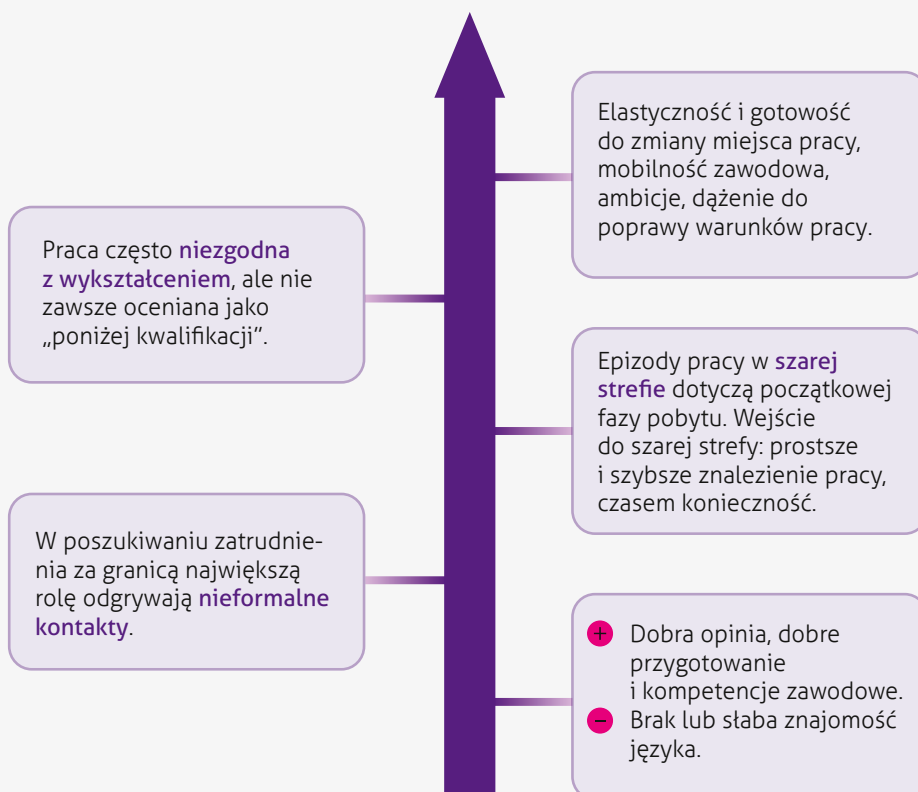
znacząco utrudniającą jej opuszczenie – może stanowić **nieznajomość języka** kraju imigracji. Co więcej, szara strefa zatrudnienia rozrasta się wraz z pojawianiem się kolejnych, nowych migrantów a także dużą podażą pracowników na rynku pracy.

Praca a kwalifikacje

Okoliczności, w jakich Małopolanie decydują się na emigrację sprawiają, że nie zawsze podejmowane zatrudnienie jest zgodne z wykształceniem czy kwalifikacjami. Część emigrantów i migrantów powrotnych uczestniczących w badaniu uznała, że praca wykonywana przez nich za granicą jest lub była niezgodna z ich kwalifikacjami czy wykształceniem. Należy jednak wziąć pod uwagę, że praca niezgodna z wykształceniem nie zawsze oznaczała pracę poniżej kwalifikacji, a taka ocena własnej sytuacji dotyczyła również osób, które za granicą podjęły prace uznawane za specjalistyczne. Podjęcie pracy za granicą często wiąże się ze zmianą zawodu. Co więcej, respondenci mający ogólne wykształcenie oraz podejmujący w Polsce różne prace, miewali problem z oceną dopasowania poziomu swoich kwalifikacji do aktualnie wykonywanego zawodu.

Graf 5. Małopolanie na zagranicznych rynkach pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania jakościowego.

Mobilni, ambitni i gotowi na zmiany

W ciągu pobytu za granicą, aż połowa uczestniczących w badaniu emigrantów **zmieniła pracodawcę bądź awansowała**. Respondenci oceniają te zmiany pozytywnie. Decyzje o poszukiwaniu innego pracodawcy przeważnie wynikały z dążenia do poprawy finansowej strony zatrudnienia, warunków pracy bądź z otrzymania korzystniejszej oferty. Zmiany stanowisk pracy emigranci łączą z oddającymi ich postawę cechami charakteru, jakimi są determinacja, ambicja, skłonność do podejmowania nowych wyzwań, a także dostrzegana przez pracodawców chęć nauki i rozwoju. Pytani podkreślają kluczową rolę **znajomości języka** w procesie zdobywania lepszego zatrudnienia. Pracownicy agencji zatrudnienia również zauważają, że osobami skłonnyymi do poszukiwania innego pracodawcy, a tym samym poprawienia swojego statusu, są emigranci o wyższych kompetencjach językowych. Emigranci postrzegają zmianę pracy i awanse w kategoriach sukcesu. Z kolei ci, którzy nie decydują się na zmianę pracodawcy, motywują to satysfakcją zarówno z warunków pracy, jak i otrzymywanego wynagrodzenia.

Warunki zatrudnienia

Wszyscy emigranci uczestniczący w badaniu (poza jedną osobą pracującą dla rodziny) mieli legalne zatrudnienie. Podejmowali pracę na warunkach zgodnych z przepisami prawa krajów, w których przebywali, jednocześnie podkreślając, że panowały tam przejrzyste uregulowania dotyczące kwestii nadgodzin w miejscach pracy. Emigranci, zwłaszcza ci, którzy za granicą są sami i którzy nastawieni są na zgromadzenie jak największych zasobów finansowych, często pracują zdecydowanie więcej godzin, niż wymagają tego ich umowy.

Mniej korzystne wydają się natomiast warunki pracy osób zatrudnionych jako opiekunki osób starszych. Respondentki zatrudnione w tej branży podkreślają, że w pracy przebywają całą dobę – muszą być w pełni dyspozycyjne, a pracownicy agencji zatrudnienia wskazują, że w tej profesji praca podejmowana jest przede wszystkim na podstawie umowy zlecenia oraz na stawkach niższych niż te, za które pracują obywatele kraju imigracji (głównie w Niemczech).

Zdaniem ekspertów z agencji zatrudnienia, Małopolanie, którzy podejmują pracę za ich pośrednictwem, przeważnie otrzymują tymczasową umowę o pracę lub umowę zlecenie. W zależności od kraju docelowego, jak i wykonywanej profesji, ich zarobki kształtują się na poziomie stawki minimalnej w danym kraju, poniżej wynagrodzeń mieszkańców tych krajów lub na poziomie zbliżonym. Jednocześnie podejmują oni pracę w godzinach, w których nie chcą pracować lokalni pracownicy, zwłaszcza, jeśli wiąże się to z dodatkowym wynagrodzeniem.

Jedną ze strategii zawodowych Polaków na emigracji jest założenie **własnej działalności gospodarczej**. Wśród emigrantów uczestniczących w badaniu znalazły się osoby, które prowadzą własną działalność za granicą (2 respondentów) oraz takie, które w bliższej lub dalszej przyszłości planują lub nie wykluczają, że założą własną firmę (6 respondentów).

Zarobki za granicą

Wśród emigrantów, którzy wzięli udział w badaniu, bez względu na rodzaj wykonywanej pracy oraz to, czy jest ona zgodna z ich wykształceniem i kwalifikacjami, zdecydowanie przeważało zadowolenie z otrzymywanych zarobków. Respondenci podkreślali, że stać ich na realizację wszystkich potrzeb życiowych, a dodatkowo również na odkładanie oszczędności lub wysyłanie części zarobionych pieniędzy rodzinom, które zostały w Polsce. Przede wszystkim jednak wysokość zarobków pozwoliła na osiągnięcie **stabilizacji**, której respondenci nie doświadczali w Polsce.

No, no są bardzo dobre zarobki. Bo wystarcza mi na utrzymanie rodziny, rodziny poza granicami kraju, czyli w Polsce. No i na utrzymanie życia mi wystarcza samemu [emigr_2].

W porównaniu do Polski, to powiem szczerze, że nie martwię się o przyszłość dzieci [emigr_6].

O zarobkach mimo wszystko nieadekwatnych do zakresu obowiązków czy czasu pracy mówią emigranci opiekujący się osobami starszymi. Osoby te mają świadomość, że wykonują swoją pracę za stawki niższe niż te, za jakie podjęliby się jej obywatele kraju imigracji (podana przez respondentkę wysokość wynagrodzenia to 1 300 euro miesięcznie).

Migrant powrotny na małopolskim rynku pracy

Migrant powrotny jako potencjalny pracownik lub pracodawca

Z wywiadów pogłębionych i eksperckich wyłania się obraz migranta powrotnego, którego **atutami na rynku pracy** są takie cechy, jak:

- **poszukiwanie zatrudnienia zgodnego z jego kwalifikacjami.** Część migrantów powrotnych wskazywała, że motywem wyjazdu z kraju była chęć podjęcia pracy w zawodzie lub zdobycia doświadczenia zawodowego, które ułatwiłoby im znalezienie pracy w zawodzie po powrocie do Polski. Jeden z ekspertów podkreśla również, że migranci powrotni nie podejmują desperacko jakiegokolwiek pracy, bo wiedzą, że w razie czego mogą wrócić za granicę;
- **przedsiębiorczość.** Spośród 26 migrantów powrotnych, 4 założyło po powrocie do Polski własną działalność gospodarczą. Migranci wracają z pomysłem na działalność oraz z **kapitałem finansowym** na jej założenie. Założenie własnej firmy może być jedną ze strategii radzenia sobie z dużo niższymi, niż za granicą, zarobkami. Może również wynikać z sytuacji na lokalnym rynku pracy – dążenia do zabezpieczenia sobie pracy;
- **doświadczenie i kompetencje językowe**, które mają są, zdaniem ekspertów, niekwestionowanymi atutami migrantów powrotnych na rynku pracy.

Zarówno migranci powrotni, jak i eksperci wskazują, że osoby powracające z zagranicy mają **wysokie aspiracje w zakresie wynagrodzeń**, co z jednej strony jest ich atutem (mają sprecyzowane cele), z drugiej – może ograniczać ich dostęp do rynku pracy.

Zagrożenia dla pozycji osób powracających z zagranicy na polski rynek pracy może stanowić:

- częste **rozpoczynanie kariery na rynku pracy „od zera”**, co przekłada się na słabszą pozycję rynkową w stosunku do rówieśników, którzy nie wyemigrowali;
- możliwość **„wypadnięcia” z rynku pracy**, jeśli podejmowana za granicą praca nie była pracą w zawodzie;
- **cechy lokalnego rynku pracy**. Rynek pracy, na który wraca migrant, ma ograniczoną ofertę w stosunku do jego oczekiwań finansowych i ambicji zawodowych, a także jego doświadczenia zawodowego.

Małopolski rynek pracy oczami migrantów powrotnych

Główne **problemy**, z jakimi spotkali się lub nadal spotykają migranci powrotni na rynku pracy to:

- **poziom wynagrodzeń** – niesatysfakcjonujący migrantów, zbyt niski zwłaszcza, jeżeli weźmie się pod uwagę wykształcenie pracowników.

Uważam, że nie jest ciężko znaleźć pracę [w Nowym Sączu – przyp. autora], jednak ona jest na tyle mało płatna, że mało osób się na nią decyduje [powr_11];

- **kwestie formalne związane z zatrudnieniem** – brak umów, zatrudnianie na umowę cywilnoprawną, czy wręcz wymaganie od pracowników samozatrudnienia.

Nigdy nie zaoferowano mi umowy o pracę – to była pierwsza trudność. Druga trudność to były zupełnie niesatysfakcjonujące zarobki [powr_14];

- **ograniczona oferta rynku pracy**, w szczególności dla osób starszych czy wykształconych w określonych kierunkach.

Wydaje mi się, że już w tym wieku to jest, powiedzmy, jakaś taka przepaść, że raczej za dużo tych możliwości nie ma, bo jeżeli chcą kogoś do pracy, to młodego. No, bo zawsze młody bardziej operatywny, sprawniejszy [powr_6];

- **doświadczenie zawodowe nabyte tylko za granicą**, co może stanowić barierę dla niektórych pracodawców.

No i trudność jeszcze w znalezieniu była taka, że miałam jednak – w mniemaniu polskich właścicieli salonów – miałam zbyt niskie doświadczenie, zbyt małe, zbyt krótkie [powr_14].

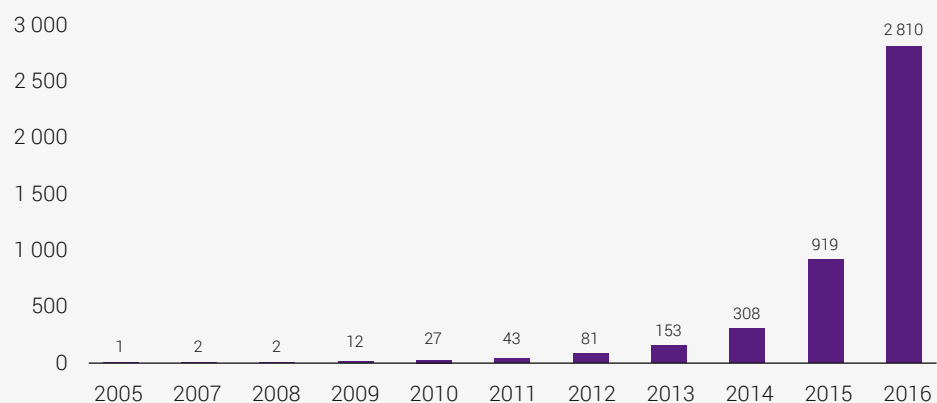
Bezrobotni po powrocie

Ciekawą wartość poznawczą mają dane udostępnione przez małopolskie powiatowe urzędy pracy (PUP), dotyczące osób, które figurowały w rejestrach bezrobotnych w latach 2004–2015, a jednocześnie w tym okresie doświadczyły epizodu pracy za granicą. Dane dotyczą wszystkich osób, które spełniają łącznie poniższe warunki:

- w okresie od 2004 roku do połowy 2016 roku były przez jakiś okres zarejestrowane jako bezrobotne (baza obejmuje zatem również osoby, które obecnie mogą już nie znajdować się w rejestrach);
- mają epizod pracy za granicą w latach 2004–2015. W latach 2004–2015 w rejestrach małopolskich PUP figurowało **około 35 tys. bezrobotnych, którzy w tym samym okresie mieli epizod pracy za granicą**. Przeważali wśród nich mężczyźni, stanowiąc 64% tej grupy.

Wykres 6. Liczba osób z epizodem pracy za granicą zarejestrowanych jako bezrobotne w połowie 2016 roku, wg roku rejestracji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez powiatowe urzędy pracy w Małopolsce.

W połowie 2016 roku w rejestrach bezrobotnych małopolskich PUP figurowało **około 4,4 tys. osób** z epizodem pracy za granicą, z czego **tylko 6% miało prawo do zasiłku**. Dla dużej części ostatni epizod pracy za granicą miał miejsce dosyć niedawno – niemal 1,3 tys. osób zakończyło pracę za granicą w 2015 roku, kolejnych 616 w I połowie 2016 roku. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych maleje wraz ze wzrostem długości czasu, jaki upłynął od ostatniego epizodu pracy za granicą. Ponadto, ponad połowa osób nadal mających status bezrobotnego, dokonała rejestracji w 2016 roku, co piąty w 2015 roku. Pozostałych 14% zarejestrowało się w 2014 roku lub wcześniej.

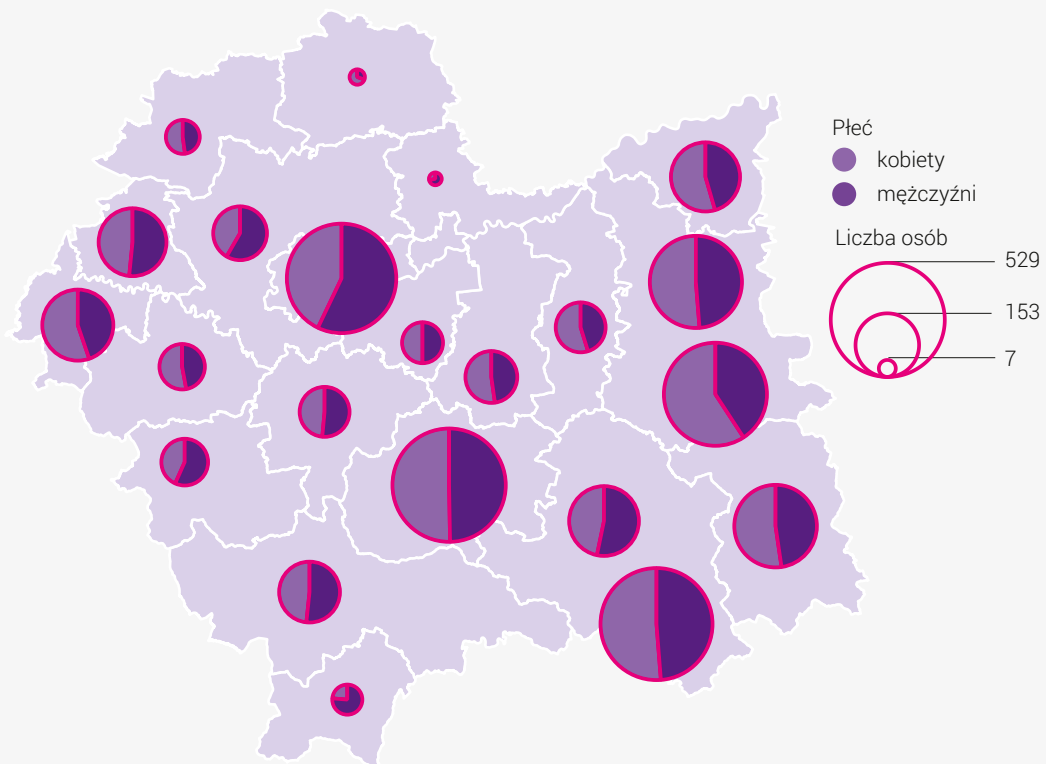
W 2016 roku wśród bezrobotnych z epizodem pracy za granicą:

- przeważali liczebnie **mieszkańcy obszarów wiejskich**. W miastach wśród bezrobotnych przeważali mężczyźni, podczas gdy na wsiach dominowały kobiety;

- liczba osób w poszczególnych powiatach wahała się **od 7 osób w powiecie proszowickim do 529 w powiecie limanowskim**. Pod względem liczebności bezrobotnych z epizodem pracy za granicą, poza powiatem limanowskim wyróżniają się powiaty: nowosądecki, tarnowski i miasto Kraków. Mężczyźni stanowią większość między innymi w powiatach tatrzańskim (76%), proszowickim (71%), krakowskim (58%) i suskim (57%) oraz w mieście Krakowie (57%). Największe odsetki kobiet występują natomiast w powiatach: miechowskim (70%), tarnowskim (59%), oświęcimskim (55%) i brzeskim (55%);
- **ponad 40% to osoby między 25. a 34. rokiem życia**. Również ponad 40% stanowiły łącznie osoby powyżej 35. roku życia, a 16% było w wieku 50 lat i więcej;
- **wyraźnie przeważały osoby, które przed wyjazdem za granicę nabyły pewne doświadczenie zawodowe, wykonywały pracę w Polsce**. Ponad połowę (54%) stanowiły osoby, które pracowały najemnie, a 2% osoby, które prowadziły własną działalność gospodarczą. Jednocześnie 14% stanowiły osoby, które przed zatrudnieniem za granicą ani nie wykazały w PUP wcześniejszego doświadczenia zawodowego, ani nie rejestrowały się jako bezrobotne. Porównując sytuację w latach 2004 oraz 2015, odsetek migrantów, którzy zdecydowali się na wyjazd, pomimo że mieli pracę w Polsce wzrósł (z 54% do 58%), zmniejszył się natomiast udział migrantów, którzy podjęli pracę za granicą bez doświadczenia legalnej pracy w Polsce (z 13% do 10%).

Mapa 4. Osoby z epizodem pracy za granicą obecnie zarejestrowane jako bezrobotne wg płci (stan na połowę 2016 roku)

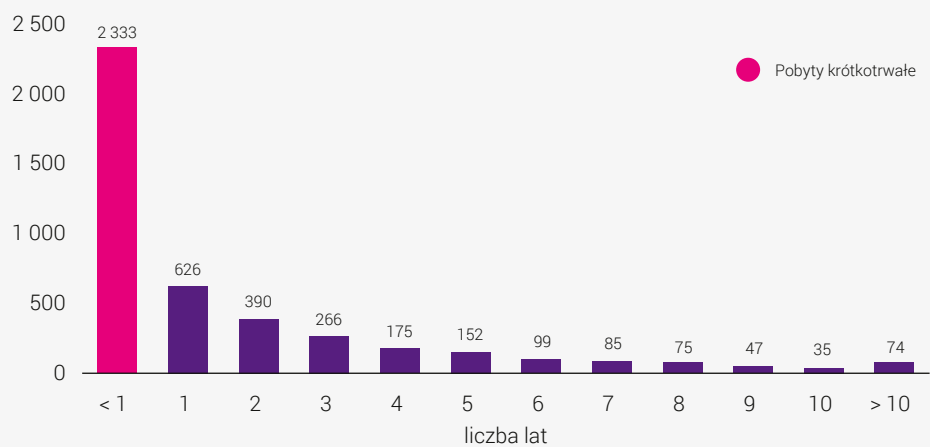
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez powiatowe urzędy pracy w Małopolsce.

Wśród wszystkich bezrobotnych z epizodem pracy za granicą, zarejestrowanych w latach 2004–2015 zauważono, że:

- im późniejszy **wiek** pierwszej migracji, tym większy odsetek osób z doświadczeniem zawodowym zdobytym w Polsce. Osoby bardzo młode, poniżej 20. roku życia, przed wyjazdem zazwyczaj nie miały w swoim życiorysie ani pracy, ani rejestracji bezrobocia (66%). Natomiast osoby po 30. roku życia przeważnie wykonywały pracę najemną w Polsce (64%), częściej też niż 20-latkowie prowadziły działalność gospodarczą (4–5%, podczas gdy wśród 20-latków 0,2–2%);

Wykres 7. Łączny czas pracy za granicą bezrobotnych z epizodem pracy za granicą w I połowie 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez powiatowe urzędy pracy w Małopolsce.

- **dominowały wyjazdy krótkotrwałe.** Większość osób, które w okresie od 2004 roku do I połowy 2016 roku figurowały w rejestrach PUP jako bezrobotne z epizodem pracy za granicą, pracowała poza granicami kraju łącznie krócej niż rok (18,2 tys.). Sytuacja wygląda podobnie, gdy uwzględnimy jedynie osoby, które w połowie 2016 roku wciąż miały status bezrobotnych. Wśród wyjazdów związanych z podjęciem pracy ponad połowę stanowiły pobyty krótkotrwałe, przede wszystkim krótsze niż rok (2,3 tys.);
- **dla większości osób wyjazd był jednorazowym epizodem, w którego trakcie migrant podejmował tylko jedną pracę.** Migranci, którzy przyjęli taką strategię, stanowili ponad 65% bezrobotnych z epizodem pracy za granicą zarejestrowanych w okresie od 2004 roku do I połowy 2016 roku. Znacznie mniej osób, bo już tylko około 5,9 tys. (17%) podjęło podczas wyjazdu lub wyjazdów 2 prace, a około 7% – 3.

Wśród prac podejmowanych za granicą przez bezrobotnych, którzy w połowie 2016 roku wciąż figurowali w rejestrach, dominowały **prace proste** (około 2,6 tys.). Kolejnymi, pod względem liczebności podejmowanych prac, były zawody z grup: „rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy” (około 17%), „pracownicy usług i sprzedawcy” (15%) oraz „robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy” (14%). Prace specjalistyczne (z 1. i 2. grupy wielkiej) stanowiły zaledwie nieco ponad

2% wszystkich zajęć, jakie podejmowali za granicą bezrobotni. Najczęściej wykonywane zawody obejmowały zarówno te związane z pracami polowymi, gospodarczymi i ogrodniczymi (a zatem często zajęciami sezonowymi), jak i w magazynach oraz na stanowisku pakowacza, a także w sektorze budowlanym.

Wsparcie ze strony powiatowych urzędów pracy

Eksperti z PUP podkreślają, że osobom powracającym z zagranicy i rejestrującym się w urzędzie pracy przysługuje ten sam zestaw instrumentów, co pozostałym zarejestrowanym bezrobotnym. Część z nich zauważa, że nie widzi możliwości rozszerzenia dostępnych działań w tym zakresie, a wręcz, że nie ma potrzeby wypracowywania innego podejścia i traktowania rejestrujących się migrantów powrotnych.

Eksperti obserwują, że wśród części migrantów sezonowych, wracających do kraju na krótszy lub dłuższy czas, popularna jest strategia **podejmowania zatrudnienia za granicą, ale pozostawania bezrobotnym w kraju**. Podkreślają, że rejestracja w urzędzie pracy to dla nich sposób na zapewnienie sobie ubezpieczenia i że osoby te nie mają wobec urzędów innych oczekiwań. Potwierdzają to dane z PUP dotyczące bezrobotnych z epizodem pracy za granicą. Wśród osób, które spędziły za granicą łącznie do 1 roku, 24% miało za sobą 3 lub więcej epizodów migracyjnych, a co piąta osoba pracowała za granicą 2 razy. Im dłuższy łączny czas pobytu za granicą, tym większy z kolei udział jednorazowych epizodów pracy za granicą.

Przedsiębiorczość migrantów powrotnych

Pracownicy PUP zauważają, że zakładanie **własnej działalności gospodarczej** jest wśród migrantów powrotnych dosyć popularną strategią.

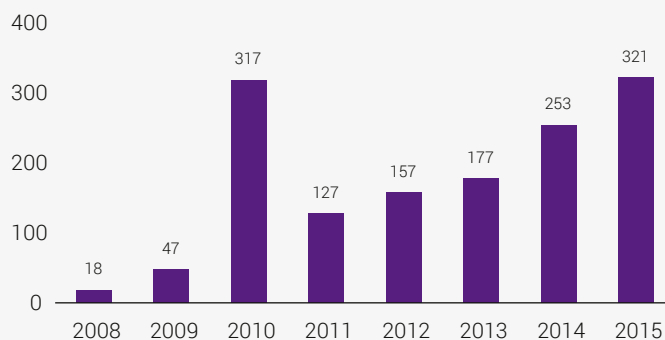
Wróciły, zdecydowały się na powrót i myślę, że trochę idą w kierunku swojej działalności gospodarczej, bo nawet opiniując na komisji wnioski o przyznanie środków na otwarcie firmy, mamy też do czynienia z osobami, które deklarują na przykład doświadczenie za granicą, nieudokumentowane jakieś prace za granicą, teraz chcą na swój rachunek działać (...) [PUP_3].

W latach 2004–2015, spośród bezrobotnych z epizodem pracy za granicą, **dotację na działalność gospodarczą otrzymały 1 394 osoby**, z czego 90% (1 273) miało za sobą pierwszy epizod pracy za granicą w trakcie otrzymania dotacji, a 75% (1 059) – otrzymało ją po ostatnim (objętym analizowanym okresem) wyjeździe. Najwięcej dotacji wypłacono w tych powiatach, w których zarejestrowano również najwięcej bezrobotnych z epizodem pracy za granicą: limanowskim i nowosądeckim. Z wypłaconych dopłat **tylko 20% trafiło do kobiet**. Jedynie w powiatach: olkuskim, krakowskim i chrzanowskim udziały kobiet w analizowanej grupie wynosiły po około 40%.

W latach 2008–2010 liczba wypłaconych dotacji wzrastała, przy czym w 2010 roku była niemal 7-krotnie wyższa niż w roku poprzedzającym. Liczba dotacji wypłaconych w 2011 roku była już wyraźnie niższa, ale od tego momentu zaczęła ponownie wzrastać. W latach 2011–2015 wzrost liczby wypłaconych dotacji nie był tak dynamiczny, jak między 2008 rokiem a 2010 rokiem, jednak w 2015 roku liczba dotacji osiągnęła rekordową dla całego okresu wartość równą 321.

Wykres 8. Liczba osób z epizodem pracy za granicą zarejestrowanych jako bezrobotne w okresie 2004–2015, które otrzymały dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej wg roku otrzymania dotacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez powiatowe urzędy pracy w Małopolsce.

Jeden z ekspertów powiatowego urzędu pracy wyraził opinię, że założenie własnej działalności może być dla migranta powrotnego **strategią odnalezienia się na rynku pracy, szczególnie w kontekście wysokości polskich wynagrodzeń**. Własna firma to szansa na pracę w zawodzie i na wyższe zarobki, ale również sposób zadbania o swoją sytuację na rynku pracy. Nabyte za granicą kwalifikacje i kompetencje, a także kapitał ekonomiczny wzmacniają postawy przedsiębiorcze migrantów powrotnych i ułatwiają im rozpoczynanie pracy na własny rachunek.

Kilkoro migrantów powrotnych, uczestniczących w badaniu jakościowym, wróciło do kraju z już gotowym pomysłem na własną firmę. **Własną działalność po powrocie założyły 4 z 26 osób**. Jednocześnie kilka osób zastanawiało się nad założeniem własnej firmy w przyszłości. Wśród głównych **przyczyn odkładania w czasie tej decyzji bądź całkowitej z niej rezygnacji wymieniane są:**

- przekonanie o wysokim koszcie prowadzenia firmy;
- duże obciążenie i odpowiedzialność;
- formalności konieczne do rozpoczęcia działalności;
- brak doświadczenia;
- wiek;
- brak środków finansowych na rozpoczęcie działalności.

KONSEKWENCJE EMIGRACJI I MIGRACJI POWROTNYCH

Rynek pracy

Zdania ekspertów powiatowych urzędów pracy na temat wpływu, jaki migracje wywierają na rynek pracy w Małopolsce, są podzielone. Część z nich uważa, że ewentualne problemy z rekrutacją pracowników, jakich mogą doświadczyć pracodawcy, nie wynikają z masowego odpływu siły roboczej. Co więcej, ewentualna luka, jaka mogłaby powstać na rynku pracy w związku z wyjazdami Małopolan, jest szybko zapelniana przez cudzoziemców. W opinii ekspertów wyjeżdżają bowiem osoby, dla których oferta małopolskich pracodawców nie jest atrakcyjna, głównie ze względu na oferowane zarobki. Problemy ze znalezieniem pracowników do prac prostych to również wynik nie tylko migracji zagranicznych, ale i odpływu ludności w ruchu wewnętrznym.

Myślę, że nie do końca przez to [emigrację – przyp. autora], ponieważ ta luka jest, tak jak powiedziałam, już zapelniona cudzoziemcami, natomiast tu są kwestie też proponowanej wysokości wynagrodzenia. Że jednak, jeżeli ta wysokość jest na minimalnym poziomie, to bardzo małe zainteresowanie jest tego typu ofertami [PUP_1].

Część ekspertów wyraźnie dostrzega problemy niedoboru pracowników w określonych branżach na lokalnych rynkach pracy. W jednym z powiatów w południowej części województwa najbardziej doskwiera deficyt kierowców, diagnostów samochodowych i pielęgniarek. Z kolei w powiecie zlokalizowanym we wschodniej części województwa brakuje pracowników w zawodach technicznych, fachowców z wiedzą i doświadczeniem. Eksperti nie są w stanie zdiagnozować czy niedobory te są wynikiem migracji zagranicznych, niemniej jednak wymienione zawody deficytowe pokrywają się z branżami, na które istnieje duży popyt na zagranicznych rynkach pracy. Jeden z pracowników agencji zatrudnienia łączy problem znalezienia odpowiednich kandydatów do pracy ze zjawiskiem masowej emigracji, jaka miała miejsce w ostatnich latach.

Wielu pracowników, aktywnych zawodowo osób z Polski, w ostatnich latach wyemigrowało z Polski, więc ta grupa zawodowa nas interesująca, czyli fachowcy, ktoś, kto ma doświadczenie w zakresie na przykład w branży budowlanej, często, no nie ma go już w Polsce [PAZ_4].

Kapitał kulturowy małopolskich migrantów

Potencjał małopolskich emigrantów

W trakcie przeprowadzanych wywiadów eksperci z agencji zatrudnienia podkreślali, że zgłaszający się do nich Małopolanie są dobrze przygotowani do pracy za granicą w zakresie **kompetencji zawodowych**, jakie mają. Zdaniem jednej z ekspertek, rekrutowani przez jej pracodawcę Małopolanie często mają wręcz wyższe kompetencje, niż te wymagane do pracy za granicą (mają np. uprawnienia na wózki widłowe czy zaświadczenia ukończenia dodatkowych kursów, które w świetle zagranicznych ofert dotyczących prac prostych okazują się wręcz nieprzydatne). Również agencja rekrutująca pracowników do prac w sektorze budowlanym pochlebnie wypowiada się o kompetencjach zawodowych, przygotowaniu i uprawnieniach zatrudnianych Małopolan, podkreślając jednocześnie, że dla tych pracowników często nie są to pierwsze wyjazdy, a raczej część strategii zawodowej, polegającej na przechodzeniu z firmy do firmy. Rekrutowani w Małopolsce (i ogółem – w Polsce) pracownicy cieszą się dobrą opinią na zagranicznych rynkach pracy. Eksperci podkreślają, że Polacy są dobrze odbierani jako fachowcy, a ich kompetencje językowe ulegają poprawie. Potwierdzeniem tego pozytywnego odbioru jest również utrzymujący się popyt na siłę roboczą z Polski.

Z drugiej strony przedstawiciele jednej z agencji wskazują na duży udział osób z wykształceniem wyższym wśród Małopolan zatrudnianych przez nich do prac prostych. W przypadku tych osób wyraźnie zaznacza się zjawisko aplikowania o pracę poniżej kwalifikacji przy braku doświadczenia zawodowego we wnioskowanym kierunku.

Wśród pracowników agencji zatrudnienia panuje przekonanie o dobrych **umiejętnościach interpersonalnych** Polaków, pozytywnym nastawieniu do pracy, a także większej **elastyczności i gotowości do zmiany pracy**. **Gotowość do wyjazdu i podejmowania ryzyka** wymieniane są wśród mocnych stron rekrutowanych pracowników. Podkreślana jest również ich motywacja, która przejawia się w podejmowaniu zatrudnienia za niższe stawki, jeśli są do tego zmuszeni, przynajmniej w początkowej fazie emigracji, kiedy podjęcie jakiegokolwiek zatrudnienia jest swego rodzaju szansą na zaistnienie na zagranicznym rynku pracy.

Dobre przygotowanie zawodowe, elastyczność i mobilność to zalety Małopolan na zagranicznych rynkach pracy. Wadą są wciąż niewystarczające kompetencje językowe.

Znajomość języka obcego przepustką do lepszej pracy

Nieco gorzej, niż w zakresie kompetencji zawodowych czy interpersonalnych, emigranci rekrutowani przez agencje wypadają w kontekście **kompetencji językowych**. Eksperci podkreślają, że znajomość języka jest najbardziej znaczącą kompetencją, przy jednocześnie stosunkowo niewielkich wymaganiach pracodawców w tym zakresie (dotyczy rekrutacji do prac prostych). Mimo to, zdaniem niektórych pracowników agencji zatrudnienia, duża grupa migrantów nie ma znajomości języka umożliwiającej komunikację z pracodawcą w podstawowym zakresie (np. zrozumienie wydawanych poleceń), co z góry skazuje ich na wykonywanie „gorszego” rodzaju prac (PAZ_1). Sami Małopolanie – emigranci i migranci powrotni – wyjeżdżali z kraju z różną **znajomością języka** obcego – od podstawowej do bardzo dobrej. Jednocześnie uczestnicy badania podkreślają, że znajomość języka jest niezbędna lub ułatwia znalezienie pracy za granicą, w szczególności obecnie, kiedy zagraniczne rynki pracy są bardziej, niż przed czy bezpośrednio po akcesji, nasycone migrancką siłą roboczą. Są również świadomi, że znajomość języka jest przepustką do lepszej, a przede wszystkim lepiej płatnej pracy za granicą.

Emigracja inwestycją w kapitał ludzki

Podjmując pracę za granicą, migrant przeważnie nabywa szereg nowych kompetencji bądź doskonali te, które ma, zdobywa doświadczenie. Jedną z najbardziej oczywistych kwestii jest **poprawa kompetencji w zakresie znajomości języków obcych**. Zdecydowana większość emigrantów, którzy wyjeżdżając nie mieli żadnej – lub tylko podstawową – znajomości języka, w tej chwili deklaruje wyższy, często komunikatywny poziom posługiwania się nim. Poprawę kompetencji językowych dostrzega także większość migrantów powrotnych.

Na pewno doszkolenie języka, który faktycznie z poziomu komunikatywnego zrobił się naprawdę taki dość zaawansowany (...), zdecydowanie podciągnęłam się językowo [powr_14].

W zakresie **kompetencji zawodowych**, praca za granicą może stwarzać możliwości do wykorzystania i rozwoju kwalifikacji bądź, jeśli podejmowana praca jest niezgodna z wykształceniem migranta, do nabywania nowych. W tym ostatnim przypadku brak kontaktu z wyuczonym zawodem niesie jednak ryzyko dezaktualizacji swoich kwalifikacji.

Emigranci chętnie uczestniczą w kursach i szkoleniach oferowanych przez pracodawców, a także sami **dążą do podniesienia swoich kwalifikacji, co w rezultacie ma się przełożyć na lepsze warunki zatrudnienia za granicą**. Wskazują również, że samo **doświadczenie** pracy za granicą to czynnik zwiększający ich konkurencyjność na polskim rynku pracy w przypadku ewentualnego powrotu do kraju. Nabyte doświadczenie zawodowe może być zupełnie odmienne od tego, które przywieźli ze sobą z Polski – wiąże się na przykład z podjęciem pracy w zupełnie innej branży. To z kolei może się stać impulsem do zmiany ścieżki zawodowej i dokończenia się w nowej branży z myślą o powrocie do Polski.

(...) zrobiłam sobie studia takie managerskie w Dublinie. To jest taki kurs przyspieszony, tak jak dla studentów. I zostałam w tym momencie praktycznie prawą ręką szefa [emigr_13].

Myślę to rozwiązać tak, że skończę szkołę i pójdę do pracy jako opiekun medyczny w domu pomocy społecznej. (...) Domu pomocy społecznej albo domu starców, albo w tej chwili szpitale zatrudniają opiekunów medycznych, ponieważ pielęgniarki nie zajmują się już pielęgnacją osób chorych, leżących w szpitalach [emigr_1].

Wśród wymienianych przez migrantów powrotnych **kompetencji zawodowych**, nabytych za granicą, pojawiają się takie jak uprawnienia i umiejętności ściśle związane z wykonywanym zawodem, ale także doświadczenia wynikające z praktyki, zapoznania się z innym podejściem do pracy, nowymi technikami. Z drugiej strony, część migrantów powrotnych jest zdania, że ich wyjazd nie wiązał się z podniesieniem żadnych kompetencji, a nawet jeśli zdobyli jakieś doświadczenie, to z punktu widzenia ich aspiracji zawodowych jest ono zupełnie nieprzydatne.

Kapitał powracających – bezrobotni

Z punktu widzenia rynku pracy istotna jest nie tylko skala, ale i struktura strumieni migracyjnych. Ustalenie cech osób powracających, szczególnie tych mających problemy ze znalezieniem zatrudnienia, wydaje się zatem kluczowe.

Co piąty bezrobotny z epizodem pracy za granicą, figurujący w rejestrach małopolskich PUP w połowie 2016 roku **miał wykształcenie wyższe. Ponad połowa legitymowała się wykształceniem zawodowym** – zasadniczym lub średnim. Osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym stanowiły 15%, a z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym – około 8%.

Spośród osób, które figurowały w rejestrach jako bezrobotne z epizodem pracy za granicą w połowie 2016 roku, **71% deklaroowało znajomość co najmniej jednego języka obcego**. Najwięcej, bo ponad 2,5 tys. osób, wskazało znajomość języka angielskiego (58%). Co piąty bezrobotny deklarował znajomość języka niemieckiego. W dalszej kolejności wymieniano języki: rosyjski, włoski, francuski i hiszpański. Deklarowany przez bezrobotnych poziom znajomości języków w mowie i w piśmie był podobny. Najwięcej osób wskazujących bardzo dobrą, biegłą lub dobrą znajomość języka można zaobserwować wśród bezrobotnych posługujących się językiem włoskim (ponad połowa osób znających ten język). Nadal tylko niespełna 50% bezrobotnych deklaruujących znajomość języka angielskiego, posługuje się nim w mowie lub w piśmie na poziomie co najmniej dobrym. Wśród osób wskazujących znajomość języka niemieckiego, ponad 80% ma co najwyżej jego podstawową znajomość. Podstawową lub słabą znajomość języka mają także osoby deklaruujące posługiwanie się językami francuskim lub rosyjskim.

Dochody z emigracji

Zarobki uzyskiwane za granicą to jedna z kluczowych kwestii wpływających na proces migracji. Regularny monitoring wysokości pozyskiwanych wynagrodzeń prowadzi Narodowy Bank Polski. Wiele cennych danych znajduje się także w bazach izb skarbowych. Na podstawie tych dwóch źródeł zarysowano obraz osiągniętych na emigracji dochodów Polaków, a tam, gdzie to możliwe, również Małopolan.

Zarobki przekazywane do Polski²⁹

W 2015 roku strumień pieniędzy, które trafiły z zagranicy do Polski, osiągnął wartość 162,7 mld zł. W latach 2004–2015 rekordowym, pod względem napływu zarobków z zagranicy do Polski, był rok 2007, kiedy jego wartość osiągnęła 201,1 mld zł. Od 2008 roku obserwowano wyraźną tendencję spadkową. Pomiędzy rekordowym 2007 rokiem a 2015 rokiem napływ środków z emigracji zmniejszył się o 19%.

Pieniądze, które płyną do Polski, pochodzą głównie od migrantów długookresowych, przebywających poza granicami kraju dłużej niż rok. W 2015 roku środki, które przestali oni do kraju stanowiły aż 71% ogółu transferów. Zmiana ta jest znacząca, biorąc pod uwagę, że w latach 2004–2005 większość stanowiły środki od migrantów krótkookresowych (w 2004 roku – 61% ogółu).

W 2012 roku do Małopolski pieniądze przesyłało 7% migrantów dokonujących transferu zarobków do kraju. Dało to regionowi piątą pozycję w zestawieniu (za województwami: śląskim, dolnośląskim, mazowieckim i wielkopolskim)³⁰.

Z punktu widzenia Małopolski ważnym ośrodkiem emigracji okazała się Irlandia. Osoby pracujące w tym kraju wysyłały pieniądze w pierwszej kolejności do województwa śląskiego (14% migrantów), a w drugiej – właśnie do Małopolski (11% migrantów)³¹.

Do Małopolski
pieniądze przesyłało
7% migrantów
transferujących
zarobki z zagranicy.

29 NBP, przygotowując bilans płatniczy, szacuje dochody z pracy Polaków za granicą. W swoich analizach rozróżnia **wynagrodzenia pracowników** (wynagrodzenia z tytułu pracy osiągnięte przez Polaków pracujących za granicą krócej niż rok, pomniejszone o podatki na rzecz obcych rządów oraz wydatki na życie za granicą) a także **przekazy zarobków** (część wynagrodzenia przykazywaną do kraju przez osoby pracujące za granicą dłużej niż rok). Analizy NBP nie pozwalają oszacować, jaka część środków trafia do poszczególnych województw. Dane pokazują, gdzie migranci transferują główną część zarobionych pieniędzy, nie uwzględniają natomiast różnic pomiędzy wysokością i częstotliwością przekazów do poszczególnych województw. Nie mogą więc być traktowane jako tożsame z procentem środków, jaki trafia do danego regionu. Zob. I. Chmielewska, *Transfery z tytułu pracy Polaków za granicą w świetle badań Narodowego Banku Polskiego*, Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2015.

30 Analizy NBP nie pozwalają oszacować, jaka część środków trafia do poszczególnych województw. Zaprezentowane dane pokazują, gdzie migranci transferują główną część zarobionych pieniędzy, nie uwzględniają natomiast różnic pomiędzy wysokością i częstotliwością przekazów do poszczególnych województw. Nie mogą więc być traktowane jako tożsame z procentem środków, jaki trafia do danego regionu. Zob. I. Chmielewska, *Transfery z tytułu pracy Polaków do granicy...*, op. cit.

31 *Ibidem*.

Podstawowa różnica w zarobkach możliwych do osiągnięcia w Polsce i za granicą, to ich **siła nabywcza**. W przeciwieństwie do wynagrodzeń, które emigranci uczestniczący w badaniu otrzymywali w Polsce i które nierzadko nie wystarczały im na pokrycie wszystkich potrzeb, zagraniczne zarobki umożliwiają nie tylko życie na określonym poziomie, ale i odłożenie oszczędności, zgromadzenie pewnego kapitału, spłatę zadłużeń, a także wsparcie rodziny, która została w Polsce. Struktura wydatków emigrantów różni się w zależności od kraju pobytu, charakteru pracy, sytuacji i potrzeb w Polsce, ale także stopnia zakorzenienia w kraju imigracji. Początkowe etapy wyjazdów, jak i migracje nastawione na zgromadzenie jak największego kapitału, cechują oszczędne życie i niewielkie wydatki w kraju imigracji, a także przekazywanie do Polski czy oszczędzanie większości zarobionych pieniędzy. Migracje cyrkulacyjne opiekunów osób starszych cechują się największym stopniem wydatkowania pieniędzy w Polsce (koszty życia pokrywa pracodawca).

(...) mój cel na początku, podczas pierwszego wyjazdu, a teraz jest troszeczkę inny (...) nie oszczędzam pieniędzy tak, jak na początku. Staram się po prostu żyć normalnie i funkcjonować na miejscu, także wiąże się to po prostu z większymi wydatkami, ale mimo tego zawsze jest człowiek w stanie coś odłożyć [emigr_5].

W zależności od charakteru wykonywanej pracy czy miejsca zamieszkania, respondenci deklarują, że **na życie w kraju imigracji** przeznaczają od 10% do 75%. Wskazują również, że są w stanie **odłożyć z zarobionych pieniędzy** od 20% do nawet 70%. **Do Polski wysyłają** nawet 60% zarobionych pieniędzy.

Graf 6. Struktura budżetów małopolskich emigrantów

Oszczędności:
20–70%

Wydatki w kraju pobytu:
w zależności od
celu wyjazdu

Pieniądze wysyłane
do Polski: do 60%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania jakościowego.

Dochody Małopolan z zagranicy

Sporo światła na kwestię dochodów osiągniętych przez Małopolan za granicą rzucają dane podatkowe udostępnione przez **Izbę Skarbową w Krakowie**³². W latach 2011–2015 z roku na rok przybywało osób, które osiągają dochód w innym kraju niż Polska. **Liczba podatników, którzy wykazali dochody z zagranicy** zwiększyła się w tym okresie o 49%. W samym 2015 roku dochody z zagranicy za pomocą załącznika PIT/ZG rozliczyło **45,8 tys. Małopolan**.

Najwięcej osób, deklarujących zagraniczne dochody w 2015 roku pochodziło z miasta Krakowa (13% wszystkich rozliczających dochody z zagranicy), a także z powiatów: nowotarskiego i nowosądeckiego (po 11%). Uogólniając, najliczniej reprezentowane były powiaty z południowo-wschodniej części województwa, najstabilniej zaś powiaty proszowicki i miechowski zlokalizowane w północnej części Małopolski (mniej niż 1% podatników rozliczających dochody z zagranicy pochodziło z tych terenów).

Dochody z zagranicy, które Małopolanie rozliczyli w roku podatkowym 2015, pochodziły ze 108 krajów. Podobnie jak w latach ubiegłych, zdecydowanie najwięcej osób uzyskało dochód w Niemczech – ponad trzy razy więcej niż w drugich w kolejności Stanach Zjednoczonych, co może wynikać z różnic w charakterze i trwałości wyjazdów do tych dwóch krajów, a tym samym możliwości rozliczania dochodu we wskazanej formie. Na trzecim miejscu uplasowała się Holandia, gdzie dochód uzyskało 12% Małopolan spośród ogółu deklarujących dochody z zagranicy. Liczba osób osiągających dochody w pozostałych krajach była już dużo mniejsza, nie przekroczyła 6% ogółu.

W latach 2011–2015 wzrosła nie tylko liczba Małopolan rozliczających dochody z zagranicy, ale także **wartość rozliczanych dochodów**. W 2015 roku Małopolanie wykazali dochód o wysokości **1 402,7 mln zł**, a zatem o 59% większy niż w 2011 roku. Warto zauważyć, że w tym samym czasie liczba podatników zwiększyła się o 49%. Tak więc szybciej wzrastały dochody z zagranicy niż przybywało Małopolan, którzy mieli kontakty zawodowe z zagranicznymi podmiotami. W 2015 roku dokładnie połowa dochodów z zagranicy zadeklarowanych przez Małopolan pochodziła z **Niemiec**. Dochody, które napłynęły z innych kierunków miały zdecydowanie mniejszą wartość. Z Holandii pochodziło 12% ogółu rozliczonych dochodów, z Wielkiej Brytanii 6%, a z pozostałych krajów nie więcej niż 5%.

---

32 Informacje o dochodach Małopolan z zagranicy, przedstawione w tej części raportu, w całości opierają się na danych z załącznika PIT/ZG, w związku z powyższym nie mogą być traktowane jako całościowa informacja o dochodach Małopolan. Należy również podkreślić dwie kwestie: (1) dane z załącznika PIT/ZG dotyczą polskich rezydentów podatkowych (przebywających w Polsce ponad pół roku lub mających w Polsce ośrodek życia), a więc pomijają dochody emigrantów długookresowych (Małopolan o statusie nierezydenta); (2) PIT/ZG wypełniają także emeryci (pobierający zagraniczne emerytury), stypendyści (pobierający zagraniczne stypendia), czy też osoby otrzymujące wynagrodzenie od zagranicznych firm, ale faktycznie wykonujące pracę w Polsce. Nie można więc utożsamiać prezentowanych danych jedynie z pracą na emigracji, a raczej należy je traktować szerzej, jako dochody z zagranicznych źródeł napływające do Małopolski.

Świadczenia społeczne

Dostępność oraz transferowalność świadczeń społecznych to kolejne zagadnienie z zakresu finansów związane z migracjami, w szczególności w kontekście wyjazdów Polaków do krajów, w których polityka społeczna oferuje hojniejsze (niż polski system) rozwiązania i instrumenty.

Większość uczestniczących w badaniu emigrantów nie miała do czynienia ze świadczeniami społecznymi dostępnymi w Polsce. Ci, którzy takie świadczenia pobierali, wskazują przede wszystkim na niewystarczającą wysokość zasiłków. Korzystanie ze świadczeń i instrumentów dostępnych w Polsce wywołuje negatywne skojarzenia – od braku wiary w ich skuteczność do poczucia upokorzenia.

Świadczenia za granicą

Zarówno emigranci, jak i migranci powrotni mieli **dość ograniczoną (lub praktycznie żadną) wiedzę na temat świadczeń społecznych** w kraju, do którego wyjechali. Decyzja o migracji niejednokrotnie podejmowana była spontanicznie, ze względu na nadarzącą się okazję do podjęcia pracy, a emigrujący nie interesowali się dostępnymi na miejscu świadczeniami. W trakcie pracy za granicą nabywali przeważnie jedynie wiedzę na temat instrumentów, z których zmuszeni byli skorzystać – na przykład o funkcjonowaniu służby zdrowia. Niezbędne informacje czerpali od znajomych, którzy za granicą pracowali dłużej, lub z Internetu.

Tak, coś niecoś na ten temat [świadczeń społecznych – przyp. autora] już wiedziałam, ponieważ, tak jak mówię, ta znajoma pracowała również na takich warunkach, jak my, że była legalnie, oficjalnie zatrudniona, a ponieważ jesteśmy mniej więcej rówieśniczkami, to zawsze mówiła, że „pamiętaj, to jest ważne, to jest ważne, to jest ważne”. Fundusz emerytalny, ubezpieczenie, no i legalna praca. No, coś niecoś na ten temat wiedziałam. A potem resztę pokazało życie [powr_5].

Migranci powrotni, którzy w jakimś stopniu orientowali się w tak zwanej siatce świadczeń społecznych, możliwych do uzyskania za granicą, **oceniali je pozytywnie, szczególnie w porównaniu z tymi dostępnymi w Polsce**. Dostępność świadczeń i ich wysokość dla niektórych respondentów była czynnikiem ważącym przy wyborze kraju emigracji. Migranci, którzy korzystali ze świadczeń (głównie rodzinnych) doceniają przede wszystkim łatwość, z jaką są przyznawane.

Świadczenia owszem, są dużo lepsze niż w Polsce. Miało to pewien wpływ na mój wybór akurat tego, a nie innego kraju [powr_17].

Muszę przyznać, że dzieje się to niejako z automatu. Zgłaszając tam, że ma się małe dzieci, bez problemu otrzymałam te dodatkowe świadczenia na nie [powr_11].

Z drugiej strony, korzystanie ze świadczeń społecznych za granicą może się kojarzyć stereotypowo i negatywnie:

Wie pani co, ja jeżeli chodzi o te świadczenia społeczne w Niemczech, to też jest dla mnie żenujący temat, bo wydaje mi się, że... No właśnie, taką złą robotę żeśmy sobie zrobili, bo kupę ludzi wyjeżdża i właśnie na tym zasiłku chcą żyć. (...) ale ja po prostu nie chciałam nic o tym wiedzieć. Ja chciałam uczciwie zarobić, dostać swoje i podziękować im za gościnę [powr_6].

Nie, nie interesowałem się tym, gdyż ja nastawiłem się po to, żeby przyjść... przyjechać do kraju, pracować, zarobić, a nie żyć po prostu na tak zwaną kreskę. Czyli żyć po prostu z pieniędzy podatników, bo to nie miałyby żadnego sensu [emigr_6].

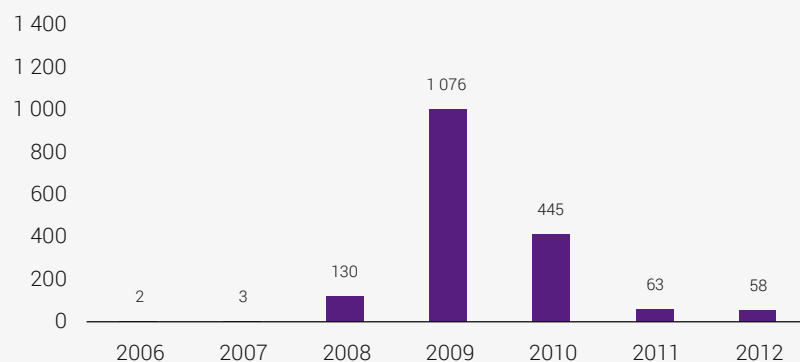
Transfer zasiłku dla bezrobotnych

Transfery świadczeń mogą się odbywać w dwóch kierunkach. Bezrobotni, którzy w Polsce nabyli prawo do zasiłku i zdecydowali się na wyjazd do innego kraju UE lub Islandii, Liechtensteinu, Norwegii i Szwajcarii, mogą się ubiegać o transfer świadczenia. Eksperti z małopolskich PUP wskazują jednak, że transfer zasiłków w tym kierunku jest rzadki. Jeden z nich zauważa, że Polacy wyjeżdżający za granicę często mają już „nagrana” pracę. Zarówno procedury związane z transferem, jak i siła nabywcza polskiego zasiłku za granicą również mogą zniechęcać. Wniosekowanie o transfer zasiłku z zagranicy do Polski zdarza się natomiast częściej.

Jedynie 18% osób, które przed podjęciem pracy za granicą w latach 2004–2015 figurowały w rejestrach bezrobotnych małopolskich PUP miało prawo do zasiłku. Wśród osób, które zarejestrowały się po powrocie z zagranicy odsetek ten był jeszcze niższy – **tylko co 10 bezrobotny miał prawo do zasiłku.**

Wykres 9. Liczba osób bezrobotnych z epizodem pracy za granicą otrzymujących zasiłek transferowy, wg roku otrzymania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez powiatowe urzędy pracy w Małopolsce.

Niewielką skalę transferu zasiłków dla bezrobotnych, o której wspominają eksperci z PUP, potwierdzają dane dotyczące bezrobotnych z epizodem pracy za granicą. W analizowanym okresie jedynie w 2009 roku liczba wypłaconych zasiłków transferowych była wyraźnie wyższa niż w pozostałych latach – zasiłek otrzymało wówczas 1 076 osób. W 2012 roku liczba osób, którym przyznano zasiłek transferowy wyniosła już tylko 58.

Ogólnie dosyć niska świadomość możliwości transferu zasiłku dla bezrobotnych przewija się zarówno w rozmowach z ekspertami, jak i samymi migrantami powrotnymi. W momencie badania żaden z respondentów nie pobierał świadczeń z zagranicy. Ponadto, tylko jedna osoba wskazała, że po powrocie transferowała zasiłek dla bezrobotnych. Wielu migrantów powrotnych uczestniczących w badaniu w ogóle nie interesowało się kwestią transferu świadczeń. Część z nich uznała, że nie miała takiej potrzeby, między innymi ze względu na zbyt krótki czas pracy za granicą. Jeden z ekspertów wskazuje, że więcej osób dokonuje rejestracji już w Polsce niż transferuje zasiłek z zagranicy.

Jeśli ktoś ma zasiłek i wie, że mu ten transfer przysługuje, to już się o ten transfer stara. Natomiast są osoby, które z różnych powodów nie [dokonują – przyp. autora] rejestracji i wtedy starają się o zasiłek u nas. I takich osób jest na pewno więcej niż takich, którzy transferują zasiłki. Mimo że te transferowane są korzystniejsze, w wyższej kwocie [PUP_4].

Jednocześnie eksperci podkreślają, że **procedura transferu zasiłków jest nieskomplikowana i przejrzysta**. Ewentualne problemy mogą się pojawić jedynie w sytuacji, kiedy migrant powrotny został źle poinformowany za granicą.

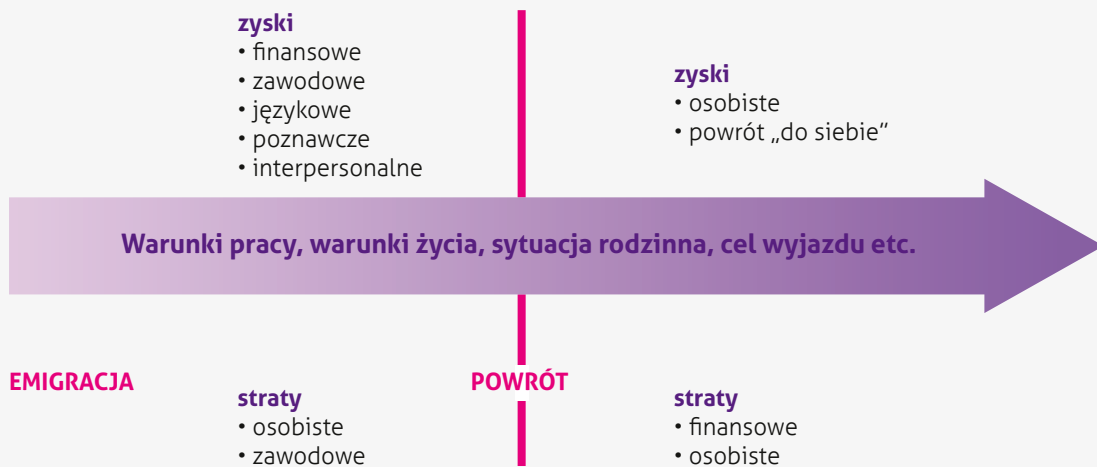
Sama procedura jest dosyć prosta, papierków nie ma wiele, wniosku osoba nie wypełnia. Jedyne co, to króciutki wniosek, to upoważnienie, jeśli nie posiada U2, a jeśli posiada U2, to innych dokumentów poza tym nie wypełnia [PUP_3].

Bilans migracji – korzyści oraz koszty wyjazdów i powrotów

Emigracje i powroty wiążą się z szeregiem korzyści, ale i z kosztami. Zyski i straty związane z każdą z podjętych decyzji są wielowymiarowe i ciężko je ująć w postaci prostego rachunku zysków i strat. Poza wieloma aspektami życia, których dotyczą, należy pamiętać o różnych wagach, jakie określonym konsekwencjom mogą przypisywać różni ludzie, a także o szeregu czynników wpływających na to, w jaki sposób postrzegane i jak bardzo eksponowane są określone korzyści i koszty w danym momencie życia.

Graf 7. Bilans zysków oraz strat emigracji i powrotów

Źródło: opracowanie własne.

Pozytywna ocena życia za granicą to zazwyczaj wypadkowa lepszych zarobków, wyższego standardu życia, stabilizacji i niezależności finansowej, satysfakcji z wykonywanej pracy czy większych perspektyw na rynku pracy. Zadowolenie z tych aspektów życia i pracy zawodowej często kontrastowane jest z sytuacją w Polsce i przekonaniem, że w kraju byłyby one nieosiągalne. Opinię taką podziela większość uczestniczących w badaniu emigrantów. Znajduje ona również swój wyraz w planach dłuższego bądź stałego pobytu w kraju imigracji. Wśród wskazywanych przez emigrantów oraz migrantów powrotnych **korzyści z emigracji** najczęściej pojawia się **aspekt finansowy, poprawa sytuacji materialnej**. Zarobione za granicą pieniądze zasilają domowy budżet, pozwalają migrantowi „stać na nogi”, niejednokrotnie spłacić długi czy usamodzielnić się. Zgromadzone za granicą oszczędności mogą stanowić kapitał na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej.

Nie wiem, czy się żyje lepiej. Trudno porównać. W Polsce jest mi lepiej, bo jestem w domu, z rodziną, z mężem, dziećmi. (...) Jeżeli zarobię tam, męża drugą wypłatę, to w Polsce żyje się nam dobrze, jeżeli mamy pieniądze, ale nie wyobrażam sobie, że musiałby zarobić wszystko, gdybym ja była bez pracy, żylibyśmy na niskim poziomie. Teraz nas stać na wszystko [emigr_10].

Migranci powrotni dostrzegają również zyski, jakie emigracja generuje w zakresie **sytuacji zawodowej** – część migrantów powrotnych podkreśla, że wyjazd za granicę i podjęcie tam pracy były dla nich szansą na rozwój zawodowy (nieraz podjęcie pracy w zawodzie) i samorealizację.

Pozytywne – no to powtórzę jeszcze raz, jest doświadczenie, które zdobyłam (...) i sytuacja moja w tej chwili, jeśli chodzi o pracę, gdzie na pewno, gdybym nie miała doświadczenia w pracy za granicą, nie... to raczej dłużej by to trwało, żebym mogła osiągnąć swoją pozycję zawodową, którą mam w tej chwili [powr_21].

Niekwestionowanym zyskiem wynikającym z wyjazdu jest także zdobycie lub podniesienie **kompetencji językowych**. Oprócz tego wyjazd daje pewne korzyści **poznawcze**, związane z możliwością funkcjonowania w innej kulturze, zyskiwania nowych doświadczeń, zwiedzania innych krajów. Wiąże się także z poznawaniem nowych ludzi, wkraczaniem w nowe środowiska, a tym samym przynosi korzyści w sferze **interpersonalnej**.

Z drugiej strony **emigracja może się wiązać ze stratami** w sferze **osobistej**. Wyjazdy, zwłaszcza jeśli towarzyszy im rozdzielenie rodzin, obarczone są wysokim kosztem psychicznym – tęsknotą za rodziną, rozłąką i samotnością. Respondenci zwracają również uwagę na pewne wyobcowanie, poczucie „bycia nie u siebie” czy różnice kulturowe.

Ja jestem osobą rodzinną, szanuję rodzinę i dla mnie ta rozłąka dwuletnia to był koszmar. To tak tylko się mówi, że było fajnie, że było super, ale były też długie wieczory, święta, jakieś uroczystości rodzinne, w których ja nie uczestniczyłam i to było najgorsze. (...) dlatego tęsknota była większa i wróciłam [powr_20].

Wyjazd za granicę może również przynieść straty w aspekcie **zawodowym**. Migranci powrotni uczestniczący w badaniu często podejmowali za granicą prace niezgodne lub wręcz poniżej swojego wykształcenia czy kwalifikacji. Taka sytuacja niesie ze sobą ryzyko dezaktualizacji kwalifikacji, tak zwanego *deskillingu*, a tym samym możliwość „wypadnięcia z rynku pracy”.

Dla uczestniczących w badaniu migrantów powrotnych niepodważalnie najważniejsze **korzyści związane z powrotem** to te **osobiste** – możliwość połączenia z rodziną, powrotu do znajomych. W kategoriach korzyści postrzegane jest także poczucie „**powrotu do siebie**”, do tego, co znane z miejsc, w których nierzadko migranci czuli się wyobcowani.

Wśród związanych z **powrotem strat** najczęściej wymieniana jest kwestia **finansów** – sytuacji finansowej w kraju, zdecydowanie niższych czy nieprzystających do wykonywanej pracy lub wykształcenia zarobków.

Najbardziej negatywnym elementem chyba jest to, że zarobki są dużo, dużo niższe. (...) Człowiek się zastanawia, czy na pewno podjął dobrą decyzję, czy nie wracać, że trzeba było jednak zostać i przemyśleć, przemeblować to swoje życie inaczej, no ale taka decyzja została podjęta, i to chyba jest największy element negatywny [powr_10].

Ponadto, pobyt za granicą sprzyja wykształceniu nowych znajomości, więzi międzyludzkich. Migranci często wyjeżdżali z kraju do swojej rodziny bądź znajomych, którzy już żyli w danym kraju i którzy w tym kraju zostali. Migracja powrotna niesie ze sobą koszty **osobiste** związane z tęsknotą za osobami i życiem, które zostawiło się w kraju emigracji.

Większość migrantów powrotnych uczestniczących w badaniu, pomimo dostrzegania zarówno korzyści, jak i kosztów związanych z wyjazdem, nie żałuje decyzji o emigracji, a sam wyjazd ocenia pozytywnie. Podobnie jest z decyzją o powrocie – większość uznaje ją za słuszną.

CO DALEJ? PERSPEKTYWY WYJAZDÓW I POWROTÓW

Plany migracyjne Małopolan

Plany migracyjne mieszkańców województwa pośrednio informują o sytuacji w regionie, w kraju, a także za granicą. I choć same plany niekoniecznie muszą być zwieńczone realizacją, już rosnąca liczba osób rozważających wyjazd za granicę to wyraźny sygnał, że czynniki wypychające z województwa i przyciągające do innych krajów zyskują na znaczeniu. Dla rynku pracy wzmożone plany migracyjne oznaczają większy potencjalny odpływ pracowników.

W badaniu *Diagnoza społeczna*, realizowanym co 2 lata przez Janusza Czapińskiego oraz Tadeusza Panka, pytano respondentów, jak wyglądają ich plany zawodowe i migracyjne w perspektywie 2 lat od przeprowadzanego badania. Wyniki wskazują, że zainteresowanie emigracją wśród Małopolan utrzymywało się w ciągu ostatnich lat na niemal jednakowym poziomie. W 2015 roku około **6% mieszkańców województwa zadeklarowało, że w perspektywie dwóch lat ma zamiar podjąć pracę w innym kraju**. Dużo większe zainteresowanie wyjazdami było widoczne w 2007 roku, kiedy to o planach migracyjnych wspominało 12% Małopolan³³. W 2015 roku emigracja była najbardziej atrakcyjna dla osób bezrobotnych, a także biernych zawodowo (w tym uczniów i studentów). Plany migracyjne częściej deklarowali mężczyźni niż kobiety, a także osoby z wykształceniem gimnazjalnym oraz średnim ogólnokształcącym. Wyjazd najchętniej planowali wykonujący następujące zawody: robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, pracownicy przy pracach prostych oraz operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń.

Zainteresowanie pracą za granicą – prognozy

Stale zapotrzebowanie na pracowników na zagranicznych rynkach pracy...

Uczestniczącym w badaniu jakościowym ekspertów z agencji zatrudnienia poproszono o oszacowanie zapotrzebowania na pracę Małopolan za granicą w ciągu najbliższych dwóch lat. Eksperti podkreślają, że Polacy należą do pracowników cenionych przez zagranicznych pracodawców. Wskazują na ich **potencjał i chęć rozwoju** oraz fakt, że podejmują pracę w branżach, w których zagraniczne rynki pracy odnotowują największe niedobory. Zgłaszające się do nich osoby cechuje również **mobilność**. **Zdaniem ekspertów, zainteresowanie pracą za granicą**

---

33 Zob. J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2015. Warunki życia gospodarstw domowych. Rynek pracy*, Warszawa 2015, <http://ce.vizja.pl/en/issues/volume/9/issue/4>, [08.09.2016].

wśród Małopolan najprawdopodobniej utrzyma się w najbliższym czasie na stałym poziomie, natomiast zapotrzebowanie wśród zagranicznych pracodawców na ten typ pracowników może wzrosnąć. Wyjeżdżający wciąż będą wybierać kierunki atrakcyjne pod względem wysokości zarobków czy zabezpieczenia społecznego (Niemcy, Francja, Belgia, Luksemburg). Nie bez znaczenia pozostaje również struktura popytu na pracę w określonych branżach za granicą, a przede wszystkim rosnące zapotrzebowanie na opiekunów osób starszych.

...ale możliwy spadek motywacji do wyjazdów

Z drugiej strony część ekspertów podkreśla, że w najbliższych latach zmniejszeniu mogą ulec motywacje Polaków do emigracji. Zauważają oni, że warunki pracy w kraju ulegają poprawie – warunki zatrudnienia, warunki socjalne. Dążenie do wyrównania wynagrodzeń do poziomu Europy Zachodniej czy krajów azjatyckich rekrutujących polskich specjalistów, przyczyni się do zmniejszenia korzyści finansowych płynących z emigracji. Jednocześnie wzrost finansowych aspiracji Polaków najprawdopodobniej nie skłoni zagranicznych pracodawców do podnoszenia wynagrodzeń, a raczej do poszukiwania pracowników na innych rynkach pracy.

Plany powrotu do Polski

W przeciwieństwie do uczestniczących w badaniu migrantów powrotnych, którzy często wracali do kraju po z góry założonym czasie pobytu za granicą, emigranci, odnosząc się do swoich planów migracyjnych, przeważnie albo nie są w stanie sprecyzować czasowych ram powrotu do Polski, albo deklarują, że chcą zostać na dłużej lub na stałe za granicą. Zadowolenie z warunków pracy i życia sprawia, że nie wykazują również skłonności do mobilności – przeważnie nie planują wyjazdów do innych krajów. Biorąc pod uwagę, że większość uczestniczących w badaniu emigrantów w początkowej fazie wyjazdu nie miała sprecyzowanych planów co do długości swojego pobytu za granicą lub zakładała jedynie krótki epizod, wraz z upływem czasu spędzonym na emigracji można zaobserwować wyraźną zmianę postaw. Opóźnianiu w czasie decyzji o powrocie czy wręcz całkowitej z nich rezygnacji sprzyjają wspomniane już zadowolenie z warunków pracy i życia, a także negatywna ocena sytuacji w kraju, brak perspektyw czy brak nadziei na poprawę zarobków w Polsce.

Kiedy tutaj przyjeżdżałem, myślałem o tym, żeby zostać tak na rok, ewentualnie 2 [lata – przyp. autora], zarobić coś i wrócić do kraju, rodziców i do dziewczyny, natomiast teraz wydaje mi się, że na pewno potrwa to trochę dłużej, a też tak chwilami myślę, że może zostałbym tutaj na stałe, no to zależy oczywiście od sytuacji rodzinnej, jaka ona będzie (...) [emigr_11].

Nieco inaczej kształtują się plany migracyjne osób, będących w najstarszych grupach wieku produkcyjnego. Wśród tych respondentów wyraźnie zaznaczają się deklaracje chęci powrotu do Polski po nabyciu za granicą praw do emerytury. Migracja jest dla nich strategią, która ma

zapewnić **zabezpieczenie finansowe zarówno teraz, jak i w przyszłości, a powrót do Polski jest częścią tej strategii**. Wyjazd ma charakter czysto zarobkowy i nie wiąże się z przeniesieniem całego życia za granicę. Czas powrotu do Polski wyznaczają w tej grupie także zdrowie i „sily do pracy” – emigranci wrócą, gdy ich zabraknie.

Co zatem byłoby w stanie skłonić do powrotu osoby, których dalsze życiowe plany są niesprecyzowane bądź związane z krajem emigracji? W odpowiedziach emigrantów ciężko znaleźć wskazania dla konkretnych rekomendacji, możliwych do wdrożenia na poziomie regionalnym. Najczęściej wskazywany czynnik jest bowiem związany z sytuacją osobistą migranta i jego rodziny. Emigranci deklarują, że wróciliby do kraju, jeśli zmusiłaby ich do tego **choroba któregoś z członków rodziny** i konieczność zapewnienia tej osobie opieki. Respondenci, mimo iż w większości nie wskazywali, że mają w Polsce członków rodziny wymagających opieki, są świadomi tego, że w przyszłości (na przykład wraz ze starzeniem się ich rodziców) taka sytuacja może mieć miejsce. **Ten typ podejścia wskazuje na wagę więzi i wartości rodzinnych oraz przekonanie o tym, że to rodzina winna zadbać o zabezpieczenie opieki nad osobami jej wymagającymi**. Jednocześnie właśnie takie przyczyny decydowały o powrotach części z uczestniczących w badaniu migrantów powrotnych.

Wśród innych czynników związanych z sytuacją ekonomiczną w kraju i perspektywami, które mogłyby skłonić do powrotu, wymieniana jest **poprawa sytuacji na krajowym rynku pracy, a w szczególności wzrost wynagrodzeń**. Zdaniem jednego z ekspertów, samo zwiększenie liczby miejsc pracy nie jest wystarczającym motorem powrotów, a tym bardziej nie będzie w stanie zatrzymać w kraju wracających migrantów. Różnica między zarobkami osiąganymi za granicą, a tymi, na jakie może liczyć w Polsce osoba wracająca z zagranicy jest na tyle istotna, że nierzadko wywołuje efekt wpadania w tzw. **pułapkę migracyjną i „powrót podwójny”** – decydowanie się na kolejny wyjazd za granicę, wynikający z rozczarowania sytuacją po powrocie do kraju.

Brexit a decyzje i plany migracyjne Małopolan

Regulacje związane z dostępem imigrantów do rynków pracy w dużym stopniu wpływają na natężenie oraz charakter migracji zarobkowych. Dowodem na to była fala migracji po akcesji Polski do Unii Europejskich i otwieraniu się kolejnych rynków pracy. Według szacunków Office for National Statistics (ONS), w 2015 roku w Wielkiej Brytanii przebywało około 831 tys. Polaków. Stanowili oni największą mniejszość narodową – około 9,7% wszystkich imigrantów (urodzonych poza granicami Wielkiej Brytanii) i po raz pierwszy prześcignęli pod względem liczebności imigrantów z Indii (którzy od 2004 roku byli największą mniejszością). ONS oszacował również, że liczba osób polskiej narodowości, mieszkających na Wyspach, wynosiła w 2015 roku 916 tys. (16,5% osób niebędących narodowości brytyjskiej)³⁴. W ostatnich latach dyskusje

34 <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/ukpopulationbycountryofbirthandnationality/august2016>

na temat praw imigrantów w Wielkiej Brytanii, w tym m.in. próby ograniczenia dostępu do świadczeń społecznych, wywoływały emocje wśród polskiej diaspory. Fala spekulacji przewinęła się także przez media, gdy w referendum 23 czerwca 2016 roku obywatele Wielkiej Brytanii opowiedzieli się za wyjściem ze struktur Unii Europejskiej. Emigrantów mieszkających w Wielkiej Brytanii, migrantów powrotnych oraz ekspertów uczestniczących w badaniu zapytano o to, czy ich zdaniem wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej będzie miało wpływ na plany i decyzje migracyjne Polaków (w tym ich indywidualne decyzje). W trakcie realizacji badania kwestia zasad, na jakich ma się odbywać wyjście Wielkiej Brytanii z UE wciąż była niedookreślona.

Zdania emigrantów oraz migrantów powrotnych co do wpływu, jaki Brexit może wyrzucić na plany i decyzje migracyjne Polaków, są podzielone. Z jednej strony spodziewają się oni **wzrostu liczby Polaków decydujących się na powrót do kraju**. Uważają, że przyczynią się do tego zarówno niepewność i obawa o utratę tego, co mieszkającym na Wyspach już udało się osiągnąć, pogarszające się warunki pracy, jak i ataki na Polaków i narastające antypolskie nastroje, o których słyszą. Pojawiają się również głosy, że część Polaków będzie **zmuszona opuścić Wielką Brytanię** ze względu na politykę, jaką rząd tego kraju będzie mógł prowadzić wobec imigrantów, będąc poza strukturami unijnymi – brak zewnętrznych regulacji w tym zakresie. Z drugiej strony, część ekspertów, opierając się na przekonaniu, że całkowite zamknięcie rynku pracy dla imigrantów byłoby dla Wielkiej Brytanii nieopłacalnym ruchem oraz że do tej pory nie zaobserwowano wzrostu liczby powrotów, sceptycznie odnosi się do prognoz zwiększonej skali migracji powrotnych.

Tak, oczywiście. Dużo znajomych, Polaków za granicą, mówili, że jeśli właśnie będzie Brexit, to będą chcieli jak najszybciej wrócić. Bo jednak trudności później w utrzymaniu, niektórzy nie byli nawet tam, nie mieszkali tam legalnie, więc jak najszybciej chcieli wrócić do rodziny, nie chcieli żadnych problemów [powr_2].

Emigranci deklarują, że Brexit **nie ma i raczej nie będzie miał znaczenia** dla ich własnych planów migracyjnych oraz że do tej pory nie odczuli żadnego wpływu wyników referendum na własną sytuację życiową, zawodową czy finansową. Pojawiają się również przekonania, że Polacy zostaną w Wielkiej Brytanii tak długo, jak tylko będą mogli. Wydaje się, że im większe zakorzenienie w Wielkiej Brytanii, im dłuższy czas pobytu i poczucie posiadania pewnych praw w tym kraju (na przykład statusu rezydenta), tym mniejsze obawy o przyszłość. W opinii części respondentów, ewentualny wpływ Brexitu na skalę emigracji czy powrotów będzie znikomy, **większy jedynie w przypadku osób, które dopiero miały w planach wyjazd do tego kraju**. Z kolei migranci, którzy wrócili z Wielkiej Brytanii raczej wykluczają ponowną emigrację w tym kierunku. Towarzyszy im przekonanie o pogarszającej się sytuacji na rynku pracy w Wielkiej Brytanii. Część respondentów jest zdania, że **powroty Polaków niekoniecznie będą powrotami do Polski, mogą być wyjazdami do innych krajów**.

Ciężko mi powiedzieć [czy Brexit wpłynie na powroty do Polski – przyp. autora]. Tych, którzy już mieszkają, to pewnie nie, ale ci, którzy dopiero planują przyjazd tutaj po raz pierwszy, to myślę, że to może wpłynąć na ich decyzje [emigr_14].

Myślę, że może wpłynąć. Ale możliwe, że nie do Polski tylko, jeśli mieszkali już kilka lat w Anglii, przyzwyczaili się, że są daleko kraju i nie chcą wracać do Polski, ze względu na niskie zarobki i ciężkie znalezienie stałej pracy. To myślę, że będą próbować jeszcze w innych krajach. Polska powinna właśnie podnieść socjale tutaj. To wtedy dopiero by mogli wrócić [powr_12].

Podobnie podzieleni są w swoich opiniach eksperci z agencji zatrudnienia i powiatowych urzędów pracy. Jedynie jedna agencja zatrudnienia odnotowała zwiększone zainteresowanie pracą w innych krajach w przypadku osób, które wróciły z Wielkiej Brytanii oraz pracą w Polsce wśród tych przebywających na Wyspach. **Większość z nich nie zaobserwowała jeszcze efektów Brexitu**, a w obliczu niepewności co do zasad wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej ciężko im również było tworzyć wiarygodne scenariusze rozwoju sytuacji. Pomimo braku jednoznacznych prognoz dotyczących migracji Polaków po wyjściu Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej, jeden z ekspertów z powiatowego urzędu pracy wskazał na obawy związane z **powrotem** migrantów prezentujących niskie kwalifikacje zawodowe. Podobne głosy można odnaleźć w opiniach migrantów powrotnych.

Obawiamy się, że zaczną wracać osoby o niskich kwalifikacjach, bo myślę, że te kraje, które będą się... myślę, że problem niewykwalifikowanej kadry istnieje w Europie ogólnie. Więc jest kwestia tego, że będą nam wracać osoby o niskich kwalifikacjach i tu możemy mieć problem. Natomiast nie będą wracać fachowcy [PUP_4].

WNIOSKI

Skala emigracji z Małopolski

Według szacunków sporządzonych na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku, poza granicami kraju przebywało czasowo 187,5 tys. Małopolan. Stanowili oni 9,3% wszystkich czasowo przebywających za granicą Polaków. Dynamika migracji po akcesji Polski do Unii Europejskiej miała swoje odzwierciedlenie w wyjazdach z województwa, zarówno czasowych, jak i na pobyt stały. Na skutek tych ostatnich, w latach 2004–2014 wyemigrowało ponad 20,5 tys. mieszkańców Małopolski. Wschodnia i południowa część województwa, a także miasto Kraków, to obszary notujące największe natężenie emigracji – mierzone strumieniem wyjazdów na pobyt stały, jak i liczbą czasowo przebywających za granicą.

Główne kierunki emigracji

Migranci czasowi z Małopolski w trakcie przeprowadzania NSP w 2011 roku przebywali głównie w Wielkiej Brytanii (26,4%) i Stanach Zjednoczonych (24,7%), a także w Niemczech, Irlandii, Włoszech i Austrii. Austria i Stany Zjednoczone to tradycyjne kierunki w odpływie migracyjnym z Małopolski. Wielka Brytania i Irlandia są natomiast kierunkami nowymi, poakcesyjnymi, w których dynamika wyjazdów znacznie wzrosła po 2004 roku. We wszystkich głównych destynacjach dominowali uczestnicy migracji długookresowych (trwających dłużej niż rok). Można zatem wnioskować, że duża część osób wyjeżdżających do tych krajów nie decyduje się na powrót. Pewnym stopniem utrwalenia charakteryzują się w tym zakresie również najnowsze kierunki emigracji Małopolan. Dominujące kierunki wyjazdów wykazują zróżnicowanie w skali powiatów, na przykład migracje do Stanów Zjednoczonych szczególnie dużą rolę odgrywają w odpływie z powiatów dąbrowskiego, nowotarskiego i tarnowskiego, Tarnowa i powiatu tatrzańskiego, do Austrii – z powiatów proszowickiego, myślenickiego i bocheńskiego, natomiast powiat miechowski, jako jedyny w Małopolsce, odznacza się istotnym udziałem wyjazdów na pobyt stały do Niemiec. Powiaty położone w zachodniej i środkowej Małopolsce, a także Tarnów, Nowy Sącz, powiaty nowosądecki i gorlicki charakteryzuje ponad 20-procentowy udział emigrantów, którzy w latach 2004–2014 wymeldowali się do Wielkiej Brytanii.

Charakterystyka małopolskich emigrantów

W emigracjach z Małopolski uczestniczą przede wszystkim osoby w wieku produkcyjnym, a zatem:

- w wieku produkcyjnym – stanowiące lokalne zasoby pracy;
- często będące w wieku rozrodczym – których decyzje prokreacyjne (i miejsce ich realizacji) oraz dalsze plany migracyjne będą miały znaczenie dla sytuacji demograficznej województwa;

- w wieku, w którym z jednej strony mogą mieć niesamodzielne dzieci, a z drugiej wymagających opieki rodziców – co ma znaczenie w kontekście zapewnienia tym osobom opieki. Eksperti podkreślają także, że wyjeżdżają osoby dobrze wykształcone oraz fachowcy prezentujący wysokie kompetencje zawodowe.

Czynniki wypychające i przyciągające w migracjach Małopolan

Czynniki wypychające z Małopolski nie są cechami specyficznymi, charakterystycznymi tylko dla tego regionu Polski. Są to raczej ogólne właściwości krajowego rynku pracy. Wśród uwarunkowań zmuszających czy skłaniających do wyjazdu pojawiają się motywy ekonomiczne, zarówno wynikające z niekorzystnej sytuacji, w jakiej znalazł się emigrant (i jego rodzina) – problemy finansowe, utrata pracy, kredyty i długi, jak i z ogólnego rozczarowania sytuacją na polskim rynku pracy, wysokością zarobków (ich siłą nabywczą, możliwością zaspokojenia potrzeb życiowych, adekwatnością do nakładu pracy, różnicą poziomu zarobków w kraju i za granicą). W kontekście sytuacji życiowej emigrantów w momencie wyjazdu, istotnym czynnikiem wydają się bariery w osiągnięciu samodzielności mieszkaniowej i finansowej. Uwarunkowaniem o lokalnym wymiarze jest niewystarczająca podaż ofert pracy, szczególnie podkreślana przez osoby pochodzące ze wsi i małych miejscowości.

Małopolan przyciągają za granicę chłonne rynki pracy, wzrastające zapotrzebowanie na pracę w określonych branżach, zarobki umożliwiające zapewnienie życia na pożądanym poziomie, zatrudnienie dające poczucie bezpieczeństwa i stabilności. Wydaje się, że w najbliższym czasie czynniki przyciągające mogą przybierać na sile. Wciąż wzrasta obserwowane przez ekspertów zapotrzebowanie na pracowników z Małopolski, związane między innymi z deficytem kadry na rynku usług opiekuńczych w krajach, których społeczeństwa intensywnie się starzeją.

Strategie migracyjne

Strategie migracyjne Małopolan mają zróżnicowany charakter – są oni uczestnikami:

- **migracji sezonowych** i krótkookresowych nastawionych na maksymalizację zysku;
- **cyrkulacji**, charakteryzujących się niewielkim stopniem przywiązania i utożsamiania z krajem docelowym oraz podkreśleniem, że ośrodkiem życia jest Polska;
- **migracji długookresowych lub definitywnych**, wiążących się z przeniesieniem ośrodka życia za granicę i nierzadko sprowadzeniem członków rodziny.

W strategiach wyjazdów i poszukiwania pracy za granicą ważną rolę odgrywają kontakty nieformalne. W początkowej fazie pobytu migranci przeważnie deklarowali chęć realizacji wyjazdu krótkotrwałego lub informowali o braku sprecyzowanych planów. Z czasem ich zamierzenia przeradzały się w plany dłuższej, a nawet stałej emigracji.

Warunki pracy emigrantów

Zdaniem ekspertów, Polacy cieszą się dobrą opinią wśród zagranicznych pracodawców. Wywiady z emigrantami z Małopolski wykazały, że są oni mobilni zawodowo, ambitni, dążą do poprawy warunków finansowych i warunków zatrudnienia, chętnie się uczą i podnoszą swoje kwalifikacje, a także nierzadko awansują w swoich miejscach pracy. W trakcie przeprowadzania badania niemal wszyscy respondenci byli zatrudnieni legalnie, zgodnie z przepisami prawa pracy danego kraju. Podejmowane przez emigrantów prace często są niezgodne z ich wykształceniem, ale nie zawsze oznacza to zatrudnienie poniżej kwalifikacji. Cechuje ich zadowolenie zarówno z pracy za granicą, jak i z uzyskiwanych tam zarobków.

Plany emigrantów

Eksperti oceniają, że zapotrzebowanie na pracowników z Polski na zagranicznych rynkach pracy może w najbliższych latach wzrosnąć, spodziewają się jednak, że zainteresowanie wyjazdami wśród Małopolan utrzyma się na stałym poziomie. Ich opinie potwierdzają wyniki badania *Diagnoza społeczna*, które wskazują, że zainteresowanie wyjazdami za granicę wśród Małopolan od kilku lat utrzymuje się na stałym poziomie. Opinie dotyczące ewentualnego wpływu wyjścia Wielkiej Brytanii z UE na skalę emigracji i reemigracji są podzielone.

Czynniki, które byłyby w stanie skłonić Małopolan do powrotu z emigracji stanowią wzrost wynagrodzeń w Polsce i problemy zdrowotne członka rodziny. Jediną grupą planującą dosyć sprecyzowany w czasie powrót do Polski są najstarsi respondenci. Migracja jest dla nich strategią zgromadzenia pieniędzy i zabezpieczenia na starość.

Motywy powrotów

Migranci powrotni wracali do Małopolski głównie z przyczyn społecznych i rodzinnych. Wśród tych pierwszych najważniejsza była tęsknota za krajem i poczucie wyobcowania za granicą. Część powrotów uwarunkowana jest także ekonomicznie – wiąże się z zakończeniem przyczyny wyjazdu czy chęcią realizacji własnych ambicji zawodowych w kraju lub realizacją założonych celów. Wracają również osoby, dla których ramy czasowe wyjazdu były z góry wyznaczone przez ich aktualną sytuację życiową (np. rok akademicki). Powrotom sprzyja dostrzeżenie, że sytuacja w kraju/regionie zmienia się na lepsze.

Plany migrantów powrotnych

Małopolscy migranci przyjmują różne strategie związane z trwałością decyzji powrotnych. Część z nich zakłada, że nie chce już wyjeżdżać z kraju, a kolejna migracja byłaby dla nich ostatecznością. Znaczna grupa Małopolan uczestniczących w badaniu zadeklarowała jednak gotowość do kolejnego, zarobkowego i czasowego wyjazdu, jeśli tylko nadarzy się ku temu okazja.

Wśród tych osób znaleźli się respondenci w różnym wieku. Eksperci dostrzegają, że część migrantów powrotnych, którym nie udało się odnaleźć w polskiej rzeczywistości, ponownie wyjeżdża. Tego typu „podwójne powroty” wiążą się z większą trwałością emigracji, większą skłonnością do integracji w kraju imigracji i do przyjmowania strategii osiedleńczej³⁵ – stają się wyjazdami na stałe.

Migrant powrotny na rynku pracy

Migrantów powrotnych cechują wysokie aspiracje w zakresie wynagrodzeń. Dążą oni do poszukiwania pracy i podejmowania zatrudnienia zgodnego z własnymi kwalifikacjami, w swoim zawodzie. Pieniądze zarobione za granicą dają im poczucie pewnej stabilizacji i bezpieczeństwa w początkowym okresie po powrocie, a tym samym mogą sprzyjać odkładaniu poszukiwania pracy.

Główne problemy, z jakimi się spotkali lub nadal spotykają migranci powrotni na rynku pracy, to:

- poziom wynagrodzeń, także w odniesieniu do wykształcenia pracowników;
- kwestie formalne związane z zatrudnieniem – brak umów lub zatrudnianie na umowy cywilnoprawne, czy wręcz wymaganie od pracowników samozatrudnienia;
- ograniczona oferta rynku pracy, w szczególności dla osób starszych czy wykształconych w określonych kierunkach;
- doświadczenie zawodowe nabyte tylko za granicą, co może stanowić barierę dla niektórych polskich pracodawców.

Problemy, które wskazują migranci powrotni, obserwują także eksperci z powiatowych urzędów pracy. O ile, ich zdaniem, nabyte lub podniesione za granicą kompetencje językowe ułatwiają migrantom powrotnym poszukiwanie zatrudnienia, o tyle ich wyższe oczekiwania finansowe mogą stanowić barierę. Ponadto, zdaniem ekspertów, migranci powrotni zaczynają niejako „od zera”, a są często starsi niż osoby w tej samej sytuacji zawodowej, ale nie mające w życiorysie epizodu emigracyjnego.

Kilkoro respondentów wróciło do kraju z już gotowym pomysłem na własną firmę. Jedną z przyczyn decydowania się na taki krok stanowi niezadowolenie z warunków finansowych, jakie zastają w Polsce. Założenie własnej działalności jest szansą na pracę w zawodzie oraz na wyższe zarobki, ale również strategią zadbania o swoją sytuację na rynku pracy. Nabyte za granicą kwalifikacje i kompetencje, a także zgromadzone zasoby finansowe wzmacniają postawy przedsiębiorcze migrantów powrotnych i ułatwiają im rozpoczęcie pracy na własny rachunek.

---

35 A. White, *Double Return Migration: Failed Returns to Poland Leading to Settlement Abroad and New Transnational Strategies*, „International Migration”, vol. 52 (6), 2013, s. 72-84.

Konsekwencje emigracji

Oprócz wspomnianych wcześniej konsekwencji, jakie dla rynku pracy i sytuacji demograficznej niesie struktura wieku emigrantów, istotny jest także odpływ pracowników w konkretnych branżach. Zdaniem ekspertów, jednoznaczna ocena wpływu emigracji w tym zakresie jest trudna. Na strukturę branż deficytowych wpływają bowiem nie tylko migracje zagraniczne, ale i chociażby wewnętrzne.

Z migracjami zagranicznymi wiążą się również transfery finansowe. Ilość pieniędzy wysyłanych do Polski i wydawanych w kraju wiąże się głównie ze strategią migracyjną oraz sytuacją rodzinną emigranta. Większe zakorzenienie w kraju imigracji, mieszkanie tam wraz z rodziną, przekłada się na niewielkie wydatki ponoszone w Polsce. Z drugiej strony migracje sezonowe i cyrkulacyjne charakteryzują się wysokim stopniem oszczędności za granicą z przeznaczeniem zarobionych pieniędzy na wydatki w kraju. Transfery zarobków do Małopolski mogą wpłynąć na poprawę sytuacji materialnej gospodarstw domowych, a tym samym na poziom konsumpcji (gospodarstwa domowe zazwyczaj przeznaczają otrzymywane środki na doraźną konsumpcję).

Konsekwencje migracji powrotnych

Dla części emigrantów i migrantów powrotnych wyjazd za granicę to możliwość podniesienia kwalifikacji, w szczególności zwiększenia kompetencji językowych, a także nabycia cennego doświadczenia – zawodowego czy po prostu związanego z wyjazdem i podjęciem pracy za granicą. Osoby powracające do Małopolski dysponują zatem określonym kapitałem, mniej lub bardziej odpowiadającym potrzebom lokalnego rynku pracy.

Z danych dotyczących bezrobotnych z epizodem pracy za granicą oraz wypowiedzi ekspertów wynika, że małopolscy migranci sezonowi, powracający co pewien czas do kraju, przyjmują strategię polegającą na podejmowaniu pracy za granicą i nie zatrudnieniu się w okresach, kiedy przebywają w Polsce.

„Zderzenie” z polską rzeczywistością, problemy z ponowną adaptacją, zarówno w sferze zawodowej, jak i społecznej, a także różnice, jakie generują zarobki osiągnięte w kraju i za granicą wpływają na trwałość decyzji o powrocie, a dokładniej – na decyzje o kolejnych wyjazdach.

CZĘŚĆ II IMIGRANCI

NAPŁYW CUDZOZIEMCÓW DO MAŁOPOLSKI

Na podstawie dostępnych danych nie sposób oszacować całościowej skali imigracji zarobkowej, czy to dla województwa, czy dla Polski. Swobodny przepływ pracowników w ramach UE, a także zatrudnienie w szarej strefie sprawiają, że trzeba bazować na fragmentarycznych danych i ostrożnie interpretować obliczenia.

Podstawowe źródła wykazujące napływ cudzoziemców do pracy w województwie stanowią dane:

- Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie dotyczące zezwoleń na pracę³⁶,
- powiatowych urzędów pracy dotyczące oświadczeń składanych przez pracodawców o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca z byłych republik radzieckich (Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji oraz Ukrainy).

Graf 8. Źródła danych o cudzoziemcach w Małopolsce

Źródło: opracowanie własne.

Uzupełniające źródło stanowią dane dotyczące:

- liczby studentów cudzoziemców kształcących się na małopolskich uczelniach,
- meldunków na pobyt czasowy.

36 Cudzoziemcy spoza UE/EOG i Szwajcarii, dla których podstawą pobytu jest praca, powinni uzyskać w Polsce **zezwolenie na pobyt czasowy i pracę**. Przy czym specjalna procedura obejmuje cudzoziemców ubiegających się o **pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji**, czyli o tzw. niebieską kartę. Pozostali cudzoziemcy, którzy przebywają w Polsce na podstawie wizy lub zezwolenia na pobyt czasowy i chcieliby podjąć w Polsce pracę, mogą to zrobić, pod warunkiem że mają **zezwolenie na pracę**. W niniejszym opracowaniu pod terminem zezwolenia na pracę ujęte są wszystkie trzy formy, chyba że w rozdziale zaznaczono inaczej.

Zezwolenia na pracę

Cudzoziemcy, którzy decydują się na pozostanie w Polsce ze względów zarobkowych, powinni uzyskać zezwolenie na pobyt czasowy i pracę. Specjalną procedurą objęci są ci cudzoziemcy, którzy ubiegają się o pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji, czyli tzw. niebieską kartę.

Pozostali cudzoziemcy, przebywający w Polsce na podstawie wizy lub zezwolenia na pobyt czasowy mający w planach podjęcie pracy zarobkowej, mogą to zrobić, pod warunkiem, że posiadają zezwolenie na pracę. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 1 kwietnia 2015 roku w sprawie wydawania zezwolenia na pracę cudzoziemca (Dz.U. z 2015 roku, poz. 543) określa 5 typów zezwoleń na pracę obowiązujących na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, odnoszących się do sytuacji, kiedy cudzoziemiec:

- A. wykonuje pracę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie umowy z pracodawcą, którego siedziba, lub miejsce zamieszkania, albo oddział, zakład lub inna forma działalności znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- B. w związku z pełnieniem funkcji w zarządzie osoby prawnej wpisanej do rejestru przedsiębiorców lub będącej spółką kapitałową w organizacji, przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres przekraczający łącznie 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy;
- C. wykonuje pracę u pracodawcy zagranicznego i jest delegowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na okres przekraczający 30 dni w roku kalendarzowym do oddziału lub zakładu podmiotu zagranicznego albo podmiotu powiązanego, w rozumieniu Ustawy z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2012 r. poz. 361, z późn. zm. 3), z pracodawcą zagranicznym;
- D. wykonuje pracę u pracodawcy zagranicznego, nieposiadającego oddziału, zakładu lub innej formy zorganizowanej działalności na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i jest delegowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w celu realizacji usługi o charakterze tymczasowym i okazjonalnym (usługa eksportowa);
- E. wykonuje pracę u pracodawcy zagranicznego i jest delegowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na okres przekraczający 30 dni w ciągu kolejnych 6 miesięcy w innym celu niż wskazany w pkt 2–4.

Z danych Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie wynika, że w 2016 roku 97% wydanych zezwoleń (tj. bez zezwolenia na pobyt czasowy) stanowiły zezwolenia typu A.

Skala napływu cudzoziemców do Małopolski

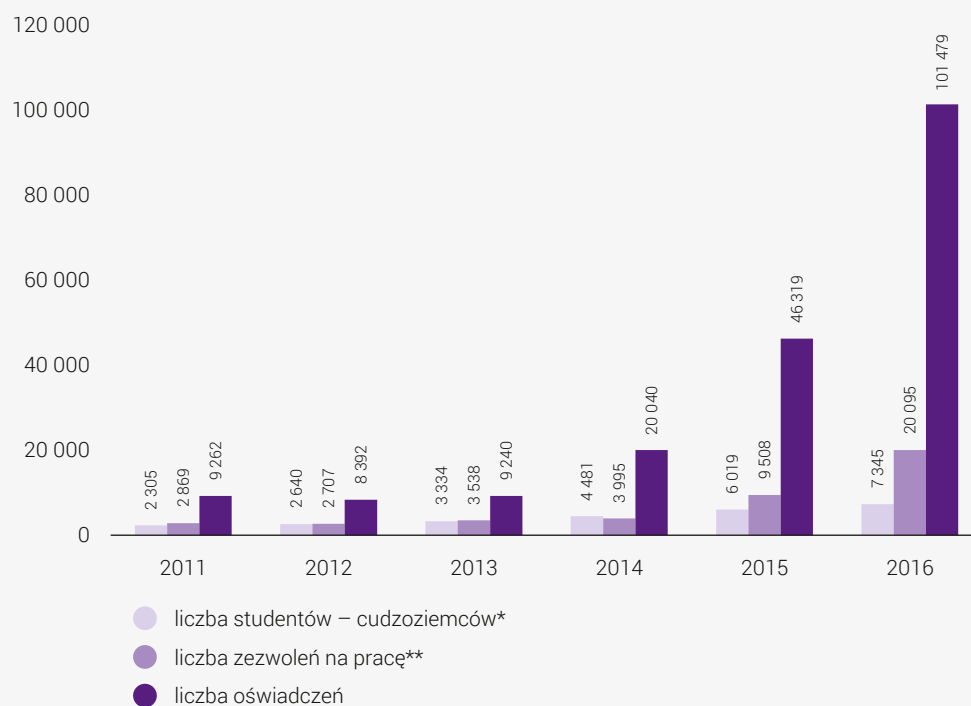
Coraz więcej cudzoziemców podejmuje pracę w Małopolsce

Z roku na rok przybywa cudzoziemców chętnych do podjęcia pracy w Małopolsce. Zwiększający się napływ imigrantów zarobkowych do Małopolski zauważalny jest już od 2012 roku. Niemniej gwałtowny wzrost zainteresowania pracą w województwie nastąpił w 2015 roku i był kontynuowany w 2016 roku. W stosunku do roku ubiegłego, w 2016 roku:

- liczba zezwoleń na pracę dla obywateli spoza UE/EOG i Szwajcarii wzrosła o **111%**,
- liczba zarejestrowanych oświadczeń o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca z Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji oraz Ukrainy na czas do 6 miesięcy wzrosła o **119%**,
- liczba cudzoziemców studiujących na małopolskich uczelniach (którzy, jak wynika z badania, chętnie łączą naukę z pracą) wzrosła o **22%**.

Wykres 10. Napływ cudzoziemców do Małopolski w latach 2011–2016

* W danym roku akademickim, tj. od roku akademickiego 2010/2011 do roku akademickiego 2015/2016.

** Zsumowane: zezwolenia na pracę, zezwolenia na pobyt czasowy i pracę oraz zezwolenia na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji.

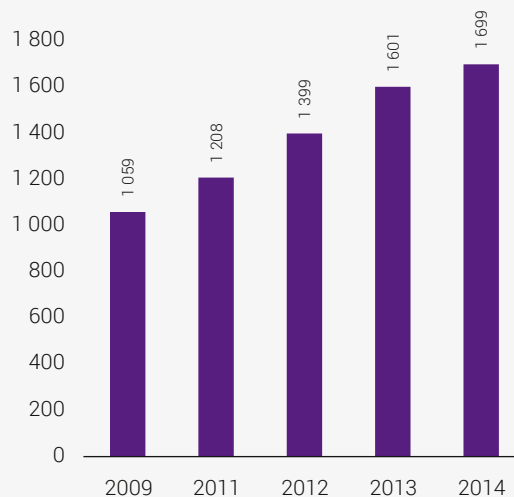
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, a także Informacji sygnałnych publikowanych przez Urząd Statystyczny w Krakowie.

Jak już zostało wspomniane, obywatele UE/EOG i Szwajcarii mogą podejmować pracę w Polsce bez zezwolenia, dlatego też informacje o ich obecności w Małopolsce są szczątkowe. Z meldunków na pobyt czasowy (tj. dłuższych niż 3 miesiące) można wnioskować, że ich napływ

również się zwiększa. Liczba obywateli wybranych krajów UE³⁷, którzy zarejestrowali swój pobyt czasowy w województwie wzrosła pomiędzy 2013 rokiem a 2014 rokiem o 6%. Z pewnością duża część tych cudzoziemców podjęła pracę.

Wykres 11. Obywatele wybranych* krajów Unii Europejskiej zameldowani w województwie małopolskim na pobyt czasowy trwający ponad 3 miesiące w latach 2009–2014

* Austrii, Belgii, Bułgarii, Danii, Francji, Holandii, Litwy, Niemiec, Rumunii, Słowacji, Szwecji, Wielkiej Brytanii i Włoch.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z *Rocznika Demograficznego 2010–2016*.

Obywatelstwo cudzoziemców podejmujących pracę w Małopolsce

Wśród imigrantów zarobkowych przeważają obywatele Ukrainy

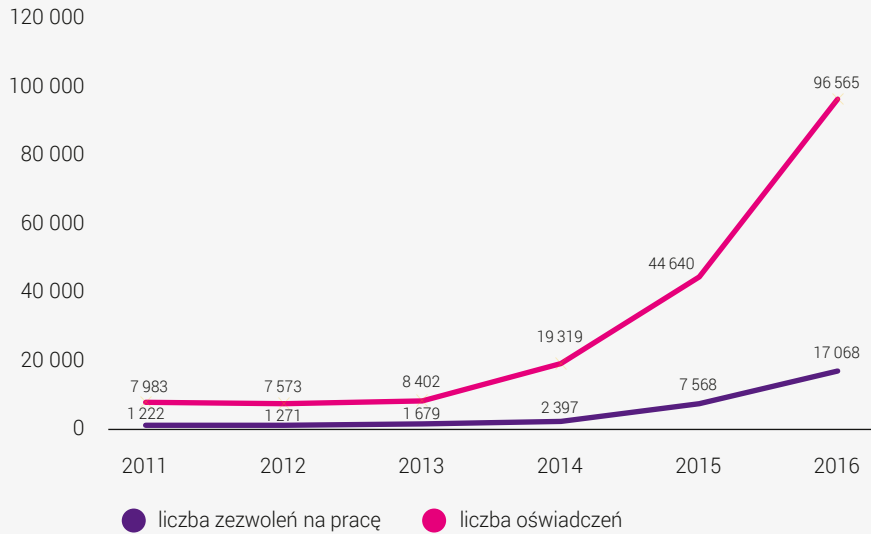
Imigranci przyjeżdżający do Polski pochodzą ze wszystkich kontynentów świata, jednak zdecydowanie najwięcej osób dociera do Małopolski z Ukrainy. W 2016 roku obywatele Ukrainy stanowili:

- 85% wszystkich wydanych zezwoleń,
- 95% wszystkich zarejestrowanych oświadczeń,
- 67% wszystkich studiujących cudzoziemców.

37 Austrii, Belgii, Bułgarii, Danii, Francji, Holandii, Litwy, Niemiec, Rumunii, Słowacji, Szwecji Wielkiej Brytanii i Włoch.

Wykres 12. Napływ obywateli Ukrainy do Małopolski w latach 2011–2016

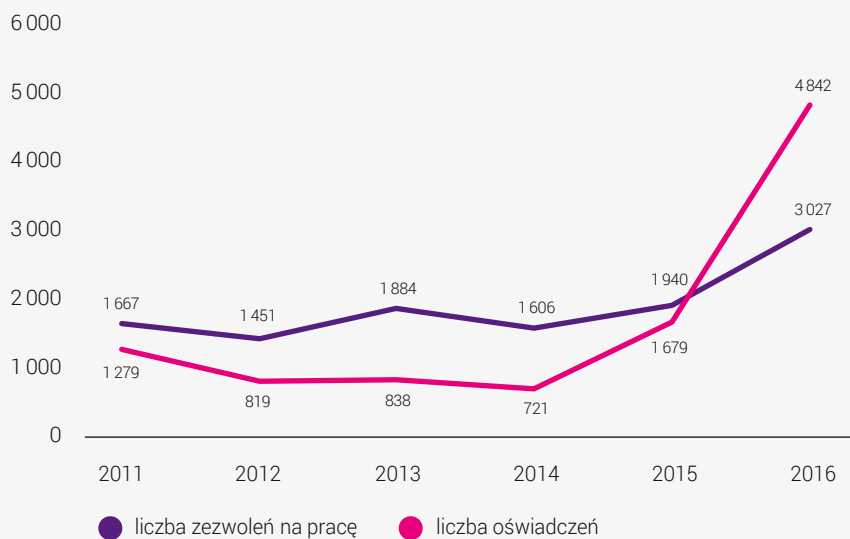

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

Wzmożone zainteresowanie podjęciem pracy w województwie ze strony obywateli Ukrainy odpowiada za skokowy wzrost liczby cudzoziemców w regionie. Biorąc pod uwagę imigrantów z pozostałych krajów dostrzega się, że skala napływu jest dużo mniejsza, aczkolwiek również wzrasta. Wyraźny trend wzrostowy rozpoczął się w 2014 roku i pomiędzy latami 2015–2016 nabral na sile. Liczba zezwoleń wydanych w 2016 roku była o 56% większa niż w 2015 roku, a liczba zarejestrowanych oświadczeń – o 188%.

Wykres 13. Napływ obywateli z pozostałych krajów do Małopolski w latach 2011–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

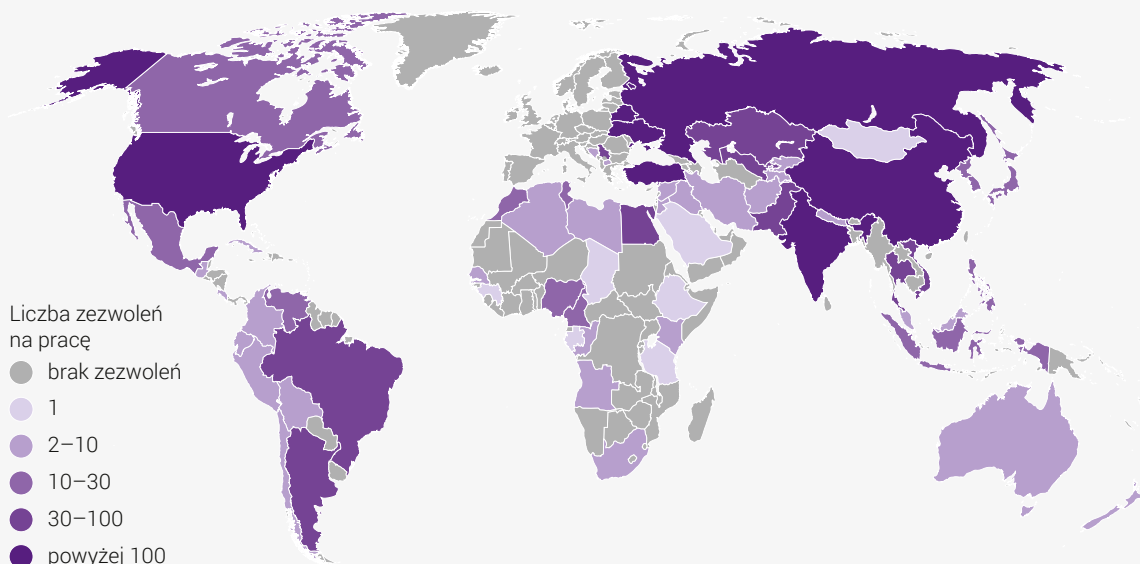
Z jakich krajów, oprócz Ukrainy, przyjeżdżają cudzoziemcy?

Zwiększa się różnorodność etniczna imigrantów, którzy otrzymują pozwolenie na pracę w województwie. W 2016 roku możliwość legalnego zatrudnienia w Małopolsce otrzymali obywatele z 74 państw, podczas gdy w 2011 roku – z 61. Analizując kierunki, z jakich do Małopolski napływają imigranci dostrzega się, że pochodzą ze wszystkich zakątków świata. W 2015 roku prawo do wykonywania pracy otrzymały osoby pochodzące z Ameryki Północnej, Australii, z niemal wszystkich państw azjatyckich i z większości krajów Ameryki Południowej. W przypadku Afryki imigracja zarobkowa do Małopolski miała miejsce w dużo mniejszej skali. Na pracę w województwie zdecydowały się pojedyncze osoby, najczęściej pochodzące z północnej części kontynentu.

Analizując dane zamieszczone na poniższej mapie świata, prezentujące liczbę wydanych w Małopolsce zezwoleń na pracę dla obywateli poszczególnych państw powinno się pamiętać, że brak wykazanych zezwoleń nie jest równoznaczny z nieobecnością na rynku pracy. Ze względu na obowiązującą na terenie Unii Europejskiej zasadę swobodnego przemieszczania się i podejmowania pracy należy założyć, że również na terenie województwa pojawiają się obywatele krajów nieujętych w statystyce. Jak wielu? Z jakich krajów? Tego nie sposób określić na podstawie dostępnych danych.

Mapa 5. Liczba zezwoleń na pracę wydanych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

Na liście krajów, których obywatele uzyskali najwyższą liczbę zezwoleń na pracę, poza Ukrainą, znalazły się także: Mołdawia oraz Rosja. Charakterystyczną cechą zwiększającej się grupy imigrantów zarobkowych w Małopolsce stanowi kierunek ich napływu – są to przeważnie obywatele byłych republik radzieckich. Szczególną uwagę warto zwrócić na Mołdawię. Liczba pozwoleń dla obywateli tego kraju wyniosła w 2016 roku 803 i była o 270% większa niż przed rokiem i aż o 1 216% wyższa niż w 2011 roku. Również z Rosji i Białorusi na przestrzeni ostatnich pięciu lat przybyło zainteresowanych zatrudnieniem w Małopolsce. Liczba zezwoleń na pracę dla obywateli Rosji zwiększyła się w stosunku do 2011 roku o 581%, dla obywateli Białorusi o 249%.

Tendencję wzrostową dostrzega się również w przypadku liczby imigrantów z Indii. W 2016 roku było ich dwa razy więcej niż w 2011 roku.

Pomiędzy latami 2011–2016 zmniejszył się napływ imigrantów z krajów zlokalizowanych na Dalekim Wschodzie. Znaczący spadek zainteresowania widać w przypadku Chin (o 32% mniej zezwoleń), Wietnamu (o 70%), Korei Północnej (o 88%), Japonii (o 47%), czy Korei Południowej (o 7%).

W 2016 roku przyjechała mniejsza niż rok wcześniej grupa cudzoziemców z krajów anglojęzycznych, tj. Stanów Zjednoczonych (o 20% mniej zezwoleń), Kanady (o 30%) oraz Australii (o 33%).

Tabela 1. Liczba pozwoleń na pracę wydanych w 2016 roku przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie (MUW) wg obywatelstwa imigranta

Obywatelstwo	Liczba pozwoleń na pracę	Odsetek ogółu zezwoleń wydanych przez MUW
Ukraina	17 068	85%
Mołdawia	803	4%
Rosja	402	2%
Indie	308	2%
Białoruś	185	1%
Turcja	140	1%
Chiny	108	1%
Stany Zjednoczone	101	1%
Brazylia	96	0,5%
Bangladesz	66	0,3%
Wietnam	55	0,3%

Obywatelstwo	Liczba pozwoleń na pracę	Odsetek ogółu zezwoleń wydanych przez MUW
Armenia	44	0,2%
Uzbekistan	39	0,2%
Kazachstan	38	0,2%
Azerbejdżan	36	0,2%
Egipt	35	0,2%
Tajlandia	34	0,2%
Argentyna	32	0,2%
Pakistan	32	0,2%
Serbia	32	0,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie.

Z analizy oświadczeń o zamiarze zatrudnienia cudzoziemców, rejestrowanych przez pracodawców w powiatowych urzędach pracy wynika, że imigranci z innych krajów niż Ukraina stanowili bardzo małą grupę napływową. Wyróżniali się wśród nich obywatele Mołdawii. Ich udział w puli wszystkich oświadczeń zarejestrowanych w Małopolsce w 2016 roku wyniósł 3,2%. W przypadku Rosji, Białorusi i Armenii nie przekroczył nawet 1%.

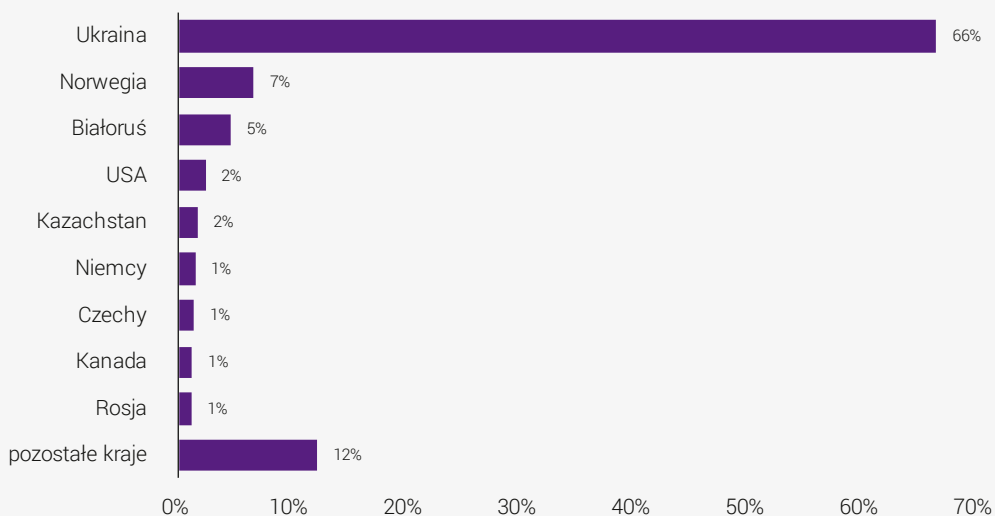
Tabela 2. Liczba oświadczeń o zamiarze zatrudnienia obcokrajowca zarejestrowanych w 2016 roku w urzędach pracy w Małopolsce wg obywatelstwa imigranta

Obywatelstwo	Liczba oświadczeń zarejestrowanych w PUP	Udział w ogóle zarejestrowanych oświadczeń
Ukraina	96 565	95%
Mołdawia	3 246	3%
Rosja	503	0,5%
Białoruś	877	1%
Gruzja	104	0,1%
Armenia	112	0,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

Wykres 14. Struktura obcokrajowców studiujących na uczelniach wyższych w województwie małopolskim wg krajów pochodzenia w roku akademickim 2015/2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji A. Binda, K. Fiut, A. Górniak, *Oddziaływanie ośrodków akademickich województwa małopolskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2017.

Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego przeprowadziło szczegółową analizę oddziaływania ośrodków akademickich w Małopolsce, w tym także napływu studentów z zagranicy³⁸. Wynika z niej, że **w roku akademickim 2015/2016 na uczelniach w województwie studiowali obywatele 98 krajów**. Najliczniej reprezentowana była Ukraina (66,6% studentów). Wśród pozostałych 33,4% cudzoziemców, największy odsetek stanowili mieszkańcy: Norwegii (6,9%), Białorusi (4,5%), Stanów Zjednoczonych (2,3%) oraz Kazachstanu (1,7%).

38 Zob. A. Binda, K. Fiut, A. Górniak, *Oddziaływanie ośrodków akademickich województwa małopolskiego*, Kraków 2016. Raport dostępny w serwisie Małopolskiego Obserwatorium Rozwoju Regionalnego, www.obserwatorium.malopolska.pl.

PROFIL IMIGRANTA ZAROBKOWEGO

Dane dotyczące zezwoleń na pracę oraz liczby zarejestrowanych oświadczeń pozwalają przyjrzeć się bliżej cechom demograficznym cudzoziemców oraz charakterowi pracy podejmowanej przez nich w Małopolsce. W 2016 roku obraz imigranta zarobkowego w województwie przedstawiał się następująco:

PROFIL IMIGRANTA

- obywatel Ukrainy,
- mężczyzna,
- młody (pomiędzy 26. a 40. r.ż.),
- wykonujący pracę fizyczną.

Warto zwrócić uwagę, jak na przestrzeni lat profil ten zmieniał się w poszczególnych aspektach.

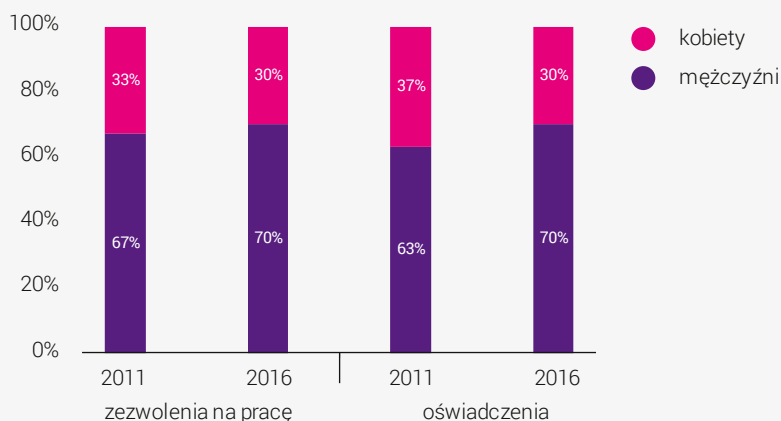
Imigranci a płeć

Coraz wyraźniejsza maskulinizacja imigrantów

Mężczyźni zdecydowanie częściej niż kobiety podejmują pracę na terenie województwa małopolskiego. W 2016 roku stanowili oni 70% cudzoziemców otrzymujących w Małopolsce prawo do legalnej pracy, czy to na podstawie zezwolenia, czy też zarejestrowanego oświadczenia. Porównując sytuację z 2011 rokiem dostrzega się, że wśród imigrantów powiększyła się dominacja mężczyzn: w przypadku wydanych zezwoleń o 3 p.p., a w przypadku zarejestrowanych oświadczeń o 7 p.p.

Wykres 15. Zezwolenia i oświadczenia zarejestrowane w Małopolsce w latach 2011 i 2016 wg płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

Przyglądając się populacji studentów cudzoziemców sytuacja przedstawia się zgoła odmiennie. Wśród cudzoziemców, którzy decydują się na studia w Małopolsce większą grupę stanowią kobiety niż mężczyźni.

Na przestrzeni 5 lat (pomiędzy rokiem akademickim 2011/2012 a 2015/2016) udział kobiet w ogóle cudzoziemców studiujących w województwie nie ulegał znaczącym zmianom. Oscylował w okolicach 57% (+/- 2 p.p.), a w roku akademickim 2015/2016 wyniósł dokładnie 57%.

57%
studentów
cudzoziemców
to kobiety

Dane wskazują, że to kobiety są bardziej skłonne do przemieszczania w celach edukacyjnych, zazwyczaj na wcześniejszych etapach życia (typowy wiek studiowania to 19–24 lata). Natomiast w celach zarobkowych większą skłonność do migracji wykazują mężczyźni.

Imigranci a wiek

Coraz więcej młodych imigrantów

W 2016³⁹ roku największą grupę cudzoziemców otrzymujących prawo do legalnej pracy stanowiły osoby w wieku 26–40 lat (47% w przypadku zarejestrowanych oświadczeń oraz 52% w przypadku zezwoleń na pracę⁴⁰). Do Małopolski przyjeżdżają więc głównie osoby młode, w wieku produkcyjnym, mobilnym. I pod tym względem sytuacja w województwie nie odbiega od przeciętnej sytuacji w kraju.

Warto dodać, że wśród kobiet osoby w wieku powyżej 40 lat stanowiły około 1/3 (34%) całego napływu, wśród mężczyzn 1/4 (26%). Oznacza to, że kobiety decydowały się na emigrację zarobkową w późniejszym wieku niż mężczyźni.

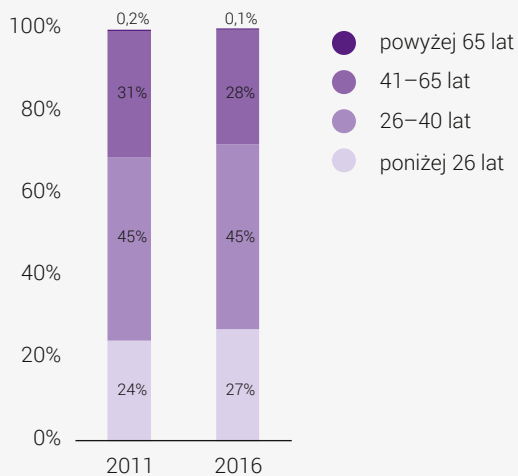
Z analizy danych zawartych w oświadczeniach wynika, że grupa imigrantów objętych skróconą ścieżką zatrudnienia młodnieje. W 2011 roku osoby powyżej 40. roku życia stanowiły 31% ogółu, pięć lat później o 3 p.p. mniej. Zwiększyła się grupa najmłodszych imigrantów – do 26. roku życia – z 24% do 27%. Zarówno w Polsce, jak i w Małopolsce tylko nieliczni pracodawcy decydowali się zatrudniać imigrantów w wieku emerytalnym, tj. powyżej 65. roku życia (w obu przypadkach 0,1%).

39 W przypadku zezwoleń na pracę chodzi o II połowę 2015 roku i I połowę 2016.

40 Brak danych dotyczących liczby wydanych zezwoleń z prawem pobytu.

Wykres 16. Oświadczenia zarejestrowane w Małopolsce w latach 2011 i 2016 wg wieku imigranta

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

Imigranci a zawód

Coraz większa różnorodność zawodowa imigrantów

Podobnie jak na terenie całego kraju, imigranci przybywający do Małopolski najczęściej wykonują prace proste, fizyczne. W 2016 roku pracownicy fizyczni stanowili 84% imigrantów uzyskujących prawo do podjęcia pracy na podstawie zarejestrowanych oświadczeń (w tym: robotnicy przemysłowi – 39%, pracownicy przy pracach prostych – 38%, operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń – 6%, rolnicy – 1%) oraz 49% na podstawie zezwoleń na pracę⁴¹ (w tym: robotnicy wykwalifikowani – 13%, a pracownicy przy pracach prostych 36%).

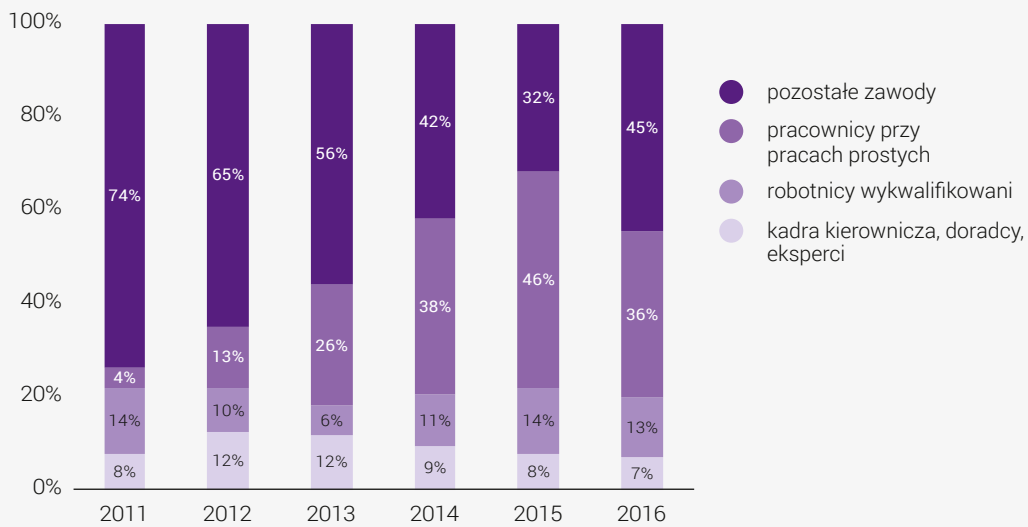
Z drugiej strony, w województwie zwiększa się zapotrzebowanie na cudzoziemców wykonujących zawody bardziej złożone, wymagające (z definicji) ukończenia co najmniej szkoły średniej. W przypadku oświadczeń rejestrowanych w powiatowych urzędach pracy zauważalne jest to szczególnie w odniesieniu do techników. Ich liczba tylko pomiędzy latami 2014 a 2016 zwiększyła się aż 40-krotnie, co przełożyło się na wzrost udziału z 1% do 7%.

W przypadku zezwoleń na pracę, z roku na rok przybywa imigrantów otrzymujących zezwolenia na pobyt czasowy, w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji, co wskazuje, że w województwie wzrasta zapotrzebowanie na specjalistów z zagranicy.

⁴¹ W rozdziale uwzględniono jedynie dane dotyczące zezwoleń na pracę (bez prawa pobytu), udostępnione przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

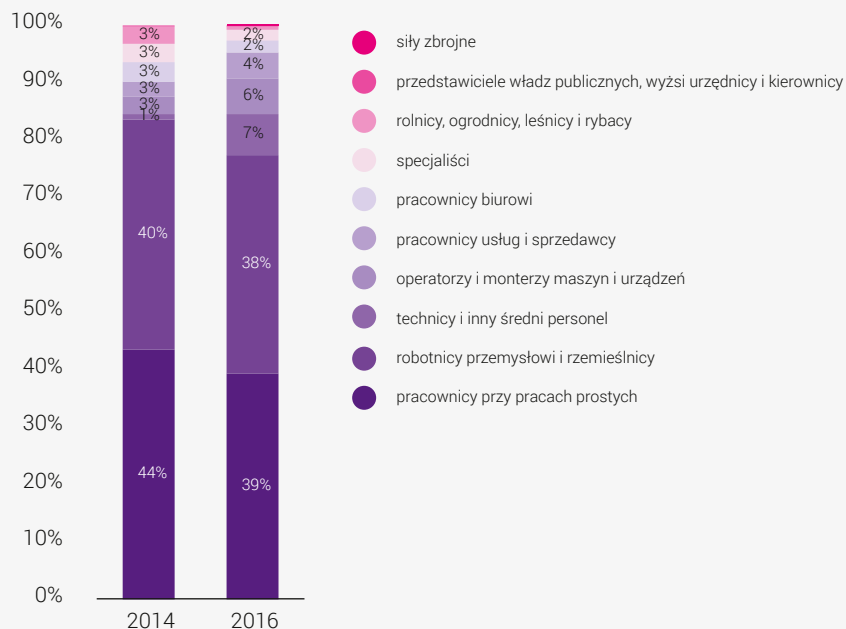
Wykres 17. Zezwolenia na pracę (bez prawa pobytu) wydane w Małopolsce w 2015 roku w podziale na zawód wykonywany przez imigranta

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>.

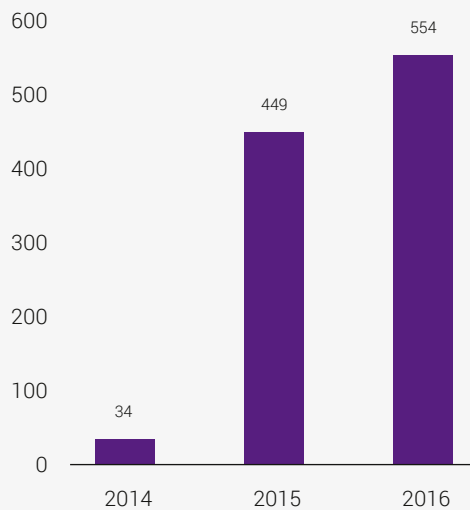
Wykres 18. Oświadczenia zarejestrowane w Małopolsce w 2014 roku i 2016 roku w podziale na zawód imigranta

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

Wykres 19. Liczba zezwoleń na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji wydanych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie w latach 2014–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie.

Małopolska przyciąga informatyków

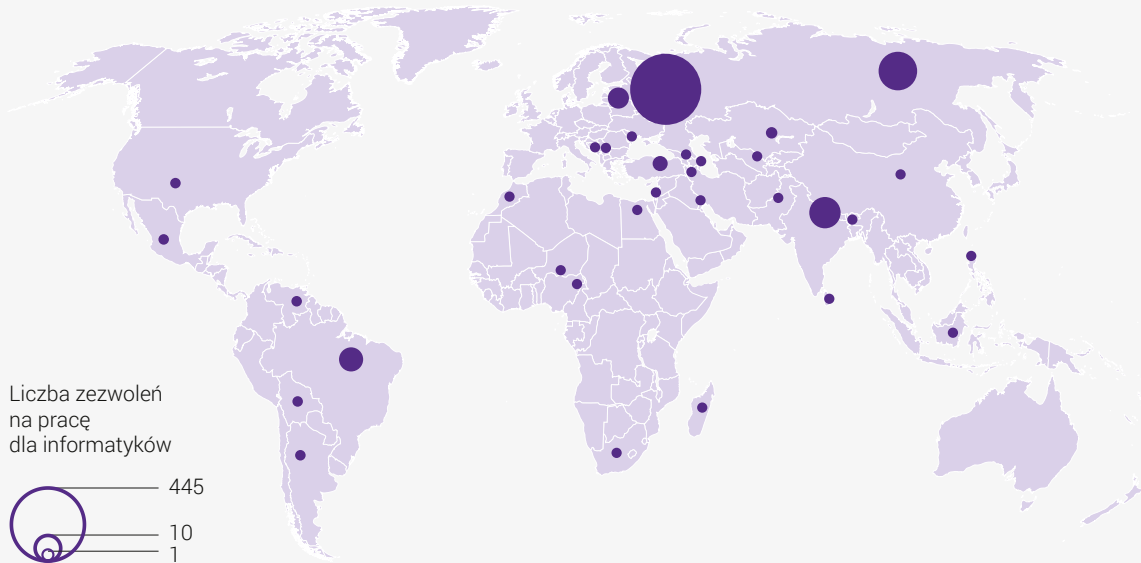
Dynamicznie przybywa imigrantów otrzymujących zezwolenie na pracę (bez prawa pobytu) w charakterze specjalistów IT. Liczba informatyków chętnych do pracy w województwie wzrosła z 45 w 2014 roku do 869 w 2016 roku, osiągając zdecydowanie najwyższą wartość na przestrzeni sześciu ostatnich lat. Porównując do średniej krajowej, Małopolska odnotowała ponadprzeciętną dynamikę zmian. Pomiędzy latami 2015–2016 liczba specjalistów IT w województwie zwiększyła się o 91%, podczas gdy przeciętnie w Polsce o 74%. Tym samym udział informatyków otrzymujących w Małopolsce pozwolenie na pracę w ogóle informatyków napływających do Polski wzrósł z 10% w 2014 roku do 32% w 2016 roku.

**1/3 informatyków
wybrała
Małopolskę**

Do Małopolski przyjeżdżają specjaliści IT z różnych zakątków świata. W 2016 roku największą grupę stanowili specjaliści IT kolejno z: Ukrainy (51% ogółu informatyków otrzymujących w Małopolsce pozwolenie na pracę), Rosji (15%), Indii (10%), Brazylii (6%), Białorusi (5%). Napływ z pozostałych 29 krajów był już zdecydowanie mniejszy i wyniósł, z każdego, 20 bądź mniej osób.

Mapa 6. Liczba zezwoleń na pracę w Małopolsce dla informatyków wg obywatelstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie oraz na podstawie danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Lekarze i pielęgniarki z zagranicy nie są zainteresowani pracą w Małopolsce

Wśród lekarzy oraz pielęgniarek i położnych z zagranicy zainteresowanie pracą w województwie jest niewielkie. Na przestrzeni lat 2011–2016 Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie wydał tylko dwa zezwolenia na pracę dla lekarzy. Jedno w 2012 roku, drugie w 2014 roku. W obu przypadkach chodziło o obywatela Ukrainy. W okresie analizowanych sześciu lat ani jedna pielęgniarka i ani jedna położna nie otrzymała prawa do legalnego zatrudnienia w Małopolsce.

2 pozwolenia na pracę dla lekarzy w Małopolsce

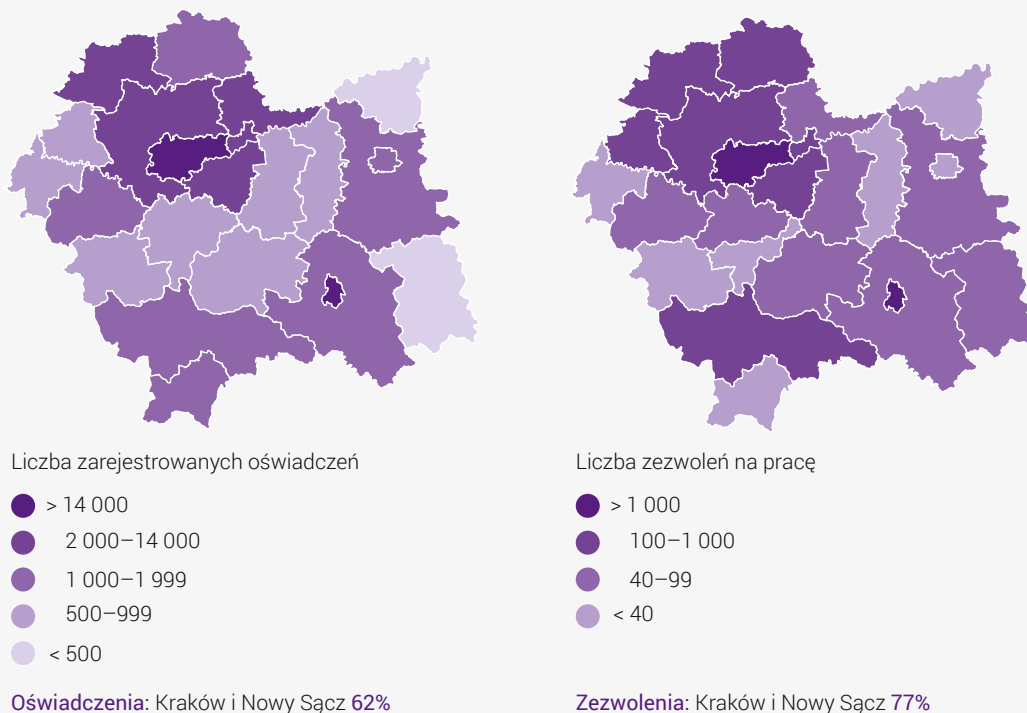
SYTUACJA W POWIATACH

Osoby, które w okresie obejmującym II połowę 2015 roku oraz I połowę 2016 roku otrzymały zezwolenie na pracę z Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie w zdecydowanej większości miały zamiar podjąć pracę na terenie województwa małopolskiego. Jedynie 2% cudzoziemców w swoich podaniach podało miejsce wykonywania pracy poza Małopolską lub w ogóle nie określiło lokalizacji.

Wśród imigrantów, dla których miejsce docelowe stanowiło województwo małopolskie, liczyły się praktycznie dwie lokalizacje: Nowy Sącz, gdzie podjęcie pracy zadeklarowało 43% imigrantów oraz Kraków, gdzie zatrudnienie znalazło 34% przyjezdnych. W pozostałych powiatach napływ imigrantów był zdecydowanie mniejszy – przy czym cudzoziemcy raczej wybierali północno-zachodnie tereny województwa⁴².

Mapa 7. Liczba oświadczeń o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca zarejestrowanych w Małopolsce w 2016 roku w podziale na powiaty oraz liczba zezwoleń na pracę wydanych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie w okresie od 1 września 2015 roku do 31 sierpnia 2016 roku w podziale na powiaty

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Wojewódzki w Krakowie.

42 Dane dot. zezwoleń na pracę nie uwzględniają zezwoleń wydawanych razem z prawem pobytu. Powiat został ustalony na podstawie deklaracji co do miejsca wykonywania pracy. W przypadku oświadczeń, powiat oznacza miejsce rejestracji oświadczenia przez pracodawcę, a więc pokrywa się z siedzibą firmy.

Podobne wnioski wyłaniają się po przeprowadzeniu analizy oświadczeń zarejestrowanych przez pracodawców w powiatowych urzędach pracy. Na podstawie danych za 2016 rok można wyróżnić trzy typy ośrodków:

- dwa ośrodki o dominującym znaczeniu, tj. Kraków i Nowy Sącz. Oświadczenia zarejestrowane przez pracodawców w obu tych miastach stanowiły razem niemal 2/3 wszystkich oświadczeń zarejestrowanych w Małopolsce, przy czym oświadczenia zarejestrowane w Krakowie stanowiły 36% ogółu, a w Nowym Sączu 26%;
- dwa ośrodki o dużym znaczeniu: powiat wielicki i krakowski. Pierwszy odpowiadał za 13% rejestracji w Małopolsce, drugi za 6%. Może mieć to związek z bezpośrednim sąsiedztwem Krakowa i wzajemnym oddziaływaniem tych rynków;
- 18 ośrodków o małym znaczeniu: pozostałe powiaty. Każdy z powiatów znajdujących się w tej grupie miał w rejestracjach udział mniejszy niż 3%. Przy czym w powiecie olkuskim, proszowickim i nowosądeckim udział oscylował w okolicy 2%, a w gorlickim czy dąbrowskim nie przekroczył nawet 0,5%.

Z danych wynika, że największe zapotrzebowanie na pracowników z zagranicy wykazują firmy zlokalizowane w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym (KOM) oraz w Nowym Sączu. W pozostałych powiatach zaangażowanie pracodawców w pozyskiwanie pracowników ze Wschodu jest zdecydowanie mniejsze, co wynika z wielkości i specyfiki tych rynków. Po pierwsze są one mniejsze niż KOM, czy też Nowy Sącz. Po drugie, często ukierunkowane są na działalność usługową i/lub rolniczą, a jak już zostało wskazane gros imigrantów rejestrują firmy produkcyjne i budowlane.

Niemniej jednak dostrzega się, że nawet w tych powiatach, gdzie skala zapotrzebowania na imigrantów jest stosunkowo niewielka, zapotrzebowanie nabiera na sile.

MOTYWY PRZYJAZDU DO MAŁOPOLSKI

Imigranci przyjeżdżają ze względu na perspektywiczny rynek pracy oraz sieci kontaktów

Zgodnie z założeniami, badaniem zostali objęci imigranci zarobkowi, a więc osoby, które przyjechały do Małopolski, aby podjąć pracę. Dlaczego akurat do Małopolski? Cudzoziemcy wskazują różne czynniki, które przyciągają do województwa.

Po pierwsze, są to czynniki związane z rynkiem pracy:

- **korzyści finansowe:** czyli możliwość osiągnięcia wyższych zarobków niż w miejscu pochodzenia. W niektórych przypadkach decyzja o wyjeździe była podejmowana wręcz w dramatycznych okolicznościach;

[Wyjechałyśmy – przyp. autora] żeby na chleb chociaż starczyło. [Wypłata na Ukrainie – przyp. autora] była na tyle minimalna, że przez kilka miesięcy nawet żyliśmy na samej kaszy. Nic innego nie było. Na śniadanie, na obiad i na kolację była kasza jęczmienna. [imigr_9];

- **możliwość podjęcia legalnej pracy:** część respondentów po negatywnych doświadczeniach zebranych w trakcie pobytu w innych państwach przyjeżdża do Polski w poszukiwaniu legalnego zatrudnienia;
- **propozycja agencji pracy:** w przypadku niektórych imigrantów wybór miejsca zostaje niejako narzucony przez pośrednika pracy. Imigranci udają się tam, gdzie na przykład z Ukrainy agencja [imigr_4] oferuje zatrudnienie;
- **atrakcyjna oferta pracy:** możliwość podjęcia satysfakcjonującej pracy przyciąga do Małopolski sporą grupę imigrantów.

(...) decyzja [o wyjeździe z Czech – przyp. autora] wyszła jak kończyła mi się umowa o pracę w moim miejscu zamieszkania. Znalazłam ogłoszenie o pracę tutaj w Polsce i postanowiłam wyjechać za tą właśnie pracą. Na chwilę obecną jestem w Krakowie [imigr_13].

Po drugie, związane z siecią kontaktów interpersonalnych:

- **do bliskich:** ważnym czynnikiem przyciągającym cudzoziemców do Małopolski są powiązania rodzinne. Imigranci przyjeżdżają na przykład *do Krakowa, do kuzynki* [imigr_7]. Część imigrantów sprowadza się do województwa ze względu na partnera/partnerkę, którzy tu mieszkają;
- **do innych imigrantów:** dla wielu imigrantów bodziec do podjęcia pracy w Małopolsce stanowią kontakty z innymi imigrantami, którzy już się tutaj zdomowili. Znajomi pomagają w znalezieniu pracy i zakwaterowania, co ułatwia aklimatyzację w nowym miejscu;

- **zachęta ze strony Polaków na emigracji:** na decyzję o wyjeździe do Polski i Małopolski wpływają także relacje, jakie nawiązują obcokrajowcy z Polakami przebywającymi na emigracji u nich w kraju.

W Londynie poznałem mnóstwo Polaków i gdzieś – jakiś sentyment, nie wiem [imigr_10].

Po trzecie, związane z rozwojem osobistym:

- **ciekawość:** imigranci wskazują, że wybór Polski i Małopolski dyktowany jest chęcią poznania, czy to warunków życia w tym konkretnym kraju:

(...) chciałem ogólnie zobaczyć, bo zawsze mnie to interesowało, jak ogólnie wyglądają zarobki polskie a niemieckie. Czy da się ogólnie wyżyć z tego [imigr_2];

czy też kultury:

Chęć poznania kultury polskiej, Kraków mi się zawsze podobał. Chęć zmiany w ogóle otoczenia. I możliwość rozwoju takiego. Międzykulturowego [imigr_21];

- **potrzeba zmiany:** dla niektórych cudzoziemców bodźcem do przeprowadzki jest generalnie *potrzeba doświadczenia czegoś nowego, poznanie trochę świata* [imigr_7].

Po czwarte, związane z regionem:

- **dostępność komunikacyjna:**

(...) zawsze chciałem pojechać do Krakowa lub Wrocławia. A że były loty szybsze do Krakowa, to polecałem sobie bezpośrednio do Krakowa, ponieważ nie musiałem później dojeżdżać busami, gdzie nie znałem Polski [imigr_2];

- **atrakcyjność Krakowa:** nie bez znaczenia pozostają dla imigrantów warunki życia oraz szeroko rozumiana oferta kulturalna Krakowa, między innymi, że dużo można poznać [imigr_16]. Pojawiają się nawet opinie, że to *piękne miasto i trochę przypomina Paryż* [imigr_15].

Przeważnie imigranci wymieniają kilka czynników, które w ich przypadku zadecydowały o zmianie miejsca zamieszkania i podjęciu pracy w Małopolsce. Wymieniają je w różnej kolejności, przywiązując odmienną wagę do poszczególnych kwestii. To, co szczególnie często powtarza się w wypowiedziach respondentów, to nacisk kładziony na otwarty rynek pracy i kontakty interpersonalne.

Pracownicy agencji zatrudnienia, którzy rekrutują cudzoziemców do pracy w Polsce zwracają uwagę na jeszcze inne argumenty, przemawiające za podjęciem pracy w województwie:

- **sytuacja polityczna:**

(...) uwarunkowania polityczne sprawiają, że mimo wszystko ludzie z Ukrainy przenoszą się chętnie do Polski. Natomiast (...) Ukraińcy, którzy mieszkają przy granicy z Polską, czyli w strefie nieobjętej konfliktem – nie każdy z nich jest zainteresowany relokacją, tym bardziej, że mimo wszystko, mimo sytuacji politycznej, tworzą się tam nowe centra informatyczne [PAZ_2];

- **bliskość ojczyzny:** akcentowana zwłaszcza w przypadku obywateli Ukrainy;

(...) na pewno mają blisko, na pewno tych ofert pracy jest sporo teraz. Więc no jest im łatwiej, zawsze też mogą wyjechać, bo zdarza się, że oni też co jakiś czas wyjeżdżają na tę Ukrainę [PAZ_3];

- **duży rynek korporacji międzynarodowych:** przyciąga specjalistów z wielu dziedzin;

[W Krakowie – przyp. autora] mamy 50, 60 centrów spółek międzynarodowych. To jest obsługa działów personalnych, obsługa finansowa, jedno z najlepszych miejsc, żeby te kompetencje w obszarze obsługi finansowej zdobyć to Kraków [PAZ_5].

Dla obywateli Ukrainy nie bez znaczenia pozostaje również opcja osiągnięcia na analogicznych stanowiskach wyższych zarobków:

(...) przypuszczam, bo nie znam takich danych, że mimo wszystko Ukraińcy, nawet w korporacjach międzynarodowych, otrzymują troszkę mniej pieniędzy niż w Polsce [PAZ_2];

- **możliwość podnoszenia kwalifikacji:** ważna szczególnie dla młodych imigrantów; *szukają często możliwości kontynuowania edukacji w Polsce, czyli na przykład studiów. I wtedy razem ze studiami, bardzo, bardzo chętnie podejmują pracę* [PAZ_4].

Przyglądając się sytuacji na małopolskim rynku pracy z perspektywy pracowników agencji zatrudnienia dostrzega się, że na przybywających cudzoziemców oddziałują dwie siły. Pierwsza wypychająca: niestabilna sytuacja polityczna – dotycząca przede wszystkim Ukrainy oraz druga przyciągająca do Małopolski: rozwijający się rynek pracy, na którym robi się coraz więcej miejsca dla cudzoziemców. Nie powinno dziwić, że agencje patrzą na zatrudnianie cudzoziemców głównie przez pryzmat obywateli Ukrainy, gdyż to oni stanowią największą grupę obco-krajowców, z którymi mają styczność w swojej pracy.

W przypadku studentów do Małopolski przyciągają czynniki związane z uczelnią:

- **renoma szkół wyższych:** zdaniem pracowników badanych szkół wyższych, marka ich uczelni cieszy się pozytywnym wizerunkiem za granicą. Pozytywny wizerunek budują między innymi rankingi, które pokazują pozycję uczelni w regionie czy w Polsce, a także tak zwany marketing szeptany;

[Obcokrajowcy – przy. autora] mają swoich kolegów, znajomych, którzy już skończyli u nas studia i też ich rekomendacja, że jest w porządku [zachęca – przyp. autora] ich żeby tutaj do nas przyszli [PU_1];

- **program studiów:** imigrantów przyciąga szeroka oferta kierunków prowadzonych w języku angielskim oraz wyjazdów zagranicznych. Ważny jest także wysoki poziom nauczania;

(...) kierunki są dobrze prowadzone i dobrze, kompetentnie przygotowują tych studentów [PU_2];

- **działania marketingowe:** uczelnie aktywnie promują swoją ofertę za granicą, między innymi uczestnicząc w zagranicznych targach edukacyjnych, czy też korzystając z usług zagranicznych agencji rekrutacyjnych;
- **niższe koszty nauki:** w przypadku kierunków lekarskich edukacja w Małopolsce jest dwa razy tańsza niż w Stanach Zjednoczonych czy Kanadzie.

WARUNKI PRACY W MAŁOPOLSCE

Zarobki nie spadają poniżej minimalnej krajowej

Wynagrodzenia, na jakie mogą liczyć zarówno imigranci wykonujący prace proste, jak i specjalistyczne, zaczynają się od minimalnej krajowej. Przy czym podstawowa stawka często jest uzupełniana premiami (zależącymi od efektywności wykonywanej pracy) oraz nadgodzinami – *jeśli chcą sobie dorobić [firma_17]*. Razem ze wszystkimi dodatkami, zarobki imigrantów oscylują przeważnie w okolicy 2–3 tys. zł na rękę. Najwyższą wartość osiągają u specjalistów (6 tys. zł – według deklaracji imigrantów, 8 tys. zł – według deklaracji pracodawców). U pracowników wykonujących prace proste rzadko przekraczają 3 tys. zł netto.

Zdaniem pracodawców, obcokrajowcy są zadowoleni z wynagrodzenia, jakie im oferują, co potwierdzają także wypowiedzi samych imigrantów:

Kwestia zarobków, satysfakcjonująca bardzo. (...) Może być oczywiście więcej. Ale wszystko przede mną [imigr_17].

Wypowiadając się na temat warunków pracy cudzoziemców, pracodawcy lubią podkreślać, że nie różnią się one od tych oferowanych Polakom. Podobny pogląd prezentują prywatne agencje zatrudnienia, zwłaszcza jeśli chodzi o pracowników produkcyjnych:

Zarobki są takie same, jak Polacy mają. Czyli w zależności od oferty, od miejsca pracy, ale to są, w porównaniu to są takie same stawki [PAZ_4].

W przypadku specjalistów pojawiają się odmienne opinie. Zdaniem jednej agencji zarobki cudzoziemców potrafią być wyższe niż Polaków, zdaniem innej, niższe:

[Obcokrajowcy – przyp. autora] mają większe kompetencje, płynną znajomość języka, który jest poszukiwany. Niektóre firmy decydują się na dodatki motywacyjne, mieszkaniowe, co powoduje, że stawka wynagrodzenia może być wyższa [PAZ_5]:

[Obcokrajowcy – przyp. autora] mogą być tańsi, aczkolwiek (...) to nie są kwestie, które determinują [zatrudnienie – przyp. autora] [PAZ_2].

Dla stałych współpracowników umowa o pracę, dla sezonowych zlecenia

Bez względu na rodzaj wykonywanych prac, obcokrajowcy, którzy decydują się na stałą współpracę z poszczególnymi przedsiębiorcami raczej otrzymują umowę o pracę, niezależnie czy wykonują zawód sprzątaczkę, czy specjaliści ds. rachunkowości. Zdarzają się sytuacje, że imigranci przez dłuższy czas pracują na podstawie mniej stabilnych form zatrudnienia – umowy zlecenia (między innymi inżynierowie i kierowcy), kontraktów menedżerskich w przypadku specjalistów (wynagrodzenie zależy od efektów pracy), a w przypadku pracowników wykonujących prace proste – również bez umowy.

Jeśli chodzi o pracowników sezonowych, to preferowane są umowy zlecenia i umowy o dzieło, a w niektórych przypadkach również zatrudnienie w szarej strefie.

Osoby, które w tej chwili wykonują u nas pracę, są zatrudnione na cały etat, jest to umowa o pracę. Tak naprawdę forma zatrudnienia to jest zawsze rzecz do uzgodnienia, ponieważ osoby, które zatrudnione w okresie – znaczy jeżeli są zatrudnione na ten sezonowy np. tylko w okresie wakacyjnym – często same wolą być zatrudnione na umowę-zlecenie i nie ukrywam, że nam też tak jest wygodniej [firma_8].

Część imigrantów zdecydowała się uniezależnić od pracodawców i założyć własną firmę, głównie ze względów finansowych, potrzeby samorealizacji, ale i niezadowolających warunków zatrudnienia u polskiego pracodawcy.

Praca w zawodzie na stanowiskach specjalistycznych

Z wypowiedzi imigrantów wynika, że specjaliści przeważnie wykonują pracę w zgodzie ze swoim wykształceniem. Filologowie pracują w charakterze tłumaczy lub nauczycieli języka obcego, absolwenci zarządzania jako menedżerowie sklepów, muzycy w filharmonii. W przypadku pracowników fizycznych, najwięcej osób deklaruje wykształcenie średnie, raczej niezwiązane z obecnie zajmowanym stanowiskiem. W tej grupie zdarzają się także inżynierowie pracujący jako pracownicy produkcyjni oraz osoby bez wykształcenia zatrudniane jako kierowcy.

Taki stan rzeczy potwierdzają opinie wyrażane przez pracodawców. Zatrudniając na stanowiska specjalistyczne wymagają od pracowników wykształcenia wyższego, często kierunkowego. Rekrutując na stanowiska proste, nie przywiązują wagi do wykształcenia, gdyż kluczowe są dla nich wykazywane chęci do pracy.

Okazuje się więc, że w przypadku prac prostych, zdarzają się dość liczne przypadki wykonywania pracy poniżej kwalifikacji.

Tabela 3. Warunki pracy imigrantów – podsumowanie

	Prace proste	Prace specjalistyczne
forma zatrudnienia stałych współpracowników	umowa o pracę, bez umowy	umowa o pracę
forma zatrudnienia pracowników sezonowych	umowa-zlecenie, o dzieło, bez umowy	umowa-zlecenie i o dzieło
zarobki netto	od minimalnej krajowej do 3,5 tys. zł	od minimalnej krajowej do 6–8 tys. zł
zgodność pracy z wykształceniem	brak	tak
wymagane doświadczenie	nie	mile widziane
znajomość języka	komunikatywna	zaawansowana

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Imigranci są dobrze przygotowani do podjęcia pracy w Polsce

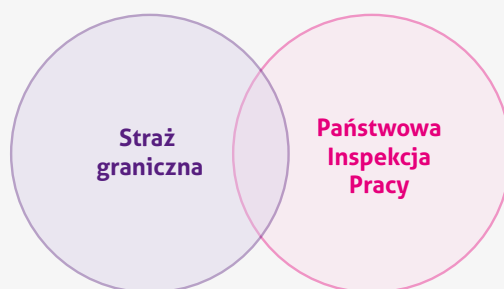
Zarówno pracodawcy, jak i agencje zatrudnienia pozytywnie oceniają poziom kompetencji zawodowych obcokrajowców przybywających do Małopolski, choć zaznaczają, że podobnie jak większość nowo przyjmowanych pracowników, zazwyczaj wymagają doszkolenia. Pracodawcy ponad kompetencje zawodowe pracowników z zagranicy przedkładają kompetencje tzw. miękkie. Podkreślają ich zaangażowanie, chęci do pracy, czy też ambicję.

SZARA STREFA

Tak jak nie sposób określić faktycznej skali napływu imigrantów do województwa, opierając się jedynie na dostępnych źródłach, umożliwiających dokonanie przybliżonych szacunków, podobnie sytuacja wygląda w przypadku szarej strefy. Fragmentaryczne dane pozwalają uchwycić raczej tendencje niż skalę zjawiska.

Graf 9. Instytucje uprawnione do kontroli legalności zatrudnienia

Kogo kontrolowały obie instytucje w 2015 roku?

Państwowa Inspekcja Pracy: w Małopolsce, podobnie jak w całej Polsce, największą grupę imigrantów objętych kontrolą stanowili obywatele **Ukrainy**, jednak warto zaznaczyć, że w całej Polsce dominacja Ukraińców była znacznie wyższa niż w województwie. Średnio w kraju obywatele Ukrainy stanowili 88% ogółu cudzoziemców objętych kontrolą w 2015 roku, podczas gdy w Małopolsce 45%. W województwie kontrolą objęto również **dużą grupę obywateli krajów Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Szwajcarii**, tj. 35% ogółu. Cudzoziemcy z pozostałych krajów byli kontrolowani przez inspektorów pracy zdecydowanie rzadziej – w 2015 roku stanowili 20% ogółu.

Straż Graniczna: objęła w Małopolsce kontrolą imigrantów z 29 państw, z czego zdecydowaną większość stanowili obywatele **Ukrainy** (86%, w Polsce 91%). Kolejną, co do wielkości grupę stanowili Bułgarzy (3%). Cudzoziemcy z pozostałych 27 krajów byli kontrolowani sporadycznie (ich udział w ogóle oscylował w okolicy 1%). Warto zauważyć, że Straż Graniczna, w przeciwieństwie do Państwowej Inspekcji Pracy, w niewielkim stopniu sprawdzała legalność zatrudnienia imigrantów z UE/EOG i Szwajcarii. W 2015 roku kontrolą objęto przedstawicieli tylko dwóch państw (Bułgarii i Rumunii).

Skala zjawiska

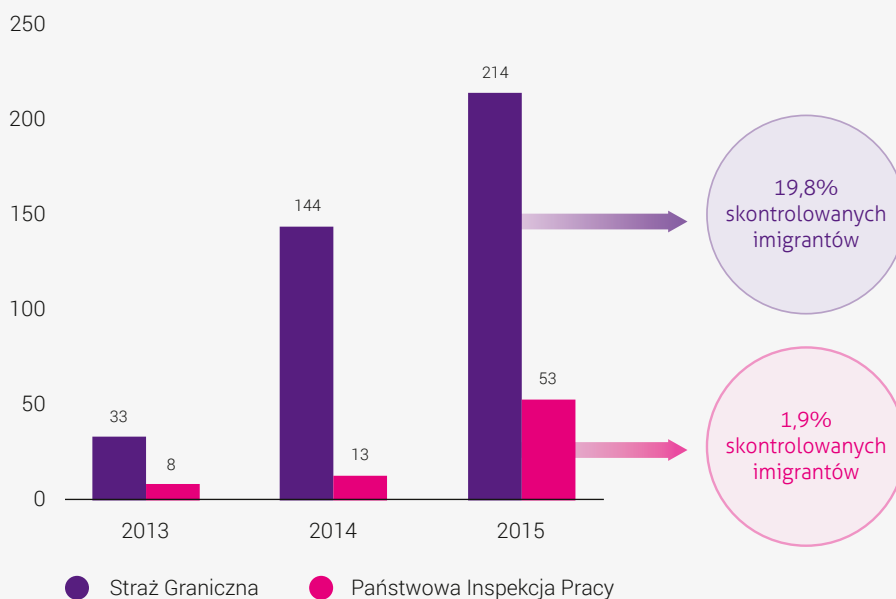
Coraz więcej przypadków nielegalnej pracy imigrantów

Obie instytucje uprawnione do kontroli cudzoziemców ujawniają coraz więcej przypadków ich nielegalnego zatrudniania. W 2015 roku Straż Graniczna wykazała naruszenie obowiązujących przepisów w odniesieniu do 214 obcokrajowców, tj. o 49% przypadków więcej niż rok wcześniej. Kontrola przeprowadzana przez Państwową Inspekcję Pracy wykryła 53 imigrantów wykonujących pracę nielegalnie, a jeszcze w latach 2013 i 2014 takie przypadki diagnozowano kilka, kilkanaście razy w roku. Dla Małopolski oznacza to, że:

- **sytuacja na tle średniej krajowej przedstawia się korzystnie:** odsetek nielegalnie pracujących imigrantów w ogóle imigrantów objętych kontrolą jest mniejszy niż średnio w kraju. Biorąc pod uwagę kontrole PIP, w województwie, w 2015 roku wyniósł 1,9%, podczas gdy przeciętnie w Polsce 4,5%. Biorąc pod uwagę kontrole SG, wyniósł 19,8%, podczas gdy średnio w kraju 20,1%;
- **skala problemu w województwie narasta:** udział nielegalnie pracujących imigrantów w ogóle kontrolowanych imigrantów powiększa się. Według kontroli PIP, w 2013 roku wynosił 0,4%, w 2014 roku 0,9%. W 2015 roku osiągnął wartość 1,9%. Według kontroli SG, w 2013 roku występował na poziomie 6,5%, w 2014 roku na poziomie 10,9%. W 2015 roku wyniósł 19,8%.

Wykres 20. Liczba cudzoziemców, wobec których stwierdzono nielegalne wykonywanie pracy lub prowadzenie działalności gospodarczej w Małopolsce w latach 2013–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Główną Straży Granicznej oraz Śląsko-Małopolski Oddział Straży Granicznej.

Kontrole Straży Granicznej przeprowadzone w 2015 roku wykazały, że nielegalną pracę wykonywali imigranci z 8 krajów – Ukrainy, Bułgarii, Rumunii, Chin, Turcji, Armenii, Białorusi i Wietnamu. Największą grupę nielegalnych pracowników, liczącą 166 osób, stanowili Ukraińcy, przy czym ich udział w odniesieniu do ogółu Ukraińców objętych kontrolą wyniósł 18%. To niedużo, szczególnie w kontekście grupy Bułgarów czy Rumunów. Wszystkie kontrole przeprowadzone wśród osób tych narodowości, wykazały nieprawidłowości w zatrudnieniu.

W 2015 roku w Małopolsce, podobnie jak w całej Polsce, najwięcej przypadków nielegalnej pracy Straż Graniczna odnotowała w branży budowlanej, przy czym w województwie dominacja tej branży była bardziej widoczna niż przeciętnie w kraju. **W Małopolsce imigranci pracujący nielegalnie w branży budowlanej stanowili ponad 1/3 ogółu pracujących w szarej strefie, średnio w Polsce – niecałą 1/4.**

Występowanie szarej strefy w branży budowlanej potwierdzają wypowiedzi imigrantów. Część z nich wprost przyznaje, że ma doświadczenia związane z nielegalną pracą na budowie i na podstawie własnych obserwacji twierdzi, że bez umowy pracuje **dużo osób [imigr_16]**.

Naruszenia przy zatrudnianiu cudzoziemców

Brak prawa do pracy w Polsce, brak umowy o pracę

Z kontroli przeprowadzonych w 2015 roku wynika, że imigranci pracujący najemnie, u których wykryto naruszenia, najczęściej nie mieli dokumentu uprawniającego do podjęcia pracy w Polsce. W 87 przypadkach (tj. 8% imigrantów pracujących najemnie, objętych kontrolą) zabrakło rejestracji oświadczenia w powiatowym urzędzie pracy, w 45 przypadkach (tj. 4% ogółu skontrolowanych pracowników najemnych) pozwolenia na pracę wydawanego przez wojewodę.

Błędy w dokumentacji, takie jak oświadczenie wystawione przez innego pracodawcę, praca imigranta na innym stanowisku, rejestracja oświadczenia po terminie – zdarzały się rzadziej.

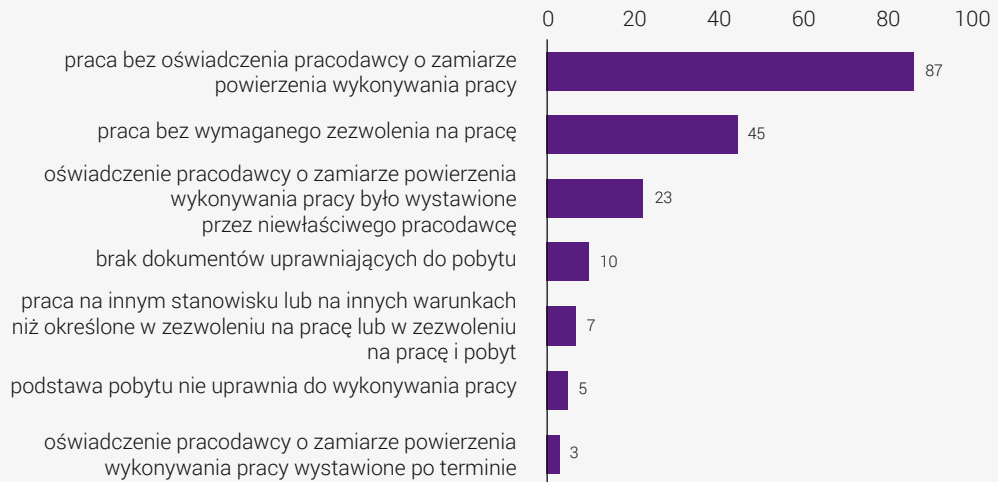
Podczas kontroli pracowników najemnych osobną kategorię stanowi praca bez umowy, czyli tak zwana praca „na czarno”. W 2015 roku Straż Graniczna wykryła w Małopolsce 87 takich przypadków, co stanowiło 8% wszystkich imigrantów pracujących najemnie, objętych kontrolą przez Straż. W skali całego kraju wyniki kontroli były analogiczne – imigranci pracujący bez umowy stanowili 8% wszystkich skontrolowanych obcokrajowców pracujących najemnie.

8%
skontrolowanych
imigrantów
pracowało bez
umowy

W 2015 roku Straż Graniczna objęła kontrolą 43 cudzoziemców prowadzących działalność gospodarczą, z czego w 40 przypadkach pojawiły się nieprawidłowości. 91% naruszeń wynikało z faktu, że cudzoziemcy nie zgłosili faktu posiadania firmy, w przypadku 9% nie zgłosili zmian dotyczących charakteru prowadzonej działalności.

Wykres 21. Liczba cudzoziemców, wobec których stwierdzono nielegalne wykonywanie pracy w Małopolsce, w 2015 roku, w podziale na naruszenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Główną Straży Granicznej oraz Śląsko-Małopolski Oddział Straży Granicznej.

Braki w Funduszu Pracy, złe warunki pracy

Państwowa Inspekcja Pracy koncentruje podejmowane działania na grupie pracowników najemnych. W trakcie kontroli weryfikuje nie tylko legalność zatrudnienia cudzoziemców, ale i warunki ich pracy. W 2015 roku wykryte naruszenia przepisów prawa pracy najczęściej dotyczyły Funduszu Pracy – w przypadku 17% skontrolowanych cudzoziemców pracodawcy nie opłacili wymaganych składek lub zrobili to nieterminowo.

Wykres 22. Liczba cudzoziemców, wobec których naruszono przepisy prawa pracy w Małopolsce w 2015 roku, w podziale na typ naruszenia przepisów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Okręgowy Inspektorat Pracy w Krakowie.

Poza tym, w odniesieniu do 9% obcokrajowców objętych kontrolą inspektorzy stwierdzili naruszenie przepisów dotyczących ochrony pracy i BHP, w odniesieniu do 4% brak zgłoszenia lub nieterminowe zgłoszenie do ubezpieczeń społecznych. Pozostałe naruszenia zdarzały się zdecydowanie rzadziej i dotyczyły nie więcej niż 1% kontrolowanych cudzoziemców.

Za i przeciw pracy w szarej strefie

Jakie argumenty przemawiają za pracą w szarej strefie? Pracodawcy i imigranci akcentują podobne kwestie:

- **względy finansowe:** niemal wszyscy pracodawcy stwierdzili, że to koszty związane z zatrudnianiem pracowników wypychają z legalnego rynku pracy:

Proszę zobaczyć koszt ubezpieczenia, koszt podatków, wszystkiego. To przecież połowa idzie na opłaty [firma_4].

Obcokrajowcy wprost deklarują, że praca „na czarno” to dla nich *więcej pieniędzy* [imigr_1], a co za tym idzie *więcej można zaoszczędzić* [imigr_16];

- **formalności:**

(...) jest za dużo załatwiania papierów, żeby zatrudnić kogoś powiedzmy spoza tej Unii Europejskiej. Bo musi ta osoba mieć pozwolenie na pracę w kraju, musi mieć jakieś stałe miejsce zamieszkania u nas w kraju, żeby mogła podjąć tutaj pracę [firma_15].

Z perspektywy imigrantów brak dokumentów umożliwiających podjęcie legalnej pracy wynika z okoliczności przyjazdu:

(...) nie było możliwości prawnie pracować, bo przyjechałam na wizę turystyczną. Więc tu nie było innej możliwości, a nie miałam takiego zasobu pieniędzy, żebym sobie mogła pozwolić na jakiś tam dłuższy czas mieszkać ze swoich oszczędności. Nie starczyłoby mi po prostu. Wolałam sobie zarobić, a oszczędności trzymać [imigr_18].

Zdarzają się także przypadki, gdy cudzoziemcy z wygody podejmują pracę bez umowy:

(...) to była moja propozycja, bo jednak można więcej zarobić i nie biegać po urzędach [imigr_16].

Pracodawcy zwracają również uwagę na:

- **elastyczność zatrudnienia:** brak formalnej umowy umożliwia pracodawcom łatwe dopasowywanie liczby pracowników do aktualnego zapotrzebowania:

Dla naszej firmy to jest dobre, że te osoby są niezatrudnione, dlatego że w zależności od ilości projektów, które realizujemy to możemy modyfikować te osoby, to znaczy ilość osób zatrudnianych [firma_3];

- **oszczędność czasu:** formalności (nawet w uproszczonej procedurze) konsumują czas:

(...) przykładowo w rolnictwie żniwa trwają przez jakiś czas, okresowość pracy, jeżeli dane osoby musiałyby czekać na papiery miesiąc, dwa, to już będzie po żniwach, a ktoś musi zebrać plony. Strata pieniędzy. To lepiej taką osobę zatrudnić na czarno, szybko obrobi pole i wraca do siebie, ale już ja mam zarobione i dana osoba, w pewnym względzie można to zrozumieć [firma_16];

- **wygodny sposób rozliczenia:**

(...) taki pracownik też dostaje pieniądze do ręki. Nie musi czekać do dziesiątego, tylko to jest kwestia dogadania się między nami z reguły. Tam sobie ludzie, jesteśmy z nimi dogadani na tygodniówki [firma_6].

Natomiast imigranci dodają:

- **brak znajomości języka polskiego:** część imigrantów podejmuje pracę w szarej strefie ze względu na niskie kompetencje językowe:

Ja bym nie mogła znaleźć pracy z legalnym zatrudnieniem, chociażby dlatego, że była zbyt słaba znajomość języka polskiego, to po pierwsze, ja pierwszy rok uczyłam się języka polskiego [imigr_9].

Jakie czynniki powstrzymują przed zatrudnianiem w szarej strefie?

- **bezpieczeństwo zdrowotne i socjalne pracownika:** kwestia priorytetowa dla pracodawców. Pracodawcy, którzy unikają zatrudniania w szarej strefie, zdają sobie sprawę, że *w razie czego, gdyby nie daj Boże, zdarzyłby się jakiś wypadek, ten pracownik [pracujący bez umowy – przyp. autora] zostaje na lodzie* [firma_10];
- **ryzyko kontroli:**

(...) kary są znacznie wyższe, ponieważ ci ludzie są znacznie częściej kontrolowani ze względu na pozwolenia na pracę, ze względu na właśnie umowy i tutaj niestety nie można sobie pozwolić na to, żeby zatrudniać ludzi, choć były takie propozycje pracowników sezonowych, że oni zrobią to czy tamto bez umowy [firma_7];

- **brak lojalności ze strony pracownika:** część pracodawców zdaje sobie sprawę, że bez formalnej umowy trudniej o oddanie i zaangażowanie pracownika:

(...) raczej staramy się, żeby to było wszystko legalnie. Taki pracownik jest zobowiązany wobec nas. A tak „na czarno” zatrudniając osoby różne numery mogą wykręcać, mogą być nieprzyjemne sytuacje, a nie chcemy tego [firma_10].

Pojawiają się też bardziej krytyczne opinie dotyczące postawy cudzoziemców, którzy chcą pracować w szarej strefie:

(...) wydaje mi się po prostu... że jak najszybciej chcą zarobić i uciec po prostu. Albo nie wiem, są oszustami. Też tak się zdarzało. Człowiek pomaga, otwiera się, otwiera przed nimi serca, a oni kopią człowieka w tyłek, bez żadnych skrupułów [firma_17];

- kwestie moralne: jak mówi jeden z pracodawców, *chcę spać spokojnie* [firma_11].

Pracodawcy objęci badaniem dostrzegają determinację cudzoziemców do podjęcia pracy i osiągnięcia z tej pracy jak najwyższych zarobków, a to skłania do podejmowania pracy w szarej strefie:

Pracownicy, którzy przyjeżdżają zarobić określone pieniądze i wracają do swojego kraju, oni kosztem własnego zdrowia, ubezpieczeń są w stanie z tego zrezygnować, jeżeli zaproponujemy im wyższą stawkę godzinową, wyższą stawkę miesięczną, są w stanie pracować ponad godziny, ponad nadgodziny, gdzie nie jest to ewidencjonowane [firma_7].

A czy imigranci myślą o konsekwencjach pracy w szarej strefie? Niektórzy tak:

Może i się trochę martwię, ale jednak wiem, że można zarobić bez umowy [imigr_16].

Zdarzają się imigranci, którzy starają się zabezpieczyć na ewentualność problemów ze zdrowiem i rejestrują się w powiatowych urzędach pracy. W ten sposób uzyskują ubezpieczenie społeczne. Są to jednak nieliczne przypadki.

Mimo zalet pracy w szarej strefie wymienianych zarówno przez pracowników, jak i pracodawców, nie da się ukryć, że dla imigrantów taka forma zarobkowania stanowi wymóg sytuacyjny.

PROGNOZY I PLANY

Napływ cudzoziemców do województwa prawdopodobnie wzrośnie

Biorąc pod uwagę dotychczasowe trendy związane z liczbą wydanych pozwoleń na pracę oraz zarejestrowanych oświadczeń o zamiarze zatrudnienia obcokrajowca, a także wypowiedzi pracodawców i ekspertów, można spodziewać się, że cudzoziemców na małopolskim rynku pracy będzie coraz więcej. Pod warunkiem, że:

- sytuacja rynkowa pozwoli na rozwój firmy i tworzenie nowych, atrakcyjnych miejsc pracy,
- cudzoziemcy będą czuć się w Małopolsce „dobrze”, a nie tylko jak tania siła robocza,
- kurs złotego do hrywny będzie atrakcyjny.

Pracownicy powiatowych urzędów pracy wskazują, że czynniki hamujące zainteresowanie pracą cudzoziemców mogą stanowić zmiany w przepisach regulujących zatrudnianie na podstawie oświadczeń⁴³:

Te przepisy, które mają wejść od nowego roku wnoszą procedurę, utrudniają w cudzystowie, że są tam wymogi, że osoba może trafić tylko do tego pracodawcy, że jest wymóg wynagrodzeń. Myślę, że ta procedura może troszkę na początku ukrócić, przyhamować, ale czy to nie przełoży się na szarą strefę, to jest pytanie [PUP_4].

Imigranci raczej zostaną

Imigranci zarobkowi, którzy przebywają w województwie, wiążą się z Małopolską długoterminowo. Plany wyjazdowe imigrantów są mało sprecyzowane i dotyczą osób ze stosunkowo krótką historią pobytu w Małopolsce – z jednej strony Ukraińców, którzy chcieliby wrócić do ojczyzny, ale swoją decyzję uzależniają od sytuacji polityczno-gospodarczej w kraju, z drugiej strony osób, które są otwarte na nowe doświadczenia i ciekawe warunków życia w innych częściach Europy.

Niestety, uczelnie objęte badaniem nie dysponują szczegółowymi informacjami na temat losów zawodowych studentów z zagranicy. Każda z uczelni deklaruje, że część jej absolwentów decyduje się zostać w Polsce. Przy czym uczelnie różnią się znacząco w ocenie skali zjawiska. Uczelnia kształcąca na kierunkach turystycznych deklaruje, że **dziewięćdziesiąt procent [absolwentów – przyp. autora] zostało w Polsce (...)** Większość z nich pracuje i pracuje w zawodzie

---

43 Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej prowadzi prace nad nowelizacją przepisów w zakresie zatrudniania cudzoziemców w Polsce na podstawie oświadczeń. Głównym celem prowadzonych zmian jest wdrożenie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2014/36/UE z 26 lutego 2014 roku w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu zatrudnienia w charakterze pracownika sezonowego. Nowe regulacje mają zostać wprowadzone 1 stycznia 2018 roku.

[PU_1]. Natomiast uczelnia o profilu medycznym zgóła odmiennie, *w 90% oni wracają do swego miejsca zamieszkania (...) i tam kontynuują edukację lub już pracę* [PU_5]. Pozostali cudzoziemcy często zdają wymagane egzaminy, w tym z języka polskiego i *leczą w Krakowie* [PU_5].

O zapuszczaniu przez imigrantów korzeni w województwie może także świadczyć coraz większe zainteresowanie cudzoziemców zakupem nieruchomości na terenie Małopolski⁴⁴. Rejestr nieruchomości nabywanych przez cudzoziemców prowadzi Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji⁴⁵. Z udostępnionych na potrzeby raportu danych wynika, że Małopolska stanowi jedno z atrakcyjniejszych miejsc dla obcokrajowców.

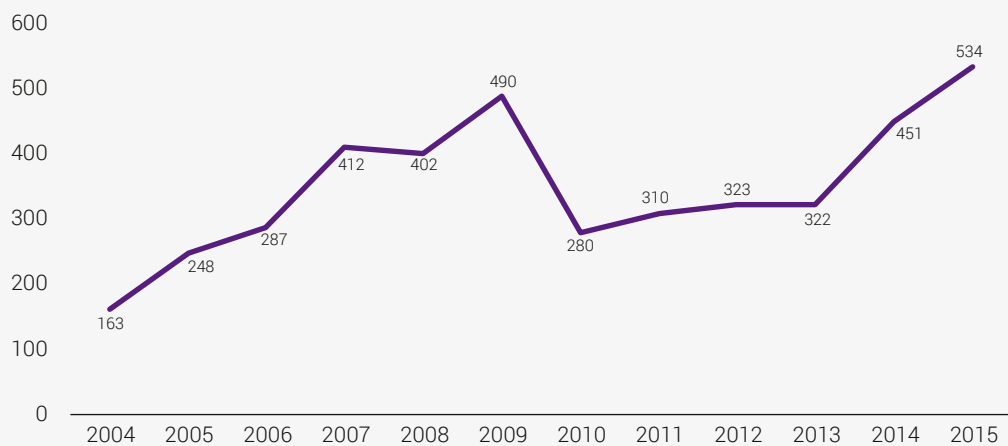
W 2015 roku cudzoziemcy zakupili w województwie 534 lokale mieszkalne, co stanowiło 14% lokali mieszkalnych nabytych w całym kraju. Szczególną popularnością cieszył się Kraków, gdzie cudzoziemcy weszli w posiadanie 473 mieszkań. Więcej nabyli tylko w Warszawie (1 006 lokali mieszkalnych).

Biorąc pod uwagę, jak w perspektywie czasowej zmieniało się zainteresowanie mieszkaniami w Małopolsce, można wyróżnić trzy okresy:

- **lata 2004–2009** – systematyczny wzrost liczby nabywanych mieszkań, od 163 lokali w 2006 roku do 490 w 2009 roku,
- **rok 2010** – dynamiczny spadek liczby nabywanych mieszkań do poziomu 280 lokali,
- **lata 2011–2015** – ponowny wzrost liczby mieszkań nabywanych przez cudzoziemców, do rekordowego poziomu 534 lokali w 2015 roku.

Wykres 23. Liczba lokali mieszkalnych nabywanych przez cudzoziemców w Małopolsce w latach 2004–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

44 Z dużą rozważą należy podchodzić do danych o zakupie nieruchomości przez cudzoziemców. Po pierwsze, nie sposób wyodrębnić, które lokale zostały nabyte w celach inwestycyjnych, a które w celach mieszkalnych. Po drugie, nie sposób wyodrębnić obcokrajowców o polskim pochodzeniu, którzy nabywają mieszkania w miejscu emigracji (swojej lub bliskich) i cudzoziemców bez polskich korzeni nabywających nieruchomości w celach mieszkaniowych.

45 Wpisy dokonywane są na podstawie wypisów aktów notarialnych dotyczących czynności prawnych, na mocy których cudzoziemcy nabyli nieruchomości. Zob. *Sprawozdanie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z realizacji w 2015 r. Ustawy z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców*: [https://mswia.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/koncesje-i-zezwolenia/260,Nabywanie-nieruchomosci.html](https://mswia.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/koncesje-i-zezwozenia/260,Nabywanie-nieruchomosci.html), [22.02.2017].

WNIOSKI

Raport obrazuje sytuację obcokrajowców, którzy przyjechali do Małopolski w celu podjęcia pracy zarobkowej, a więc koncentruje się na kwestiach związanych z życiem zawodowym imigrantów. Pozostałe aspekty pobytu w Małopolsce (związane z życiem prywatnym) traktuje pobocznie.

1. Coraz więcej cudzoziemców podejmuje pracę w Małopolsce

Zwiększający się napływ imigrantów zarobkowych do Małopolski dostrzegalny jest już od roku 2012, niemniej jednak gwałtowny wzrost zainteresowania pracą w województwie nastąpił w 2015 roku. W stosunku do 2014 roku:

- liczba zezwoleń o pracę dla obywateli spoza UE/EOG i Szwajcarii wzrosła o **111%**,
- liczba zarejestrowanych oświadczeń o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca z Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji oraz Ukrainy na czas do 6 miesięcy wzrosła o **119%**,
- liczba cudzoziemców studiujących na małopolskich uczelniach (którzy, jak wynika z badania, chętnie łączą naukę z pracą) wzrosła o **22%**.

2. Wśród imigrantów zarobkowych przeważają obywatele Ukrainy

Imigranci przyjeżdżają do Małopolski ze wszystkich kontynentów świata, jednak zdecydowanie największą grupę stanowią obywatele Ukrainy (85% wszystkich wydanych pozwoleń, 95% wszystkich zarejestrowanych oświadczeń, 67% wszystkich studiujących cudzoziemców) i to oni odpowiadają za skokowy wzrost liczby obcokrajowców w regionie.

3. Pracę w województwie podejmują: młodzi, mężczyźni, pracownicy fizyczni oraz informatycy

4. Imigranci wybierają Małopolskę ze względu na perspektywiczny rynek pracy oraz sieci kontaktów

Imigranci przyjeżdżający do województwa w celach zarobkowych wskazali następujące argumenty, które w ich przypadku zadecydowały o wyborze miejsca:

- związane z rynkiem pracy (m.in. korzyści finansowe, możliwość podjęcia ciekawej pracy, możliwość podjęcia legalnej pracy);
- związane z siecią kontaktów interpersonalnych (m.in. korzenie rodzinne, polecenia znajomego);
- związane z rozwojem osobistym (m.in. chęć zmiany, ciekawość);
- związane z regionem (m.in. atrakcyjność turystyczna, dostępność komunikacyjna Krakowa).

5. Oferowane warunki zaspokajają podstawowe potrzeby imigrantów

6. **Forma zatrudnienia:** z przeprowadzonego badania pracodawców wynika, że stałym współpracownikom z zagranicy oferują oni przeważnie umowy o pracę, a pracownikom sezonowym umowy-zlecenia lub umowy o dzieło.

7. **Szara strefa:** o występowaniu szarej strefy w Małopolsce świadczą nie tylko wypowiedzi imigrantów i pracodawców, ale także dane Państwowej Inspekcji Pracy oraz Straży Granicznej.
8. **Zarobki:** zdaniem pracodawców oraz imigrantów, zarobki nie spadają poniżej minimalnej pensji krajowej.
9. **Zgodność pracy z wykształceniem:** na stanowiskach specjalistycznych imigranci zazwyczaj pracują w zgodzie z kierunkowym wykształceniem. W przypadku prac prostych wymagania pracodawców są minimalne, dlatego też wśród imigrantów występuje cały przekrój profesji i poziomów wykształcenia.
10. **Napływ cudzoziemców do województwa prawdopodobnie wzrośnie. Imigranci raczej zostaną**

Biorąc pod uwagę dotychczasowe trendy związane z liczbą wydanych pozwoleń na pracę oraz zarejestrowanych oświadczeń o zamiarze zatrudnienia obcokrajowca, a także wypowiedzi pracodawców i ekspertów można spodziewać się, że cudzoziemców na małopolskim rynku pracy będzie coraz więcej. Imigranci, którzy przebywają w województwie, wiążą się z Małopolską długoterminowo.

11. **Niewielka popularność inicjatyw organizacji pozarządowych i projektów**

Zaangażowanie obcokrajowców w projekty kierowane do nich przez instytucje publiczne lub organizacje pozarządowe jest niewielkie lub sporadyczne. Zdarzają się sytuacje, że imigranci uczestniczą w projekcie, ale nie pamiętają, czego dotyczył, a to oznacza, że inicjatywa nie mogła odegrać znaczącej roli w procesie adaptacji. Niewielkie zaangażowanie może wynikać zarówno z braku oferty, jak i braku świadomości oferty, jaką dysponują organizacje pozarządowe i inne instytucje wspierające cudzoziemców.

CZĘŚĆ III

MIGRACJE WEWNĘTRZNE

MIGRACJE WEWNĘTRZNE NA POBYT STAŁY

W 2015 roku w województwie małopolskim odnotowano niemal **30,8 tys. zameldowań na pobyt stały** oraz około **27,0 tys. wymeldowań** (w ruchu wewnątrz- i międzywojewódzkim). Mierzony w ten sposób zarówno napływ, jak i odpływ mieszkańców był słabszy niż rok wcześniej. Wśród osób dokonujących zameldowania i wymeldowania na pobyt stały, liczebną przewagę miały kobiety. **Zdecydowana większość przemieszczeń odbywała się w ruchu wewnątrzwojewódzkim**. Wartości współczynników napływu i odpływu w 2015 roku – odpowiednio 9,1‰ oraz 8,0‰ – na tle pozostałych województw są dość niewielkie. Tym samym, niewielką wartość osiągnął także współczynnik obrotu migracyjnego⁴⁶ – około 17,1‰, co w rankingu województw plasuje Małopolskę na przedostatnim miejscu i świadczy o niewielkim poziomie mobilności mieszkańców.

Napływ ludności

W latach 2004–2015 liczba zameldowań na pobyt stały (w ruchu wewnątrz- i międzywojewódzkim) w Małopolsce ulegała nieznacznym wahaniom. Najwyższą wartość osiągnęła w 2007 roku – około 36,5 tys. **Od 2013 roku powoli, ale systematycznie ulega zmniejszeniu. W 2015 roku na pobyt stały w małopolskich miastach zameldowało się około 14,6 tys. osób, a na wsiach – 16,1 tys.** W całym omawianym okresie napływ do wsi był większy niż do miast. Od 2013 roku systematycznie zmniejsza się liczba zameldowań zarówno w małopolskich miastach, jak i na obszarach wiejskich, co świadczy o pewnym spadku mobilności mieszkańców.

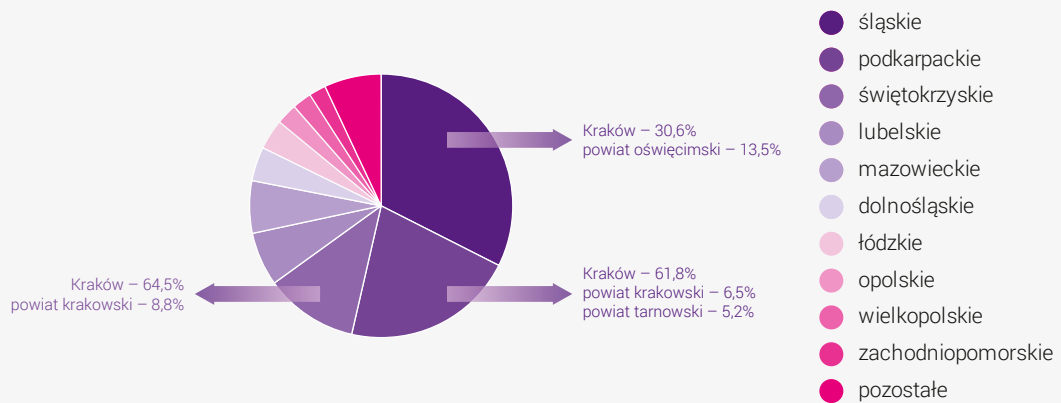
W ruchu międzywojewódzkim najwięcej nowych mieszkańców napłynęło w latach 2013–2015 z województw sąsiadujących – **śląskiego (32,5%)**, podkarpackiego (21,1%) oraz świętokrzyskiego (11,5%). Migrujący z województw podkarpackiego i świętokrzyskiego na nowe miejsce zamieszkania w większości wybierali Kraków (odpowiednio 61,8% oraz 64,5%). Wśród osób, które przeprowadziły się z województwa śląskiego, tylko nieco ponad 30% wybrało Kraków. Istotny, bo ponad 13-procentowy, jest udział powiatu oświęcimskiego jako kierunku napływu ludności. Małopolska była w ostatnich latach popularną destynacją dla mieszkańców województw: lubelskiego, mazowieckiego, dolnośląskiego i łódzkiego.

---

46 Współczynnik obrotu migracyjnego to suma współczynników odpływu i napływu ludności. Jego wartość informuje o poziomie mobilności mieszkańców danego obszaru.

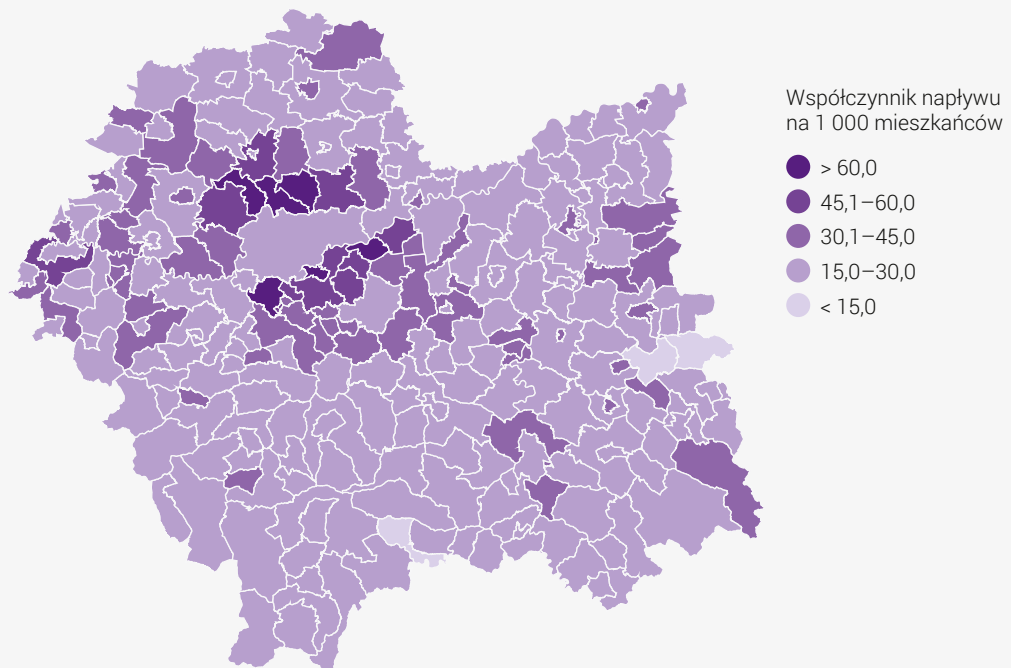
Wykres 24. Zameldowania na pobyt stały w ruchu międzywojewódzkim wg województw pochodzenia w latach 2013–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Demografia.

Mapa 8. Współczynnik napływu do miast i obszarów wiejskich województwa małopolskiego (na 1 000 mieszkańców) w latach 2013–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Przestrzenne zróżnicowanie współczynników napływu pozwala na wyodrębnienie najatrakcyjniejszych obszarów w Małopolsce. Obszarem najintensywniejszego napływu ludności w latach 2013–2015 były podlegające suburbanizacji gminy bezpośrednio sąsiadujące z Krakowem.

Najwyższą wartość współczynnik osiągnął dla Niepołomic (102,9‰), nieco niższą (94,5‰) dla gminy Zielonki. Wysokim, na tle reszty gmin, współczynnikiem napływu odznaczały się także gminy Michałowice i Wielka Wieś (odpowiednio 72,1‰ oraz 70,3‰). Najniższą wartość współczynnika – niespełna 12‰ – zaobserwowano w gminie Szerzyny.

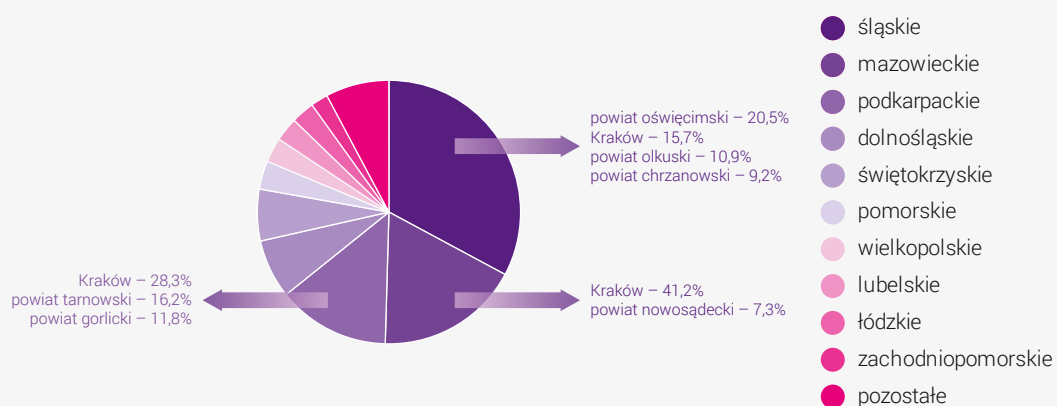
Odptyw ludności

W latach 2004–2015 liczba wymeldowań z miast niezmiennie przeważała nad liczbą wymeldowań ze wsi. Podobnie jak w przypadku zameldowań okresem największego natężenia odptywu ludności był rok 2007. Począwszy od 2013 roku systematycznie zmniejsza się liczba wymeldowań z miast i wsi. **W 2015 roku z małopolskich miast wyprowadziło się 14,5 tys. osób, a z obszarów wiejskich – 12,5 tys.**

Wśród mieszkańców Małopolski głównym kierunkiem odptywu na pobyt stały są województwa: **śląskie (32,8%)**, mazowieckie (17,6%) i podkarpackie (13,8%). Na dalszych pozycjach plasują się województwa: dolnośląskie i świętokrzyskie. Do województwa śląskiego przeprowadzali się przede wszystkim mieszkańcy sąsiadującego z nim powiatu oświęcimskiego (co 5 wyjeżdżający w tym kierunku), Krakowa (15,7%), a także powiatów: olkuskiego i chrzanowskiego. Ponad 40% przeprowadzających się do województwa mazowieckiego pochodziło z Krakowa. Do województwa podkarpackiego najchętniej przeprowadzali się natomiast mieszkańcy Krakowa (28,3%), a także powiatów: nowotarskiego i gorlickiego (16,2% oraz 11,8%).

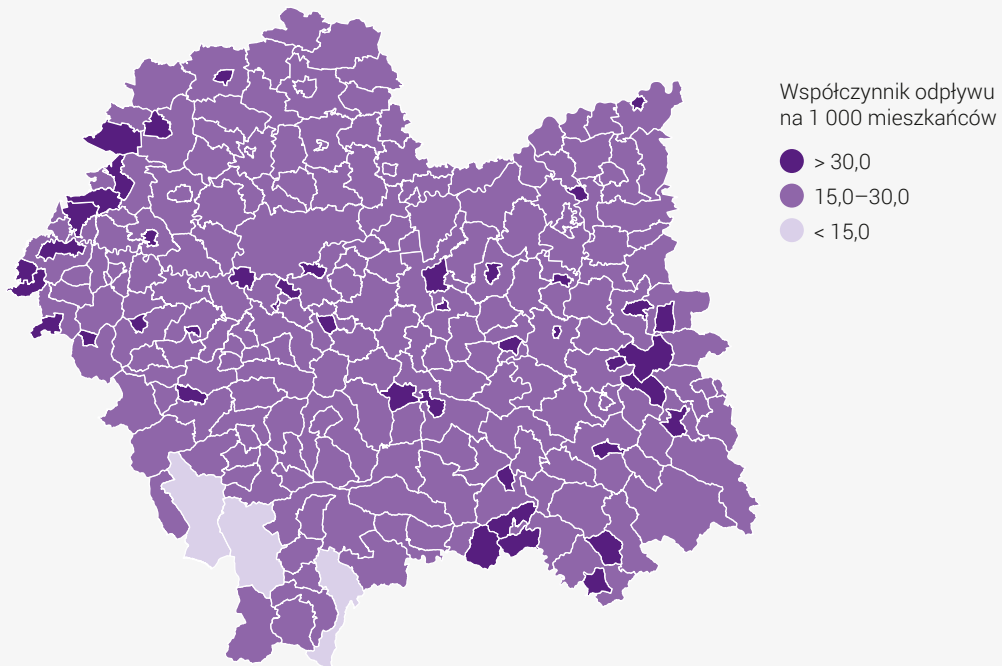
Wykres 25. Wymeldowania na pobyt stały w ruchu międzywojewódzkim wg kierunków w latach 2013–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Demografia.

Mapa 9. Współczynnik odpływu do miast i obszarów wiejskich województwa małopolskiego (na 1 000 mieszkańców) w latach 2013–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Wartości współczynnika odpływu do miast i wsi województwa małopolskiego były w latach 2013–2015 niższe i słabiej zróżnicowane niż wartości współczynnika napływu. Największe natężenie odpływu mieszkańców odnotowano w Olkuszu (44,4‰). Wysokie, na tle reszty gmin, wartości współczynnika odpływu zaobserwowano w pozostałych miastach województwa, a także w części gmin położonych na południowym wschodzie regionu i wzdłuż zachodniej granicy. Najwyższe współczynniki odpływu, poza Olkuszem, odnotowano w: Szczawnicy (obszar wiejski, 43,3‰), gminie wiejskiej Grybów (42,6‰) i na obszarze wiejskim gminy Brzeszcze (41,6‰). Najmniejsze natężenie odpływu zaobserwowano natomiast w gminie Jabłonka (12,7‰), a także w gminach wiejskich Bukowina Tatrzańska (14,5‰), Czarny Dunajec (14,5‰), Łapsze Niżne (15,9‰).

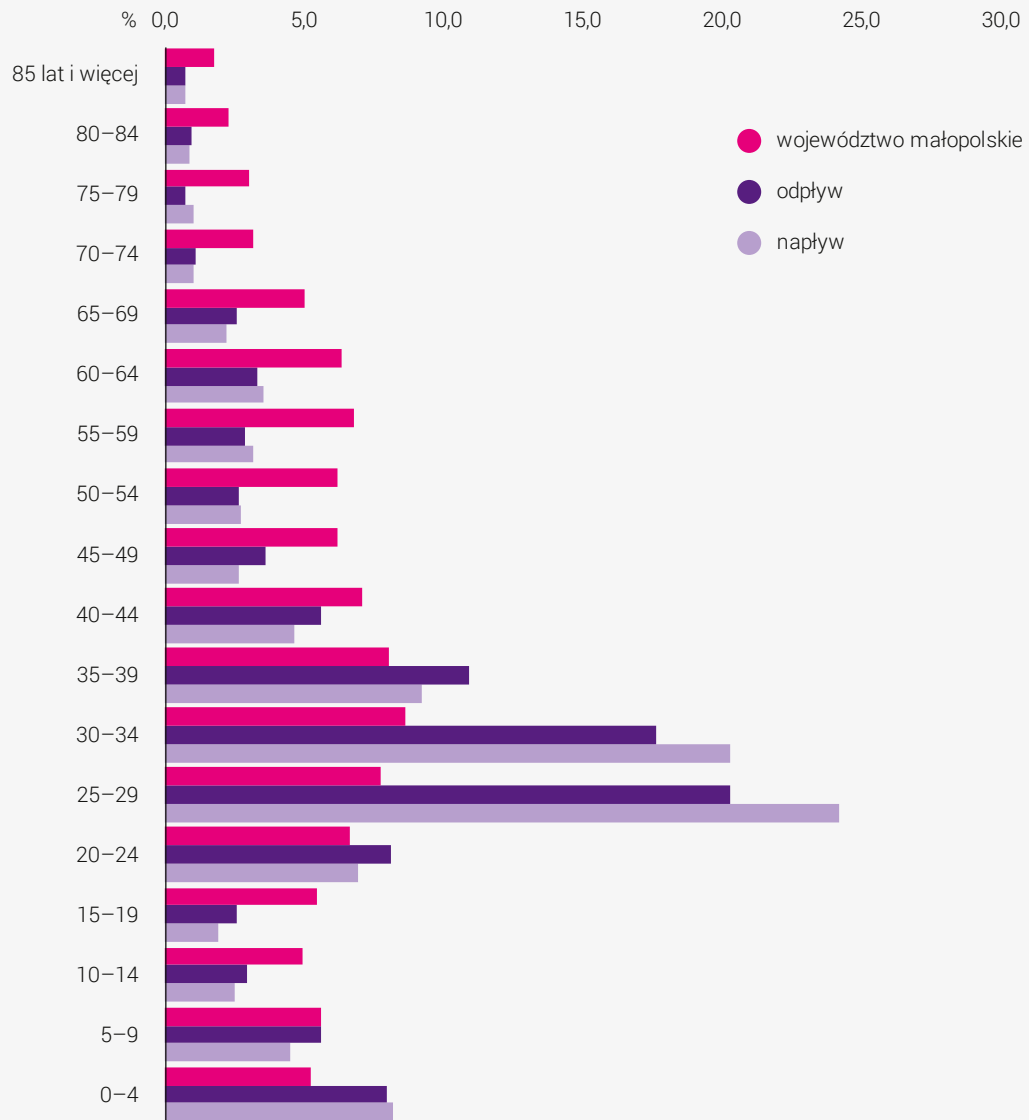
Uczestnicy migracji wewnętrznych

Z uwagi na cechę migracji, jaką jest **selektywność**, w odpływie i napływie wewnątrz- i międzywojewódzkim przedstawiciele różnych grup wieku uczestniczą z różnym natężeniem. W 2015 roku w napływie z innych województw szczególnie wyraźnie zaznacza się nadreprezentacja osób w wieku 25–34 lata, a także w grupie 0–4 lata, co świadczy o tym, że uczestnikami mobilności wewnętrznej są młode rodziny z dziećmi. Ponadto, do województwa przeprowadzają się osoby w wieku poszukiwania pierwszej pracy, usamodzielniania się. Sytuacja wygląda bardzo

podobnie w przypadku odpływu do innych województw, przy czym wśród tych osób bardzo wyraźnie zaznacza się również nadreprezentacja w grupach wieku 20–24 lata oraz 35–39 lat. Powyżej 40. roku życia zarówno ludność napływowa, jak i odpływowa jest niedoreprezentowana w porównaniu do mieszkańców województwa.

Wykres 26. Struktura wieku uczestników migracji międzywojewódzkich na pobyt stały na tle struktury wieku mieszkańców województwa małopolskiego w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

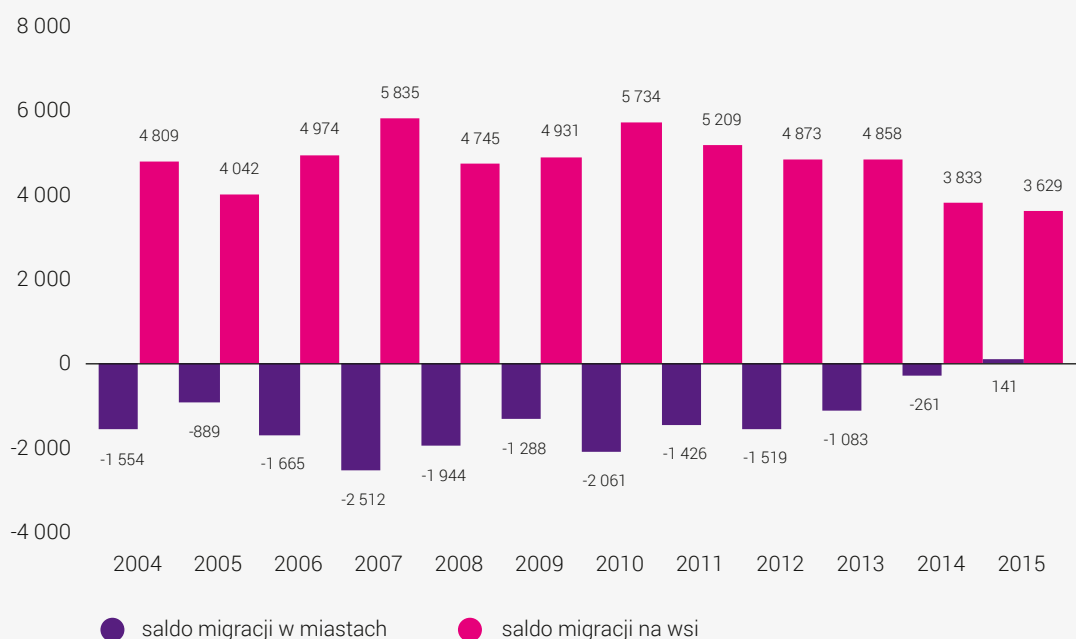
Kto traci, kto zyskuje? Saldo migracji wewnętrznych

Ruch wewnątrzwojewódzki w 2015 roku stanowił 70% zameldowań i 80% wymeldowań. Z kolei udziały przemieszczeń międzywojewódzkich sytuują Małopolskę wśród województw o najwyższym udziale napływu z innych regionów i najniższym udziale odpływu poza granice województwa.

Współczynnik salda migracji międzywojewódzkich w całym okresie 2004–2015 przyjmował dodatnią wartość, co oznacza, że napływ ludności z innych województw z nadwyżką rekompensował odpływ do innych regionów. W ostatnich latach sytuacja Małopolski, w kontekście przepływów między województwami, była korzystna i stabilna. Wahania współczynnika z roku na rok były niewielkie, a pod koniec analizowanego okresu przyjął wartość 1,1‰ – w Małopolsce zameldowało się ponad 9,1 tys. osób pochodzących z innych województw, a wymeldowało na stałe – 5,4 tys.

Wykres 27. Saldo migracji wewnętrznych dla obszarów miejskich i wiejskich w latach 2004–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

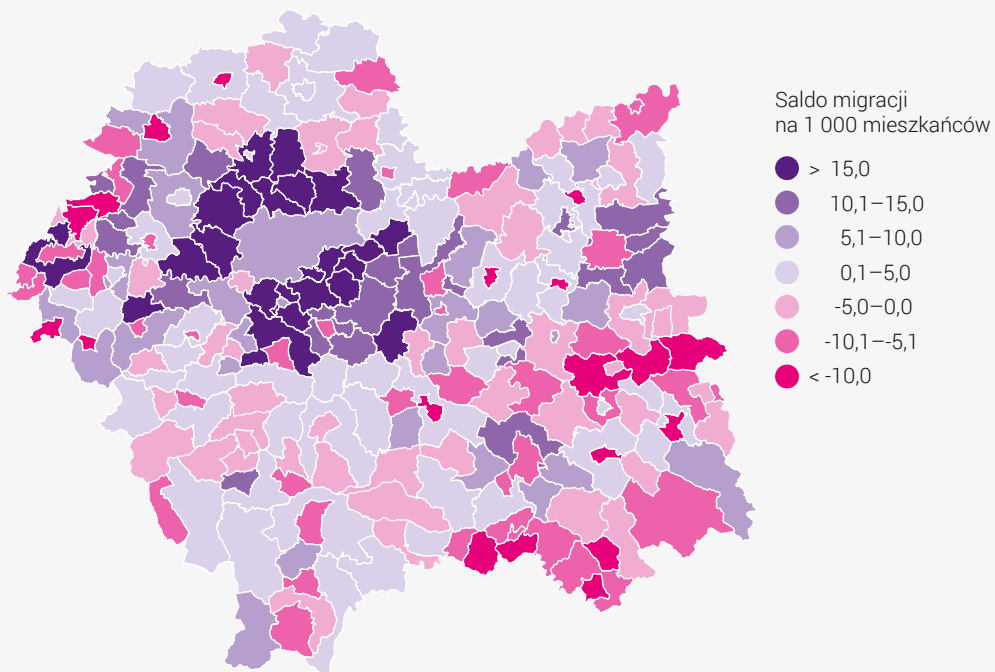
W bilansie migracyjnym wyraźnie zyskują wiejskie obszary województwa. W całym okresie 2004–2015 cechowała je nadwyżka zameldowań nad wymeldowaniami, z maksymalnymi wartościami salda migracji w latach 2007 i 2010. Dodatkowo saldo migracji wewnętrznych nie dotyczy jednak wszystkich wiejskich obszarów województwa. Gminy, które zyskują mieszkańców w bilansie zameldowań i wymeldowań na pobyt stały, to przede wszystkim jednostki położone w sąsiedztwie Krakowa. Najwyższy dodatni współczynnik salda migracji w latach

2013–2015 odnotowano w mieście Niepołomice (80,6‰), Zielonkach (65,8‰) oraz Wielkiej Wsi (50,5‰). Wysokimi wartościami współczynnika przyrostu migracyjnego cechuje się także zachodnia część województwa. Dodatkowo saldo migracji zaobserwowano również w gminach położonych w sąsiedztwie mniejszych miast: Tarnowa, Nowego Sącza czy Oświęcimia. W południowo-wschodniej części województwa wyraźnie koncentrują się obszary ubytku migracyjnego ludności. Najniższe wartości współczynnika zaobserwowano jednak w miastach: Olkusz (-20,7‰), Muszyna (-20,0‰), Andrychów i Krynica-Zdrój (po -19,4‰). Ubytek migracyjny występował także w części gmin położonych na obszarach tradycyjnie rolniczych, wzdłuż północnej granicy województwa oraz w wybranych jednostkach położonych wzdłuż zachodniej granicy.

Mapa 10. Saldo migracji wewnętrznych do miast i obszarów wiejskich województwa małopolskiego (na 1 000 mieszkańców) w latach 2013–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

MOTYWY ZMIANY MIEJSCA ZAMIESZKANIA

Badaniem objęto migrantów zarobkowych, dla których głównym motywem przemieszczeń są kwestie ekonomiczne. Z wypowiedzi badanych wynika jednak jasno, że decyzja o przeprowadzce jest zazwyczaj złożona i powodowana szeregiem różnorodnych kwestii. Co zatem skłania migrantów przyjeżdżających i wyjeżdżających z Małopolski do zmiany miejsca zamieszkania?

- **Czynniki związane z rynkiem pracy:** możliwość pracy w zawodzie, ciekawa oferta pracy, wyższe zarobki, atrakcyjne, zapłatcowe warunki zatrudnienia.
- **Czynniki związane z siecią kontaktów:** wsparcie na miejscu ze strony bliskich, propozycja współpracy od znajomego/rodziny, rekomendacja miejsca migracji.
- **Sprawy osobiste:** chęć zmiany, potrzeba usamodzielnienia się, kłopoty mieszkaniowe.
- **Czynniki związane z regionem:** możliwość wszechstronnego rozwoju, powrót w rodzinne strony, bliskość rodzinnej miejscowości, brak więzi z miejscem zamieszkania.

Analizując wypowiedzi migrantów wyjeżdżających z Małopolski i osiedlających się w województwie dostrzega się, że w różnych miejscach Polski oddziałują podobne czynniki przyciągające i wypychające. Argumenty, które skłoniły do wyjazdu z Małopolski, były także podnieszone przez osoby, które migrowały z innych województw (m.in. brak ofert pracy w zawodzie, chęć zmiany, kłopoty mieszkaniowe).

SYTUACJA PRZED I PO WYJEŹDZIE

Migranci podejmują decyzję o wyjeździe z kraju na różnych etapach życia. U jednych zapada ona bardzo wcześnie, często jeszcze w trakcie nauki. U innych, po wielu doświadczeniach zawodowych, mniej lub bardziej satysfakcjonujących. Wśród migrantów objętych badaniem wyróżniają się trzy główne strategie przemieszczeń.

Strategia 1. Po skończonej szkole

Młodzi absolwenci, którzy włożyli duży wysiłek w zdobycie wykształcenia są zdeterminowani, żeby podjąć pracę w zawodzie:

(...) jak się człowiek szkolił w jakimś kierunku, to nie chce, by te 5 lat poszło na marne [odpływ_14].

Zwłaszcza osoby pochodzące z obszarów wiejskich i małych miejscowości podkreślają, że w ich rodzinnych miejscowościach liczba miejsc pracy jest bardzo ograniczona, dlatego też poszukują pracy w większych ośrodkach miejskich:

Nie mogłam znaleźć pracy bezpośrednio po studiach w moim zawodzie [laborantka medyczna – przyp. autora]. Tak że myślę, że Małopolska więcej oferuje w tym momencie. Przynajmniej w moim przypadku tak było [napływ_12].

Migranci raczej nie mają z góry upatrzonego miejsca pobytu, w którym chcieliby się osiedlić, są otwarci na propozycje i podążają tam, gdzie otrzymują atrakcyjniejszą ofertę pracy. Często w swoim CV mają informację o już wykonywanych formach zarobkowania: pomoc w rodzinnym gospodarstwie rolnym, pracę dorywczą, czy też za granicą. Niemniej pierwsze „poważne zajęcie”, w wyuczonym zawodzie podejmują już poza Małopolską. Wtedy też zyskują niezależność finansową. Do momentu przeprowadzki, w całości lub częściowo, pozostają na utrzymaniu rodziców.

Po przyjeździe do miejsca docelowego najczęściej wynajmują pokój lub, jeżeli sytuacja finansowa pozwala, małe mieszkanie. Zdarza się, że przyjeżdżają bez wcześniejszego przygotowania. Przeważnie mają jednak zagwarantowany punkt zaczepienia: mieszkanie (u rodziny, znajomych) i/lub pracę.

Strategia 2. Z doświadczeniem zawodowym

Doświadczenie, które zdobyli migranci przed wyjazdem do/z Małopolski jest bardzo zróżnicowane. Przyglądając się bliżej sytuacji respondentów można wyróżnić osoby, które:

- **miały dobrą pracę**, a wyjazd wiązał się z perspektywą uzyskania jeszcze lepszej. W tej grupie migrantów sytuacja finansowa przed przeprowadzką była stabilna. Nowa praca wiązała się z ciekawszymi, bardziej odpowiedzialnymi zadaniami i oczywiście wyższymi zarobkami;
- **podejmowały niesatysfakcjonującą pracę**, luźno lub zupełnie niezwiązaną z wyuczonym zawodem. Osoby te migrowały w poszukiwaniu odpowiedniejszego zajęcia, zapewniającego także stabilność finansową. Sytuacja finansowa tych osób była raczej trudna. Często potrzebna była pomoc rodziny, żeby poradzić sobie ze wszystkimi zobowiązaniami;
- **były (chwilowo) na bezrobociu**: przerwa w pracy oraz brak perspektyw na nową pracę w pobliżu miejsca zamieszkania zmusiły badanych do poszukiwania zatrudnienia poza województwem. Sytuacja finansowa tej grupy była jeszcze trudniejsza niż osób wykonujących niesatysfakcjonującą pracę. Brak stałego dochodu powodował, że trudno było zaspokoić podstawowe potrzeby.

Niezależnie od uwarunkowań zawodowych i finansowych, sytuacja rodzinna migrantów z doświadczeniem zawodowym była przeważnie stabilna. Osoby te migrowały zanim jeszcze założyły rodzinę (nie miały osób, którymi musiałyby się opiekować), migrowały całymi rodzinami (z dziećmi i małżonkiem) lub migrowały bez rodziny, która była już samodzielna.

Strategia 3. Po zawirowaniach osobistych

Niejednokrotnie zdarza się, że decyzja o migracji zapada w trudnym życiowo momencie – dla jednych stanowiąc konieczność, dla innych odskocznię od problemów. Migranci objęci badaniem, którzy znaleźli się w tej grupie, przed przeprowadzką musieli zmierzyć się z następującymi sytuacjami:

- **rozwód**: po rozpadzie małżeństwa niektórzy migranci wyjechali do innej miejscowości / województwa bo, jak sami mówią, *lepiej było tam zmienić otoczenie [odpływ_20]*. Inni wrócili w rodzinne strony;
- **rozłąka** związana z podejmowaniem pracy w różnych miejscowościach;
- **problemy zdrowotne** jednego z małżonków;
- **problemy mieszkaniowe**, między innymi brak finansów na zakup własnego lokum i konieczność zamieszkiwania z rodzicami (swoimi lub współmałżonka).

Sytuacja finansowa przed wyjazdem była w tej grupie przeważnie trudna. Środki, którymi dysponowali migranci nie zaspokajały ich potrzeb i (jak w przypadku rozwodników) nie pozwalały na pokrycie nowych zobowiązań alimentacyjnych.

Osoby z doświadczeniem i osoby po przejściach: w chwili przeprowadzki mają ustalone warunki pracy i zamieszkania. Wielu migrantów podejmuje decyzję o przeprowadzce za namową rodziców/znajomych, którzy okazują się także dużym wsparciem po przyjeździe.

WARUNKI PRACY PO ZMIANIE MIEJSCA ZAMIESZKANIA

Z wypowiedzi migrantów objętych badaniem wynika, że wraz ze zmianą miejsca zamieszkania i zmianą pracy poprawiają się warunki zatrudnienia, a co za tym idzie i warunki życia. Jedni zyskują źródło utrzymania, inni podejmują pracę na miarę swoich ambicji. Z perspektywy wyróżnionych wyżej strategii migracyjnych sytuacja wygląda następująco.

Migrujący absolwenci

Osoby po skończonej szkole przeważnie są zdeterminowane, aby wykonywać pracę w zawodzie. Części, zwłaszcza tej, która przemieszcza się, mając zagwarantowaną posadę, od razu po przyjeździe udaje się podjąć pracę w wyuczonej profesji.

W przypadku absolwentów, którzy wyruszają do innego województwa „w ciemno” lub mając zapewnione tylko lokum, pierwsza praca po przyjeździe zazwyczaj ma niewiele wspólnego ze zdobytymi kwalifikacjami zawodowymi. Osoby te, chcąc jak najszybciej uniezależnić się finansowo od pomocy bliskich, decydują się na jakiegokolwiek zatrudnienie zapewniające źródło utrzymania.

Zdarzają się również i takie sytuacje, kiedy to absolwent porzuca pracę w zawodzie na rzecz innej, zupełnie niezwiązanej ze zdobytym wykształceniem. Główny powód takiej zmiany determinują kwestie finansowe.

Absolwenci, którzy zdobywają satysfakcjonującą pracę (czy to od razu po przyjeździe, czy dopiero po czasie), przeważnie trzymają się jej, starając się rozwijać karierę w ramach jednej firmy:

(...) zaczynałem od zwykłego szarego archiwisty, musiałem poznać ludzi itd. Początkowo pomagałem przenosić, porządkować archiwum. Brałem udział przy brakowaniu, gdzieś te dokumenty wywoziłem. Takie początkowe roboty magazynowe (...). Od pół roku jestem na stanowisku starszego archiwisty i to inni teraz sprzątają, a ja robię rzeczy, które są bardziej wymagające [odpływ_14].

Osoby te chwalą sobie nie tylko możliwość pracy w zawodzie, ale i atmosferę w zespole. Jeśli chodzi o zarobki, deklarują, że pozwalają na zaspokojenie potrzeb, ale nie do końca ambicji.

Część absolwentów, mimo osiągnięcia pewnego sukcesu, ciągle ma apetyt na więcej, zarówno pod względem finansowym, jak i kompetencyjnym.

Migranci z doświadczeniem

Osoby migrujące z bagażem doświadczeń zawodowych i osobistych są mniej przywiązane do wyuczonej profesji i bardziej skłonne do podjęcia jakiegokolwiek pracy, zwłaszcza w obliczu trudnej sytuacji finansowej.

Pracę w zawodzie podejmują głównie specjaliści z wyższym wykształceniem, między innymi księgowi, informatycy, czy kierownicy budowy. Dla tych osób przeprowadzka i nowa praca oznacza awans zawodowy, nie dziwi więc, że są one zadowolone ze zmiany miejsca zamieszkania. Niemniej, jak wskazują wypowiedzi niektórych badanych, ich ambicje sięgają jeszcze wyżej.

Osoby bez wyższego wykształcenia, często migrujące w wieku okołoemerytalnym, nie mają rozbudzonych oczekiwań. Cieszą się z pracy, którą najczęściej otrzymują z polecenia, a która w znaczący sposób podnosi ich jakość życia. Zarówno osoby wyprowadzające się z Małopolski, jak i przyjeżdżające do pracy w województwie twierdzą, że rynek pracy dla osób starszych jest trudny – ograniczony, jeśli chodzi o liczbę i różnorodność miejsc pracy:

Nie było już wyboru w moim wieku, przed emeryturą. To tak... człowiek musi w pewnym sensie podejmować wybory, które... jakby powiedzieć, brać co jest [napływ_9].

ZADOWOLENIE Z DECYZJI O MIGRACJI

W Małopolsce żyje się lepiej

Planom związania przyszłości z Małopolską z pewnością sprzyja fakt zadowolenia z życia w obecnym miejscu zamieszkania oraz przewagi, jaką region zyskuje przy porównaniu przeszłej i obecnej sytuacji respondenta. Spośród 21 osób, które uczestniczyły w badaniu, **aż 17 oceniło swoją obecną sytuację życiową jako korzystniejszą niż przed przeprowadzką.**

Co zatem sprawia, że w Małopolsce żyje się lepiej?

- Poprawa sytuacji życiowej często jest bezpośrednio związana z **poprawą sytuacji materialnej**. Wyższe zarobki, pozwalające na zaspokojenie wszystkich potrzeb i zapewniające lepszy standard życia to jeden ze wskazywanych przez respondentów wymiarów zadowolenia z życia w Małopolsce.
- Lepsza sytuacja życiowa kształtowana jest również przez **czynniki osobiste**. Zmiany w życiu osobistym, „wyjście na prostą” po okresie życiowych zawirowań poprzedzających moment wyjazdu, również kojarzone są z pozytywnym efektem przeprowadzki. Podobnie poprawa sytuacji członków rodziny – na przykład dzieci – jest wyznacznikiem lepszej sytuacji życiowej.
- Przekonanie o **perspektywie lepszej przyszłości** dla siebie i dzieci, wynikającej bezpośrednio z osiągniętych możliwości finansowych i rozwoju, jakie oferuje miejsce zamieszkania w Małopolsce, to kolejny wymiar lepszego życia.

Ponadto, wśród szeregu **zalet** życia w obecnym miejscu zamieszkania respondenci wymieniają:

- **atrakcyjność Krakowa**: pod względem położenia, atrakcyjności krajobrazowej okolic, oferty kulturalnej i możliwości spędzania wolnego czasu, infrastruktury i transportu publicznego;
- **możliwości, jakie oferuje duże miasto** w zakresie rozwoju czy rynku pracy;
- **rodzina**: dla respondentów, których najbliżsi mieszkają właśnie w Małopolsce.

Część z wymienionych powyżej atutów życia w Małopolsce dotyczy Krakowa, a tym samym jest po prostu właściwa życiu w dużym mieście. **Wady** życia w obecnym miejscu zamieszkania to przede wszystkim powszechne uciążliwości życia w mieście – korki, hałas i smog.

Życie poza Małopolską

Respondenci, którzy zamienili Małopolskę na inne miejsce zamieszkania, są przeważnie zadowoleni ze swojej obecnej sytuacji. Wśród czynników decydujących o pozytywnej ocenie sytuacji życiowej najczęściej wymieniane są:

- **praca i związana z nią stabilizacja finansowa:** wyjazd umożliwił części respondentów podjęcie pracy w zawodzie, oferującej możliwości rozwoju, dobrze płatnej, zapewniającej bezpieczną i stabilną sytuację życiową. Poprawa sytuacji materialnej ma duże znaczenie w ocenie zadowolenia z sytuacji życiowej. Respondenci często, obok finansowej strony zatrudnienia, podkreślają również możliwości, jakie daje im wykonywana praca;
- te, które wiążą się z **przeprowadzką do miasta**. Respondentom pochodzącym z mniejszych miejscowości czy wsi nowe miejsce zamieszkania oferuje więcej możliwości.

Wadę życia poza miejscem pochodzenia stanowi niewątpliwie **rozłąka z rodziną**. Rodzina jest również jednym z częściej wskazywanych powodów, które mogłyby skłonić respondentów do podjęcia decyzji o powrocie do Małopolski.

PLANY MIGRACYJNE

Ci, którzy przeprowadzili się do Małopolski, zostaną na dłużej. Ci, którzy wyjechali – raczej nie wrócą

Zapytani o plany migracyjne na najbliższe 2 lata respondenci, którzy do Małopolski przeprowadzili się z innych województw, niemal zgodnie deklarują, że planują pozostać w regionie. W większości przypadków plany te mają charakter długoterminowy, wykraczający poza horyzont 2 lat. Podobnie, ponad połowa uczestników badania, którzy wyjechali z Małopolski i osiedlili się w innych województwach, nie planuje w najbliższym czasie zmienić miejsca zamieszkania. **Powody, dla których planują pozostać w dotychczasowym miejscu są często zbieżne z tymi, dla których napływowi mieszkańcy Małopolski również nie planują przeprowadzki.** Wśród wskazywanych przyczyn znalazły się:

- **praca:** część respondentów podkreśla, że ramy czasowe ich pobytu w danym miejscu wyznacza ich sytuacja zawodowa, w tym czas, na jaki została zawarta umowa lub ogólniej – praca w regionie. Z drugiej strony znalezienie ciekawszej, lepiej płatnej pracy może motywować do migracji wewnętrznych – wątek taki pojawia się przede wszystkim w narracjach osób, które wyjechały z Małopolski;
- **zadowolenie z sytuacji życiowej i spełnienie oczekiwań:** wyjeżdżać nie mają zamiaru respondenci, którzy są zadowoleni ze swojej decyzji o zmianie miejsca zamieszkania, a także ze swojej aktualnej sytuacji życiowej. Ich dalsze plany w sferze edukacji, rozwoju czy kariery zawodowej związane są z Małopolską;
- **przywyczajenie:** poczucie zakorzenienia w Małopolsce, przyzwyczajenia do miejsca zamieszkania, a także niechęć do kolejnych przeprowadzek – to czynniki wzmacniające decyzje o pozostaniu w Małopolsce lub poza nią na dłużej lub na stałe. W przypadku osób, które wyjechały do swoich bliskich i na co dzień pomagają im na przykład w opiece nad dzieckiem, dodatkowym motywatorem jest poczucie bycia potrzebnym.

Pomimo wszelkich aspektów przemawiających za pozostaniem w Małopolsce, zdarza się, że imigrant podejmuje decyzję o wyjeździe. Jest ona najczęściej determinowana względami rodzinnymi. W narracjach respondentów pojawia się wątek **osobisty, związany z tęsknotą za bliskimi**, którzy mieszkają w innych częściach Polski. W takim przypadku rodzina może stanowić czynnik ograniczający mobilność.

Decyzja o ewentualnym powrocie do miejsca, z którego pochodzi respondent, opiera się na kalkulacji zysków i strat z nią związanych, porównania często sprzecznych interesów. Ewentualne plany wyjazdu nie wynikają z niezadowolenia z życia w Małopolsce czy poza nią, a raczej z **otwartości i ciekawości** tego, co w życiu zawodowym mogą oferować inne miejsca, z chęci rozwoju.

Podobnie prezentuje się sytuacja w przypadku osób, które wyprowadziły się z Małopolski. Swoją pozycję zawodową oceniają one raczej jako korzystną, a ewentualne planowane zmiany łączą z chęcią rozwoju, awansu, rozszerzenia działalności.

Rozważania o powrocie do Małopolski

Z punktu widzenia regionu, istotne dla jego rozwoju mogą okazać się plany powrotu do Małopolski osób, które się z niej wyprowadziły, jednak jak wynika z badań, takie osoby przeważnie nie myślą o powrotach. W swoich narracjach często uzasadniają to **zakorzeniem** w miejscu, w którym żyją obecnie, pewnym **przyzwyczajeniem**. Ich związki z miejscem pochodzenia czy poprzedniego zamieszkania słabną. W tym przypadku migracje wewnętrzne najczęściej wiążą się z przeniesieniem ośrodka interesów życiowych do nowego miejsca zamieszkania. Ponad połowa respondentów deklaruje, że nie przesyłają pieniędzy do rodzinnej miejscowości. Kilko wspiera w niewielkim zakresie rodziców (przesyłając im 5–10% zarobków). Dla części z nich najbliższa rodzina oraz znajomi znajdują się właśnie w tym miejscu.

Co by mnie przekonało... chyba już nie. (...) tutaj już się przestawiłam i przyzwyczałam, ale był taki okres, że chętnie bym tam wróciła [odpływ_7].

Zapytani o to, co mogłoby ich skłonić do powrotu w rodzinne strony, respondenci wymieniają przede wszystkim dwie przyczyny:

- **sytuacja rodzinna i powinności międzypokoleniowe:** Małopolska to region, w którym wciąż dużą wagę przykładają do wsparcia międzypokoleniowego. Uczestnicy badania podkreślają, że wadą wyjazdu z rodzinnej miejscowości jest rzadszy kontakt z bliskimi, rozłąka. W większości starają się utrzymywać jak najczęstsze kontakty z rodziną, odwiedzać rodzinne strony od kilku razy w roku do kilku razy w miesiącu. Sprawowanie opieki nad wymagającymi jej bliskimi wydaje się w tym kontekście naturalnym czynnikiem, który miałby skłonić do powrotu;
- **powrót na starość, z sentymentu:** taka opinia pojawia się w odpowiedziach niektórych respondentów, jest jednak opcją dość odległą i niesprecyzowaną w czasie, raczej jednym z możliwych scenariuszy, a nie sprecyzowanym zamierzeniem.

Nie wiadomo, może na emeryturze kiedyś? (...) Tak, jak powiedziałam, może kiedyś, za paręnaście lat, jak będziemy już na tej przysłowiowej emeryturze, zapracujemy sobie na ten nasz wolny czas, zostawimy mieszkanie na przykład tutaj córce, a my wyjedziemy sobie tam spokojnie żyć w miejscowości mojej [odpływ_13].

WSPIERANIE MOBILNOŚCI PRZESTRZENNEJ

W sytuacji, gdy na lokalnym rynku nie ma wystarczającej liczby ofert pracy, gotowość do zmiany miejsca zamieszkania jest czasem jedynym wyjściem, aby zdobyć zatrudnienie. Brak mobilności może prowadzić do długotrwałego bezrobocia, z którego w miarę upływu czasu coraz trudniej wyjść, gdyż dezaktualizują się kwalifikacje zawodowe.

Szczególną wagę przywiązuje się do aktywizacji zawodowej osób młodych. Rozpoczęcie kariery od długotrwałego bezrobocia stanowi bowiem zły prognostyk na przyszłość i grozi trwałym pozostawaniem poza rynkiem pracy.

Aby zachęcić młodych (do 30. r.ż.) do poszukiwania pracy nie tylko w najbliższej okolicy i ułatwić start w nowym miejscu zamieszkania, powiatowe urzędy pracy przyznają **bona na zasiedlenie**⁴⁷.

Bona stanowi stosunkowo nowy instrument wsparcia dla bezrobotnych, który został wprowadzony wraz z nowelizacją ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy w 2014 roku. Z danych udostępnionych przez powiatowe urzędy pracy wynika, że od 2014 roku do końca 2015 roku 383 osoby bezrobotne skorzystały z bonu na zasiedlenie, z czego 53% stanowiły kobiety. Zdecydowanie większą popularnością bony cieszyły się we wschodniej części województwa. Najwięcej bonów otrzymali młodzi bezrobotni z powiatu nowosądeckiego – 70 (co stanowiło 18% ogółu bonów przyznanych w analizowanym okresie). W powiecie tarnowskim rozdysponowano 66 bonów, a w Nowym Sączu 57. W 7 powiatach: wielickim, wadowickim, tatrzańskim, oświęcimskim, miechowskim, brzeskim oraz w mieście Krakowie, w okresie od 2014 roku do 2015 roku nie przyznano ani jednego bonu.

383
młodych z Małopolski
skorzystało z bonu
na zasiedlenie

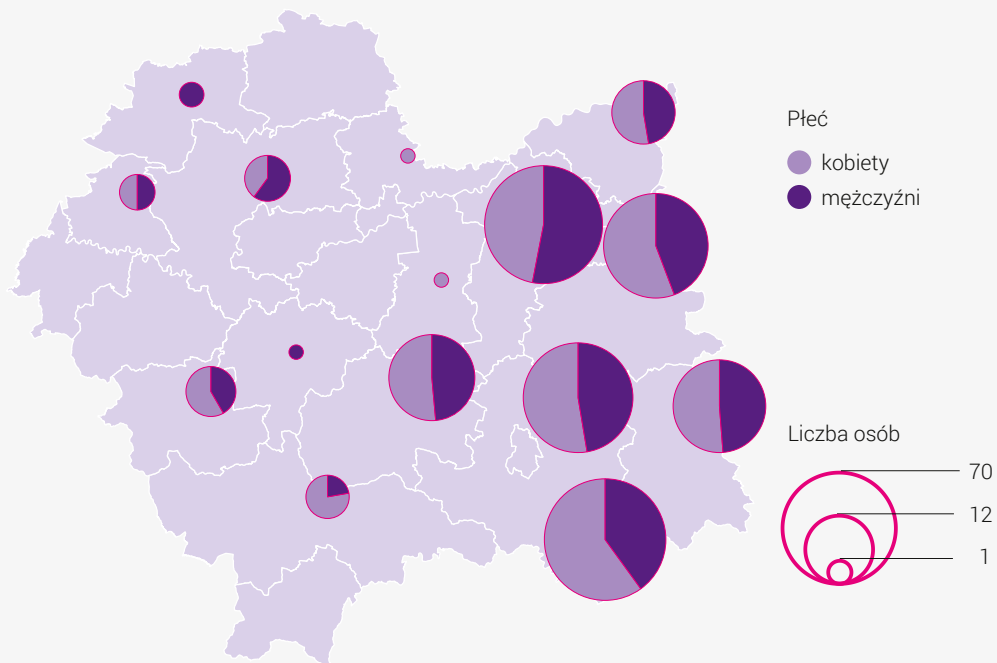
47 Bona na zasiedlenie stanowi gwarancję przyznania środków finansowych na pokrycie kosztów zamieszkania w związku z podjęciem zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub działalności gospodarczej poza miejscem dotychczasowego zamieszkania. O przyznanie bonu mogą ubiegać się zarejestrowani bezrobotni, którzy nie przekroczyli 30. r.ż. i mają zagwarantowaną pracę spełniającą następujące warunki:

- wynagrodzenie lub przychód będą w wysokości co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę brutto miesięcznie oraz z tego tytułu bezrobotny będzie podlegał ubezpieczeniom społecznym,
- odległość od miejsca dotychczasowego zamieszkania do miejscowości, w której bezrobotny zamieszka w związku z podjęciem zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub działalności gospodarczej wynosi co najmniej 80 km lub czas dojazdu do tej miejscowości i powrotu do miejsca dotychczasowego zamieszkania przekracza łącznie co najmniej 3 godziny dziennie,
- czas pozostawania w zatrudnieniu, innej pracy zarobkowej lub prowadzenia działalności będzie wynosił co najmniej 6 miesięcy,

Zob.: <http://psz.praca.gov.pl/dla-bezrobotnych-i-poszukujacych-pracy/formy-wsparcia/bon-na-zasiedlenie>, [23.03.2017].

Mapa 11. Płeć i liczba osób, które otrzymały bon na zasiedlenie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP.

Bon na zasiedlenie jest przyznawany w wysokości określonej w umowie zawieranej z bezrobotnym, nie wyższej jednak niż 200% przeciętnego wynagrodzenia. Tylko nieliczne osoby otrzymały kwotę mniejszą niż 5 tys. zł. Najwięcej osób (41%) miało do zagospodarowania na zmianę miejsca zamieszkania od 7 do 8 tys. zł.

Biorąc pod uwagę ograniczone perspektywy zdobycia pracy na obszarach wiejskich, nie dziwi, że większe zainteresowanie bonami wykazują młodzi zamieszkali na wsiach. Stanowili oni 56% ogółu bezrobotnych, którzy w Małopolsce skorzystali z tej formy pomocy finansowej.

Jak już zostało wspomniane, bon na zasiedlenie stanowi nowy instrument wsparcia dla młodych bezrobotnych, z tego też względu trudno na ten moment ocenić jego skuteczność. Spośród 383 młodych, którzy w latach 2014–2015 otrzymali bon, do połowy 2016 roku do rejestrów wróciło 29 osób, czyli 8%. Oznacza to, że osoby te nie odnalazły się poza miejscem zamieszkania i po krótkim epizodzie pracy i życia w innym miejscu znowu są bezrobotne i szukają zatrudnienia przez lokalny urząd pracy. Biorąc pod uwagę, że czas, jakiego dotyczyła analiza był bardzo krótki, z dużym prawdopodobieństwem można przypuszczać, że takich osób jeszcze przybędzie.

**8% młodych
po skorzystaniu
z bonu wróciło
na bezrobocie**

WNIOSKI

Małopolsanie niechętnie opuszczają województwo

Województwo małopolskie cechuje niewielki współczynnik obrotu migracyjnego – relatywnie niewielka mobilność mieszkańców. Zdecydowaną większość przemieszczeń, tak napływu, jak i odpływu, stanowią migracje odbywające się wewnątrz województwa.

Więcej osób przyjeżdża niż wyjeżdża z Małopolski. Migracje odbywają się „po sąsiedzku”

W przepływach międzywojewódzkich Małopolska utrzymuje stabilną przewagę napływu nad odpływem mieszkańców. Główne kierunki, z których przemeldowują się na stałe nowi mieszkańcy regionu, to województwa: śląskie, podkarpackie i świętokrzyskie. Małopolsanie na nowe miejsce zamieszkania najchętniej wybierają województwa: śląskie, mazowieckie i podkarpackie.

Migranci przenoszą się tam, gdzie jest praca i/lub ktoś bliski

Wśród motywów, które kierują migrantami przy podejmowaniu decyzji o zmianie miejsca pobytu można wyróżnić takie, które są związane z:

- rynkiem pracy, między innymi wysokością zarobków;
- siecią kontaktów, między innymi wsparciem po przyjeździe ze strony bliskich/znajomych;
- sprawami osobistymi, między innymi chęcią zmiany po trudnych sytuacjach życiowych;
- regionem, do którego migrują, między innymi możliwością wszechstronnego rozwoju.

Tylko młodzi (po szkole) jadą „w ciemno”. Migranci polegają na bliskich

Znaczącą rolę w procesie migracji odgrywają bliscy. Nieliczne osoby decydują się na przeprowadzkę „w ciemno”. Są to młodzi absolwenci, którzy nie mają jeszcze wielu zobowiązań. Osoby, które migrują z bagażem doświadczeń zawodowych (przed przeprowadzką wykonywały mniej lub bardziej satysfakcjonującą pracę) i/lub osobistych (głównie po rozwodzie), już w momencie wyjazdu mają zagwarantowaną pracę. Specjaliści – przeważnie w swoim zawodzie (migracja łączy się dla nich z awansem zawodowym), osoby wykonujące prace proste – sporadycznie (migracja łączy się przede wszystkim z poprawą trudnej sytuacji finansowej).

Migranci zadowoleni z przeprowadzki

Osoby, które przeprowadziły się do Małopolski, przeważnie oceniają swoją sytuację życiową jako satysfakcjonującą. Pozytywna ocena życia w Małopolsce wynika z ich doświadczeń związanych z poprawą sytuacji materialnej i osobistej, a także z postrzegania tego miejsca jako

oferującego lepsze perspektywy – rozwoju czy na rynku pracy. Dla osób, które przeprowadziły się z innych województw do Krakowa, ocena sytuacji życiowej i miejsca zamieszkania ściśle wiąże się z właściwościami dużego miasta, możliwościami, jakie ono oferuje. Również wśród osób, które wyprowadziły się z Małopolski ocena obecnej sytuacji życiowej jest raczej pozytywna. Składają się na nią głównie zadowolenie z pracy i stabilizacja finansowa.

Nie planują kolejnych przemieszczeń

Decyzje migracyjne migrantów wewnętrznych wydają się trwałe. Brak chęci przeprowadzki uzasadniają zakorzenieniem, pewnym przyzwyczajeniem się do miejsca, w którym żyją obecnie, satysfakcjonującą sytuacją zawodową, czy zadowoleniem z życia. Dla osób, które wyjechały z Małopolski dosyć silną determinantą ewentualnego powrotu wydaje się jednak rodzina, a przede wszystkim ewentualna konieczność zapewnienia opieki bliskim, którzy jej potrzebują.

Wspieranie mobilności przestrzennej jako przeciwdziałanie długotrwałemu bezrobociu

Od 2014 roku bezrobotni do 30. r.ż. mogą korzystać z pomocy finansowej na przeprowadzkę do miejscowości, w której znajdą pracę. Z bonu na zasiedlenie od 2014 roku do końca 2015 roku skorzystały 383 osoby. Niestety, nie wszyscy odnaleźli się w nowym miejscu zamieszkania i już po krótkim czasie wrócili do rejestru bezrobotnych (8% ogółu).

MIGRACJE A POLITYKA REGIONALNA

Główny cel badania ruchu migracyjnego w Małopolsce stanowiło dokonanie kompleksowej diagnozy migracji zarobkowych z i do województwa. Niemniej jednak badanie miało również dostarczyć materiał do dyskusji nad potrzebami i możliwościami wspierania różnych grup migrantów w ramach polityki regionalnej. W działaniach przewidzianych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego 2014–2020 (RPO WM 2014–2020) migranci nie stanowią co prawda osobnej, wyodrębnionej grupy docelowej, często jednak, ze względu na swoje cechy czy sytuacje życiowe i zawodowe, mogą się wpisywać w charakterystyki wskazywanych w ramach działań grup docelowych (np. kobiet, osób długotrwale bezrobotnych, osób powyżej 50. roku życia). Poniżej krótko scharakteryzowano działania realizowane w ramach trzech osi RPO WM 2014–2020, które w szczególny sposób mogą umożliwić świadczenie wsparcia małopolskim migrantom.

---

8 oś priorytetowa: Rynek pracy

8.1 Aktywizacja zawodowa – projekty powiatowych urzędów pracy

Działanie obejmuje kompleksowe wsparcie na rzecz osób bezrobotnych, świadczone przez powiatowe urzędy pracy. Każdego dnia pracownicy PUP obsługują różne kategorie migrantów: powrotnych, tych, którzy nie mają legalnego zatrudnienia, przyjmują zgłoszenia od pracodawców dotyczące zamiaru zatrudnienia obcokrajowca, świadczą usługi dla obcokrajowców. Współpraca ta jest różnie oceniana – zarówno przez urzędy, jak i migrantów. Wsparcie, które można uzyskać w ramach działania można przeznaczyć na doskonalenie, specjalizowanie i dostosowywanie działań urzędów do potrzeb klienta, a tym samym lepsze wykorzystanie potencjału migrantów.

8.2 Aktywizacja zawodowa

W ramach tego działania możliwe jest powiązanie informacji i ofert pracy udostępnianych przez portal **EURES** z bezpośrednim świadczeniem usług dla osób pozostających bez pracy, **powracających z zagranicy** oraz **pracodawców** w ramach ukierunkowanych schematów **mobilności transnarodowej**, ujmujących np. wsparcie w zakresie informacji, doradztwa, wsparcie na rzecz adaptacji i integracji pracowników. Badanie ujawniło, że znajomość i popularność sieci EURES jest wśród osób migrujących znikoma. Uwzględnienie oczekiwań i potrzeb odbiorców portalu – reemigrantów, pracodawców, osób zainteresowanych pracą za granicą – mogłoby mieć korzystny wpływ na popularność oraz jakość usług oferowanych przez sieć.

8.3 Wsparcie na zakładanie działalności gospodarczej

Działanie obejmuje wsparcie na zakładanie **działalności gospodarczej**, w tym pożyczki z preferencyjnym oprocentowaniem. Warto promować i realizować działania zachęcające i ułatwiające imigrantom i migrantom powrotnym rozwijanie pomysłów biznesowych w Małopolsce.

---

9 oś priorytetowa: Region spójny społecznie

9.1 Aktywna integracja

Celem poddziałania 9.1.2 jest aktywne włączenie do życia lokalnej społeczności osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym przez poprawę oraz wzmocnienie ich szans na zatrudnienie. W grupie docelowej działania mogą się znaleźć imigranci i reemigranci jako osoby zagrożone wykluczeniem społecznym.

9.2 Usługi społeczne i zdrowotne

Celem działania jest zwiększenie **dostępności usług społecznych, w tym oferty placówek wsparcia dziennego**. Wśród społecznych konsekwencji migracji szczególne znaczenie mają te, które dotyczą dzieci migrantów. Oferta placówek wsparcia dziennego może być skierowana do dzieci, których rodzic bądź rodzice emigrują (potocznie określanych mianem „eurosierot”), a także dzieci migrantów powrotnych i imigrantów, które muszą odnaleźć się w zupełnie nowej rzeczywistości – szkoly, systemu nauczania, języka. Dzieci, które osobiście doświadczyły zjawiska migracji lub których rodzice pracują za granicą, mogą generować problemy, wymagające spersonalizowanego podejścia. Niezbędne wydaje się doszkalanie kadr – nauczycieli i opiekunów – w tym kierunku.

9.3 Wsparcie ekonomii społecznej

Działanie obejmuje przedsięwzięcia wspierające **rozwój ekonomii społecznej**, w tym usługi animacji lokalnej i usługi rozwoju ekonomii społecznej (m.in. podnoszenie i rozwijanie umiejętności potrzebnych do założenia, prowadzenia i rozwijania przedsiębiorstw społecznych [PS], kompetencji i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do pracy w PS, przyznanie środków finansowych na tworzenie miejsc pracy w PS). W grupie docelowej działania mogą się znaleźć imigranci i reemigranci jako osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. W obliczu wyzwań i potrzeb związanych z migracjami, rola ekonomii społecznej z jednej strony może więc polegać na aktywizacji, usamodzielnianiu i integracji osób znajdujących się w trudnej sytuacji zawodowej, z drugiej zaś na dostarczaniu usług, na które popyt w pewnym sensie zwiększa emigracja. Mowa tu głównie o usługach opiekuńczych dla osób starszych w obliczu wyjazdów ich dzieci oraz specjalistów – pielęgniarzek.

---

10 oś priorytetowa: Wiedza i kompetencje

10.1 Rozwój kształcenia ogólnego, w tym poddziałania 10.1.1 i 10.1.2 Wychowanie przedszkolne

W ramach poddziałań przewidziane jest zwiększenie liczby miejsc edukacji przedszkolnej oraz rozszerzenie dodatkowej oferty placówek wychowania przedszkolnego. Odbiorcami oferty przedszkoli mogą być dzieci migrantów powrotnych oraz imigrantów.

10.3 Rozwój kompetencji i umiejętności osób dorosłych

Działanie zakłada **podwyższanie kompetencji osób dorosłych**, w tym w szczególności znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. W grupie docelowej mogliby się znaleźć imigranci oraz migranci powrotni.

PROPONOWANE DZIAŁANIA W ZAKRESIE WSPIERANIA POLITYK PUBLICZNYCH

Bazę dla zaproponowanych przez autorki działań wynikają z ilościowej i jakościowej części badania:

- wnioski,
- zdiagnozowane szanse,
- potrzeby,
- wyzwania i bariery,
- główne wątki poruszone w dyskusji nad wynikami badania, w której uczestniczyli eksperci i osoby zaangażowane w kreowanie polityki regionalnej, tak praktycy, jak i teoretycy zagadnień migracyjnych.

Graf 10. Schemat postępowania przy wypracowywaniu proponowanych działań w zakresie wspierania polityk publicznych

Źródło: opracowanie własne.

Działanie nr 1

Monitoring ruchu migracyjnego w Małopolsce

Przestanki:

- W migracjach uczestniczą przedstawiciele różnych branż i zawodów. Zarówno odpływ fachowców i specjalistów, jak i osób podejmujących prace proste powoduje „wymywanie” określonych zawodów z regionalnego rynku pracy, a tym samym ich deficyty.

- Mobilność wiąże się z nabywaniem lub podnoszeniem kwalifikacji i kompetencji zawodowych, językowych i społecznych. Poziom i zakres tych kompetencji w różnym stopniu odpowiada potrzebom różnych rynków pracy (lokalnego, zagranicznego), zwiększając lub zmniejszając szanse na znalezienie zatrudnienia. Podejmowanie za granicą zatrudnienia poniżej kwalifikacji może wiązać się z utratą kontaktu z wyuczonym zawodem, dezaktualizacją kwalifikacji i kompetencji.
- Wśród osób rejestrujących się jako bezrobotni, po okresie zatrudnienia za granicą, znajdują się migranci sezonowi i cyrkulacyjni, dla których status bezrobotnego stanowi element niezbędny do uzyskania ubezpieczenia. Takie osoby nie oczekują żadnego innego wsparcia ze strony PUP.

Obszary:

- Monitoring cech migrantów powrotnych: kompetencji, kwalifikacji, nabytego za granicą kapitału kulturowego oraz potrzeb w zakresie ich sytuacji na rynku pracy w celu oceny zasobów, jaki stanowią na lokalnym rynku pracy oraz projektowania wsparcia ukierunkowanego na konkretne potrzeby (np. ustalania zakresu szkoleń, promowania wykorzystywania w rozpoczętej lub kontynuowanej w kraju karierze zawodowej doświadczeń zawodowych zdobytych za granicą w zawodzie innym niż wyuczony).
- Monitoring motywów rejestrowania się w krajowych rejestrach bezrobotnych i poszukujących pracy osób kończących pracę za granicą w celu wyodrębnienia tej grupy bezrobotnych, która nie planuje kolejnych wyjazdów (nie uczestniczy w migracjach sezonowych i cyrkulacyjnych), a także zdiagnozowania jej potrzeb oraz oczekiwań względem PUP.
- Instytucje zaangażowane w realizację monitoringu we wskazanych obszarach powinny być (w miarę swoich możliwości), przede wszystkim odpowiednie jednostki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie oraz powiatowe urzędy pracy.

Działanie nr 2

Wspieranie postaw przedsiębiorczych wśród migrantów powrotnych

Przesłanki:

- Migranci powrotni wracają do kraju bogatsi o zgromadzony kapitał kulturowy oraz finansowy, który zwiększa możliwości oraz skłonność do zakładania własnej działalności gospodarczej.
- Aspiracje zawodowe i finansowe migrantów powrotnych są wyższe niż osób, które nie wyjeżdżały, a rozpoczęcie prowadzenia własnej działalności gospodarczej może stanowić strategię ukierunkowaną na realizację tych oczekiwań.
- Istnieje zapotrzebowanie na informacje o możliwościach założenia własnej firmy, a także zdobycia środków finansowych (dofinansowania) na jej rozwój.
- Migranci powrotni rozważający założenie własnej działalności gospodarczej dostrzegają bariery i utrudnienia, które wpływają na odkładanie decyzji w czasie.

Obszary:

- Działania informacyjne i szkoleniowe w zakresie zakładania i prowadzenia własnej działalności, przełamujące obawy funkcjonujące wśród osób odkładających w czasie założenie działalności.

Działanie nr 3

Wsparcie osób pozostawionych w kraju

Przestanki:

- Do pracy za granicę emigrują przede wszystkim osoby w wieku produkcyjnym, nierzadko mające niesamodzielnych i wymagających opieki członków rodzin – dzieci i rodziców.
- Wyjazd za granicę wiąże się z kosztem psychicznym – tęsknotą i rozłąką emigranta i jego rodziny, która pozostała w Polsce.
- W regionie Małopolski jest tradycyjnie przyjęte, że sprawowanie opieki nad starzejącymi się rodzicami spoczywa na barkach dzieci.
- Osoby wykonujące prace w zakresie opieki nad osobami starszymi stanowią na zagranicznych rynkach pracy cenny, chętnie pozyskiwany kapitał.
- Wśród osób powracających z emigracji znajdują się takie, które mają doświadczenie pracy za granicą wykonywanej w sektorze usług opiekuńczych.

Obszary:

- Działania ukierunkowane na wsparcie i zapewnienie opieki najstarszym mieszkańcom Małopolski, których dzieci wyjechały za granicę. Podjęcie próby zahamowania odpływu specjalistów z branży opiekuńczej oraz ułatwianie migrantom powrotnym, którzy wykonywali podobną pracę za granicą, aktywnego wykorzystywania zgromadzonego kapitału i doświadczenia zawodowego.
- Stworzenie instrumentów w płaszczyźnie wychowawczej, ukierunkowanych na wyzwania i problemy dzieci, których rodzic lub rodzice pracują za granicą.
- Działania powinny być skierowane zarówno do członków rodzin emigrantów, jak i do kadry instytucji, które w pośredni lub bezpośredni sposób są zaangażowane w świadczenie opieki tym osobom (m.in. szkoły, placówki wsparcia dziennego, ośrodki pomocy społecznej).

Działanie nr 4

Przygotowanie kompleksowej informacji na temat warunków pracy w Małopolsce

Przestanki:

- Informacje na temat warunków pracy w Polsce i Małopolsce są rozproszone.
- Brakuje spójnego źródła danych, które zawierałoby informacje na temat: rozwiązań praw-

nych regulujących kwestię pracy w Polsce, perspektyw zatrudnienia w poszczególnych branżach rynków pracy, na których miałyby funkcjonować firmy osób zdecydowanych na prowadzenie własnej działalności. Ten typ informacji jest szczególnie przydatny osobom rozważającym migrację do Małopolski (migrantom powrotnym, imigrantom).

Obszary:

- Przygotowanie kompleksowej informacji na temat warunków pracy w Polsce przy zaangażowaniu możliwe szerokiego grona instytucji, między innymi Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie, Państwowej Inspekcji Pracy, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie, stowarzyszeń pracodawców, na przykład ASPIRE.
- Zamieszczenie informacji i stałe jej aktualizowanie w ramach wybranego serwisu (np. www.malopolska.pl) oraz działania informacyjne w miejscach, do których zgłaszają się imigranci i migranci powrotni.

Działanie nr 5

Prowadzenie działań informacyjnych na temat zagadnień prawnych związanych z zatrudnianiem cudzoziemców

Przestanki:

- Zdaniem Państwowej Inspekcji Pracy, brak rozeznania pracodawców w kwestiach prawnych stanowi jeden z głównych powodów zatrudniania w szarej strefie. Taką opinię potwierdzają w swoich wypowiedziach pracodawcy.

Obszary:

- Biorąc pod uwagę trwający proces prac nad nowymi regulacjami dotyczącymi rejestracji oświadczeń o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca, należy założyć, że po ich zatwierdzeniu, konieczna będzie kolejna aktualizacja wiedzy pracodawców na ten temat.
- Działania powinny być skierowane przede wszystkim do mikro- i małych firm. W dużych podmiotach pracodawcy wyodrębniają stanowisko odpowiedzialne za monitorowanie wszystkich zmian związanych z zatrudnianiem cudzoziemców.
- Informacje na temat praw i obowiązków pracowników powinny stanowić wiedzę powszechną, docierać do cudzoziemców zainteresowanych pracą w województwie.

Działanie nr 6

Prowadzenie działań integrujących społeczność Małopolan i imigrantów

Przestanki:

- Niektórzy imigranci oraz pracodawcy zauważają, że pomiędzy członkami załóg, w których prace wykonują zarówno Polacy, jak i obywatele innych krajów, dochodzi do nieporozumień. Początkowy dystans w wielu przypadkach udaje się zmniejszyć. Bywa jednak i tak, że relacje pozostają chłodne, gdyż cudzoziemcy czują się w pracy niemile widziani.

Obszary:

- Działania naprawcze powinny mieć charakter wieloaspektowy, zostać skierowane do różnych grup, na przykład studentów.
- Działania powinny być ukierunkowane na wymianę wiedzy i dialog z poszanowaniem dla kultury przyjezdnych i miejscowych.
- W przypadku imigrantów istotnym aspektem warunkującym szybkie zakorzenienie się w lokalnej społeczności stanowi podjęta próba nauki języka polskiego (jak wynika z badania wielu obcokrajowców uczy się języka). Znajomość języka jest bardzo pomocna i przyspiesza adaptację do nowych warunków życia, dlatego też powinna być stale podnoszona.

Działanie nr 7

Jakość obsługi imigrantów w urzędach

Przestanki:

- Imigranci przytaczają wiele pozytywnych przykładów fachowych i przyjaznych kontaktów z urzędami. Problemy napotykają nie tyle legalizując zatrudnienie, co załatwiając inne sprawy, na przykład związane ze ślubem czy uzyskaniem dotacji na założenie firmy, a więc w urzędach, które nie zajmują się obsługą obcokrajowców na co dzień. Zastrzeżenia imigrantów dotyczą nadmiernej biurokracji, nieporozumień wynikających z niewłaściwego interpretowania procedur oraz kompetencji urzędników.
- Agencje zatrudnienia wskazują na wydłużający się czas załatwiania formalności, związanych z zatrudnianiem cudzoziemców na podstawie oświadczeń, co znacznie utrudnia podejmowanie działań zatrudnieniowych przy dynamicznie rosnącym napływie cudzoziemców.

Obszary:

- Rozpoznanie potrzeb i głównych problemów pojawiających się w kontaktach z urzędami.
- Szkolenia dla pracowników odpowiedzialnych za kontakt z obcokrajowcami.
- Zwiększenie liczby pracowników zajmujących się legalizacją pracy cudzoziemców w powiatowych urzędach pracy i urzędach wojewódzkich.

BIBLIOGRAFIA

---

1. Binda A., Fiut K., Górniak A., *Oddziaływanie ośrodków akademickich województwa małopolskiego*, UMWM, Kraków 2016.
2. Castles S., *International migration at the beginning of the 21st century. Global Trends and Issues*, UNESCO, 2000.
3. Chmielewska I., *Transfery z tytułu pracy Polaków za granicą w świetle badań Narodowego Banku Polskiego*, Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2015.
4. Czapiński J., Panek T. (red.) *Diagnoza społeczna 2015. Warunki życia gospodarstw domowych. Rynek pracy*, Warszawa 2015, <http://ce.vizja.pl/en/issues/volume/9/issue/4>, [dostęp: 08.09.2016].
5. Fihel A., Tyrowicz J., Kaczmarczyk P., *Migracje powrotne Polaków*, FISE, Warszawa 2008.
6. Ghosh B. (red.), *Return migration. Journey of hope or despair?*, IOM, UN, Genewa 2000.
7. <http://psz.praca.gov.pl/dla-bezrobotnych-i-poszukujacych-pracy/formy-wsparcia/bon-na-zasiedlenie>, [dostęp: 23.03.2017].
8. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2349>
9. *Losy zawodowe absolwentów Uniwersytetu Pedagogicznego, Absolwenci rocznika 2013/2014, Raport z badania*, https://bks.up.krakow.pl/htmlarea/uploaded/absolwenci_ogolem-_wydzialy_-_Raport_z_badan_losow_zawodowych_absolwentow.pdf, [dostęp: 13.10.2016].
10. Okólski M., *Demografia. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2005.
11. *Raport z badania losów absolwentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie realizowanego w latach 2010–2013*, https://www.kariery.uek.krakow.pl/pliki/raportyack/raport_badanie_losow_absolwentow_UEK.pdf, [dostęp: 13.10.2016].
12. Setlak A., *Migracje zagraniczne i wewnętrzne ludności województwa małopolskiego. Narodowy Spis Ludności i Mieszkań 2011*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2014.
13. Sprawozdanie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z realizacji w 2015 r. Ustawy z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców, <https://mswia.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/koncesje-i-zezwozenia/260,Nabywanie-nieruchomosci.html>, [dostęp: 22.02.2017].

SPIS TABEL

Tabela 1.	Liczba pozwoleń na pracę wydanych w 2016 roku przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie (MUW) wg obywatelstwa imigranta	84
Tabela 2.	Liczba oświadczeń o zamiarze zatrudnienia obcokrajowca zarejestrowanych w 2016 roku w urzędach pracy w Małopolsce wg obywatelstwa imigranta	85
Tabela 3.	Warunki pracy imigrantów – podsumowanie	101

SPIS MAP

Mapa 1.	Emigranci przebywający czasowo za granicą w 2011 roku	14
Mapa 2.	Współczynnik emigracji* z miast i obszarów wiejskich województwa małopolskiego na 1 000 mieszkańców	15
Mapa 3.	Dominujące kierunki wyjazdów na pobyt stały z powiatów województwa małopolskiego w latach 2004–2014	16
Mapa 4.	Osoby z epizodem pracy za granicą obecnie zarejestrowane jako bezrobotne wg ptci (stan na połowę 2016 roku)	50
Mapa 5.	Liczba zezwoleń na pracę wydanych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie w 2016 roku	83
Mapa 6.	Liczba zezwoleń na pracę w Małopolsce dla informatyków wg obywatelstwa	92
Mapa 7.	Liczba oświadczeń o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca zarejestrowanych w Małopolsce w 2016 roku w podziale na powiaty oraz liczba zezwoleń na pracę wydanych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie w okresie od 1 września 2015 roku do 31 sierpnia 2016 roku w podziale na powiaty	93
Mapa 8.	Współczynnik napływu do miast i obszarów wiejskich województwa małopolskiego (na 1 000 mieszkańców) w latach 2013–2015	115
Mapa 9.	Współczynnik odpływu do miast i obszarów wiejskich województwa małopolskiego (na 1 000 mieszkańców) w latach 2013–2015	117
Mapa 10.	Saldo migracji wewnętrznych do miast i obszarów wiejskich województwa małopolskiego (na 1 000 mieszkańców) w latach 2013–2015	120
Mapa 11.	Płeć i liczba osób, które otrzymały bon na zasiedlenie	131

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1.	Liczba emigrantów z województwa małopolskiego czasowo przebywających za granicą* wg NSP 2002 i NSP 2011	17
Wykres 2.	Struktura wieku migrantów czasowych (2011 rok) oraz migrantów na pobyt stały (2014 rok) na tle struktury wieku mieszkańców województwa małopolskiego	19
Wykres 3.	Liczba aktywnych CV zarejestrowanych w bazie EURES na początku czerwca 2016 roku, wg województw	36
Wykres 4.	Wykorzystanie umiejętności zawodowych w aktualnie wykonywanej pracy	39
Wykres 5.	Liczba wydanych zaświadczeń potwierdzających kwalifikacje specjalistów w UE	42
Wykres 6.	Liczba osób z epizodem pracy za granicą zarejestrowanych jako bezrobotne w połowie 2016 roku, wg roku rejestracji	49
Wykres 7.	Łączny czas pracy za granicą bezrobotnych z epizodem pracy za granicą w I połowie 2016 roku	51
Wykres 8.	Liczba osób z epizodem pracy za granicą zarejestrowanych jako bezrobotne w okresie 2004–2015, które otrzymały dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej wg roku otrzymania dotacji	53
Wykres 9.	Liczba osób bezrobotnych z epizodem pracy za granicą otrzymujących zasiłek transferowy, wg roku otrzymania	62
Wykres 10.	Napływ cudzoziemców do Małopolski w latach 2011–2016	80
Wykres 11.	Obywatele wybranych* krajów Unii Europejskiej zameldowani w województwie małopolskim na pobyt czasowy trwający ponad 3 miesiące w latach 2009–2014	81
Wykres 12.	Napływ obywateli Ukrainy do Małopolski w latach 2011–2016	82
Wykres 13.	Napływ obywateli z pozostałych krajów do Małopolski w latach 2011–2016	82
Wykres 14.	Struktura obcokrajowców studiujących na uczelniach wyższych w województwie małopolskim wg krajów pochodzenia w roku akademickim 2015/2016	86
Wykres 15.	Zezwolenia i oświadczenia zarejestrowane w Małopolsce w latach 2011 i 2016 wg płci	87
Wykres 16.	Oświadczenia zarejestrowane w Małopolsce w latach 2011 i 2016 wg wieku imigranta	89
Wykres 17.	Zezwolenia na pracę (bez prawa pobytu) wydane w Małopolsce w 2015 roku w podziale na zawód wykonywany przez imigranta	90
Wykres 18.	Oświadczenia zarejestrowane w Małopolsce w 2014 roku i 2016 roku w podziale na zawód imigranta	90
Wykres 19.	Liczba zezwoleń na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji wydanych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie w latach 2014–2016	91
Wykres 20.	Liczba cudzoziemców, wobec których stwierdzono nielegalne wykonywanie pracy lub prowadzenie działalności gospodarczej w Małopolsce w latach 2013–2015	103
Wykres 21.	Liczba cudzoziemców, wobec których stwierdzono nielegalne wykonywanie pracy w Małopolsce, w 2015 roku, w podziale na naruszenia	105
Wykres 22.	Liczba cudzoziemców, wobec których naruszono przepisy prawa pracy w Małopolsce w 2015 roku, w podziale na typ naruszenia przepisów	105

Wykres 23. Liczba lokali mieszkalnych nabywanych przez cudzoziemców w Małopolsce w latach 2004–2015	110
Wykres 24. Zameldowania na pobyt stały w ruchu międzywojewódzkim wg województw pochodzenia w latach 2013–2015	115
Wykres 25. Wymeldowania na pobyt stały w ruchu międzywojewódzkim wg kierunków w latach 2013–2015	116
Wykres 26. Struktura wieku uczestników migracji międzywojewódzkich na pobyt stały na tle struktury wieku mieszkańców województwa małopolskiego w 2015 roku	118
Wykres 27. Saldo migracji wewnętrznych dla obszarów miejskich i wiejskich w latach 2004–2015	119

SPIS GRAFÓW

Graf 1. Migracje zagraniczne wg kierunku i czasu trwania	10
Graf 2. Motywy emigracji Małopolan	21
Graf 3. Trwałość powrotów Małopolan	32
Graf 4. Najczęstsze zawody pojawiające się w ofertach pracy za granicą	35
Graf 5. Małopolanie na zagranicznych rynkach pracy	45
Graf 6. Struktura budżetów małopolskich emigrantów	59
Graf 7. Bilans zysków oraz strat emigracji i powrotów	64
Graf 8. Źródła danych o cudzoziemcach w Małopolsce	78
Graf 9. Instytucje uprawnione do kontroli legalności zatrudnienia	102
Graf 10. Schemat postępowania przy wypracowywaniu proponowanych działań w zakresie wspierania polityk publicznych	137
Graf 11. Grupy wielkie wg Klasyfikacji Zawodów i Specjalności	148

SPIS ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik 1. Raport metodologiczny	146
------------------------------------	-----

Załącznik 1. Raport metodologiczny

Analiza danych zastanych

Szacowanie skali migracji to zadanie niezwykle trudne ze względu na niekompletność danych, a także ich jakość i dostępność. Ograniczenia danych pozyskiwanych ze statystyki publicznej wynikają przede wszystkim z niedoszacowania związanego ze swobodą przepływu ludności. W przypadku danych zebranych w ramach Narodowego Spisu Powszechnego 2011 należy się liczyć z faktem, że są one niepełne oraz że od realizacji badania minęło 6 lat. Inne pozyskane i wykorzystane w badaniu dane dotyczą różnych, często wąskich grup migrantów lub potencjalnych migrantów, odnoszą się do wybranych aspektów migracji, gromadzone są do różnych celów i według różnych metodologii. Prezentowane dane nie są zatem w pełni porównywalne i kompletne, jak również nie można ich w prosty sposób złożyć w jeden spójny ilościowy i jakościowy obraz migracji zarobkowych. Niemniej jednak stanowią one bogate źródło informacji o różnych aspektach tego zjawiska.

W toku badania pozyskano oraz przeanalizowano dane z następujących źródeł:

- Bank Danych Lokalnych GUS,
- Narodowy Spis Powszechny (2011 rok),
- baza Demografia,
- badanie *Diagnoza społeczna* z lat 2007–2015,
- portal EURES,
- monitoring ofert pracy,
- badanie losów absolwentów z lat 2012–2015,
- izby branżowe: izby lekarskie, Małopolska Okręgowa Izba Pielęgniarek i Położnych, Okręgowa Izba Aptekarska, Okręgowa Izba Weterynaryjna w Krakowie, Okręgowa Izba Architektów w Krakowie,
- Narodowy Bank Polski,
- Izba Skarbowa w Krakowie,
- Wojewódzki Urząd Pracy (oświadczenia o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca),
- Urząd Wojewódzki w Krakowie (dane dotyczące uzyskiwania pozwoleń na pracę),
- Okręgowy Inspektorat Pracy w Krakowie (dane dotyczące kontroli legalności zatrudnienia),
- Komenda Główna Straży Granicznej oraz Karpacki Oddział Straży Granicznej (dane dotyczące kontroli legalności zatrudnienia),
- Powiatowe Urzędy Pracy (dane dotyczące zarejestrowanych bezrobotnych, mających epizod pracy za granicą),
- badanie *Barometr zawodów*.

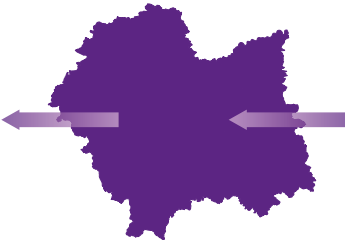
Przeprowadzono także kwerendę literatury przedmiotu, koncentrując się na opracowaniach ogólnopolskich (dotyczących migracji poakcesyjnych oraz różnych aspektów migracji zarobkowych) oraz regionalnych.

Badanie jakościowe – wywiady z migrantami powrotnymi

W jakościowej części badania zastosowano technikę częściowo ustrukturyzowanego wywiadu pogłębionego, realizowanego bezpośrednio (IDI) lub telefonicznie czy za pomocą komunikatorów internetowych (ITI). Skonstruowane na potrzeby badania scenariusze wywiadów obejmowały, w zależności od kategorii respondenta, następujące zagadnienia:

- podstawowe informacje o respondencie i jego rodzinie;
- okoliczności i motywy migracji;
- sytuacja zawodowa i życiowa za granicą;
- okoliczności powrotu do Polski;
- sytuacja zawodowa w Polsce;
- świadczenia społeczne;
- dalsze plany (w tym migracyjne);
- subiektywna ocena migracji.

Badanie jakościowe zrealizowano w terminie wrzesień – listopad 2016 roku. Wzięło w nim udział:

● 22 emigrantów ● 20 osób, które wyjechały z Małopolski do innych województw		● 22 imigrantów ● 26 migrantów powrotnych ● 21 osób, które przyjechały do Małopolski z innych województw ● 19 pracodawców zatrudniających cudzoziemców

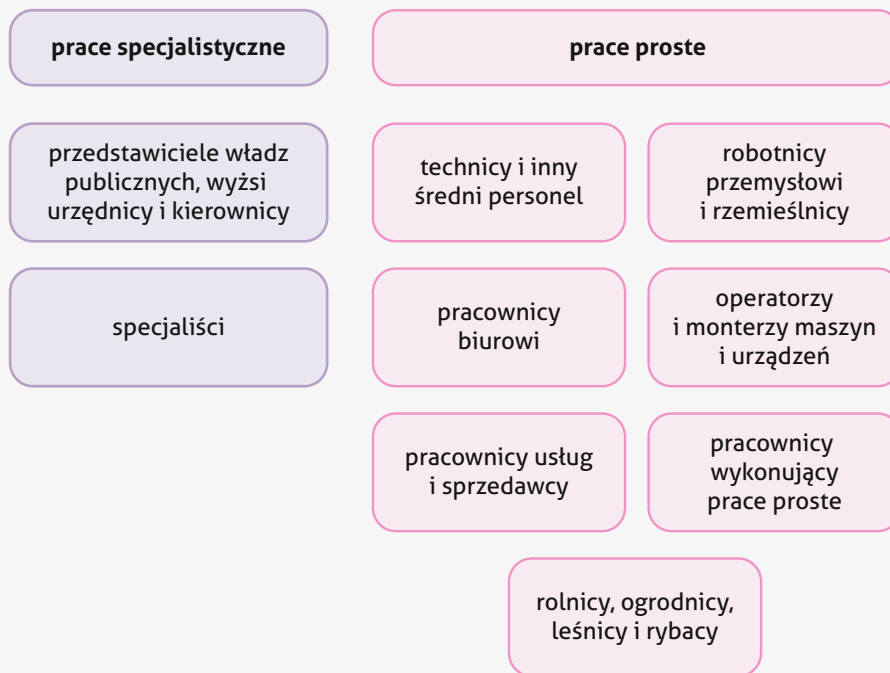
Badaniem objęto osoby, które wyjechały z lub przyjechały do Małopolski w celach zarobkowych na co najmniej 3 miesiące. Do kategorii migrant zarobkowy lub pobyt zarobkowy zaliczono osoby i wyjazdy, dla których głównym motywem były względy ekonomiczne, a celem – podjęcie zatrudnienia za granicą. Dla zapewnienia zróżnicowania próby założono, że co najmniej 7 emigrantów, migrantów powrotnych i odpływających do innych województw zostanie zrekrutowanych wśród mieszkańców obszarów wiejskich.

Ponadto respondentów dobierano na podstawie ostatniej wykonywanej za granicą pracy, ustalając minimalną liczbę wywiadów w kategoriach: prace proste i prace specjalistyczne. Prace proste to zawody ujęte w Klasyfikacji Zawodów i Specjalności 2014 roku w 3, 4, 5, 6, 7, 8 lub 9 grupie wielkiej, natomiast prace specjalistyczne – w 1 lub 2 grupie wielkiej. Kolejnym założeniem była możliwość włączenia do próby maksymalnie dwóch przedstawicieli danej profesji.

Rekrutację respondentów oparto głównie na technice kuli śnieżnej i osobistych kontaktach moderatorów prowadzących wywiady. W pozyskiwaniu respondentów wykorzystano również portale społecznościowe (Facebook, GoldenLine, LinkedIn).

Graf 11. Grupy wielkie wg Klasyfikacji Zawodów i Specjalności

Źródło: opracowanie własne.

Szczegółową charakterystykę respondentów zaprezentowano w raportach cząstkowych z niniejszego badania.

Badanie jakościowe – wywiady eksperckie

Oprócz wywiadów z emigrantami, przeprowadzono **15 wywiadów eksperckich** z 3 grupami respondentów, uznanymi za dysponujące istotną dla badania wiedzą. Zaangażowane w badanie grupy ekspertów to:

- pracownicy agencji zatrudnienia,
- pracownicy uczelni odpowiedzialni za ofertę współpracy z zagranicą i opiekę nad studentami z zagranicy, a także pracownicy Akademickich Biur Karier pod kątem zainteresowania studentów pracą za granicą,
- pracownicy powiatowych urzędów pracy.

W każdej z tych grup zrealizowano po 5 bezpośrednich wywiadów pogłębionych, które zostały nagrane i transkrybowane. Dobór uczelni do próby był dobozem celowym. Uczelnie wytypowano, uwzględniając: lokalizację jednostki, zakres oferowanych kierunków oraz liczbę

i strukturę (według krajów pochodzenia) studentów zagranicznych. W doborze powiatowych urzędów pracy kierowano się zasadą, że w każdym z małopolskich subregionów musi zostać zrealizowany jeden wywiad pogłębiony. Wszystkie wywiady eksperckie przeprowadzone zostały bezpośrednio (*face to face*). W rozmowach często uczestniczyło kilka osób reprezentujących daną instytucję. Scenariusze wywiadów eksperckich dotyczyły zagadnień związanych ze zjawiskiem migracji w Małopolsce rozumianym jako emigracje, imigracje, migracje powrotne z zagranicy oraz migracje wewnętrzne. Zagadnienia dotyczące migrantów powrotnych były głównie przedmiotem rozmów z pracownikami PUP.

Małopolskie
Obserwatorium
Rozwoju Regionalnego

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Departament Polityki Regionalnej
ul. Wielicka 72B, 30-552 Kraków

ISBN 978-83-65325-43-3
Egzemplarz bezpłatny

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego
w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020

Fundusze
Europejskie
Program Regionalny

MAŁOPOLSKA

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

www.obserwatorium.malopolska.pl